

TÜRK ESİKÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

TEBE'nin Kuruluşunun 20. Yıl Özel Sayısı

Mayıs 2011 / Sayı: 32

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

TEBE'nin Kuruluşunun 20. Yıl Özel Sayısı

Mayıs 2011 / Sayı: 32

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler
Sayı: 32 (Mayıs 2011)

ISSN 1308-2078

Editörler
Meltem Doğan-Alparslan
Aşkı Özdzibay

Sayfa Düzenlemesi
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.

Ocak ve Mayıs aylarında yayımlanır.

Enstitü Üyelerine ücretsiz verilir.

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Uluslararası Akademiler Birliği Muhabir Üyesi
Corresponding Member of the International Union of Academies

Baskı

Bilnet Matbaacılık

Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.

Dudullu Org. San. Bölgesi 1.Cadde No:16 Ümraniye-İSTANBUL

Tel: 444 44 03 Faks: 0216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr

Sertifika No: 15690

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Ekrem Tur Sokak, No.4

34435 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: 0090-212-292 09 63

Faks: 0090-212-514 03 97

E-mail:

haberler@turkinst.org

mdoganalparslan@gmail.com

aozdzibay@hotmail.com

www.turkinst.org

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazılar	
Sevinç Günel, Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı Yerleşmesi	1
Bedia Demiriş, Attika Gecelerinde Aulus Gellius	8
Kitap Tanıtımları	
(Eds.) Howell, F.C.† et al., Culture and Biology at a Crossroads: The Middle Pleistocene Record of Yarımburgaz Cave (Thrace,Turkey). Ege Yayınları, İstanbul, 2010 (Duru, G.)	13
Schachner, A., Assyriens Könige an einer der Quellen des Tigris, Archäologische Forschungen im Höhlensystem von Birkleyn und am sogenannten Tigris- Tunnel (Istanbuler Forschungen Band 51) 2009, Tübingen. (Erdil-Kocaman, S.)	15
(Eds.) Tuna, N. – O. Donan, Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2002 Yılı Çalışmaları, ODTÜ TAÇDAM Yayınları, Ankara 2011. (Tuna, N.)	16
(Eds.) Kuzucu, F. – M. Ural, Mylasa Labraunda-Milas Çomakdağ. Archaeology and Rural Architecture in Southern Aegean Region, Milli Reasürans Sanat Galerisi Ticaret Anonim Şirketi, İstanbul, 2010. (Kopçuk, İ.)	16
Arkeoloji Dünyasından	
Olba'da Arkeolojik Korumacılık Sorunları (Erten, E. – Özyıldırım M.)	18
Tarihi Kent Adana Projesinin Başlamasına Gün Sayılıyor: Tepebağ Höyük, Katılımlı Kazılar ve Arkeopark (Girginer, K. S.)	20
Perge: 65 Yılda 50 Kazı Sezonu Sempozyumu ve Fotoğraflarla 65 yılda 50 Kazı Sezonu Sergisi (Toper, H.)	23
Nostoi – Indigenous Culture, Migration and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze and Early Iron Age (Polat, A.)	24
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı-11 (Toper, H.)	26
Alliano: Antik Kentler Sualtında Kalmasın (Tuna, N.)	27
Yerleşim Arkeolojisi Sempozyum Serisi IV: Arkeolojide Bölgesel Çalışmalar (Kopçuk, İ.)	29
33. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu (Dönmez, Ş.)	30
Arkeoloji Camiasının Acı Kaybı. Yard. Doç. Dr. İsmail Fazlıoğlu'nun Ardından (Baykan, D.)	31
Kazı - Araştırma	
2010 Yılında Aşıklı Höyük (Birçek, E. – M. Özbaşaran)	32
Bademağacı Kazıları Sona Erdi (Umurtak, G.)	35
Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı – 2010 (Yazıcı, N. – M. Ermiş)	37
Düver Yerleşim Tarihi Araştırmaları – 2010 (Kahya, T.)	38
Filyos-Tios Kazı Çalışmaları – 2010 (Yıldırım, Ş.)	41
Gönen İlçesi Yerleşmelerinde Arkeolojik ve Tarihi Alanların Risk Analizi (Şenol, P. – B. Hümmüzlü)	43
Hadrianoupolis Çalışmaları – 2010 (Keleş, V. – Ç. E. Çelikbaş)	46
Ilisu Barajı İnşaat Sahası Arkeolojik Kurtarma Projesi (Ökse, A.T.)	47
Kelenderis Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2010 (Zoroğlu, K. L.)	49

Konane (Conana) Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırmaları – 2010 (Hürmüzlü, B. – A. De Giorgi) -----	51
Küllüoba Kazı Çalışmaları – 2010 (Efe, T.) -----	54
Parion Çalışmaları – 2010 (Başaran, C.) -----	55
Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2010 (Özdizbay, A.) -----	56
Sinop Balatlar Kilisesi Kazı Çalışmaları – 2010 (Koroğlu, G.) -----	60
Soli Pompeiopolis Kazıları – 2010 (Yağcı, R. – F. H. Kaya) -----	62
Tatarlı Höyük Çalışmaları – 2010 (Girginer, S. – Ö. O. Girginer– H. Akıl) -----	65

Enstitüden

TEBE Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol ile Enstitünün 20. Yıllık Geçmişi Üzerine Bir Söyleşi -----	68
Enstitü Kütüphanesi'nden Haberler (Alparslan, M. – Z. Latifeci) -----	72
TEBE'nin Hayata Geçirilen Önemli Bir Projesi, SNG Turkey -----	74
TEBE'nin Türkiye Adına Gerçekleştirdiği Bir Proje, CVA Türkiye Cumhuriyeti -----	75
TEBE Kütüphanesi Yeni Adresinde Hizmetinizdedir ! -----	76

Editörden

1991 yılında kurulan Enstitümüz 2011’de 20. yılını doldurmuştur. Bu vesile ile *Haberler* Dergisinin kapsamının nicelik ve nitelik bakımından genişletilmesine, daha dinamik ve özel bir sayı olarak yayınlanmasına karar verildi.

1995 yılından beri okuyucularına hizmet veren *Haberler* Dergisi, Enstitümüzün 20. yılı özel sayısı ile daha zengin bir içerik sunmaktadır. Konusunda uzman kalemlerce hazırlanan iki ayrı *Başyazı* yer almaktadır. Bununla beraber, bilgi aktarımının ilerleyen teknoloji sayesinde hızlandığı günümüzde takip edilmesi bile zor olmaya başlayan *Arkeoloji Dünyası* haberleri, dergimizin bu sayıdaki ağırlıklı bölümlerini teşkil eder. Eskiçağ Bilimleri konusunda faaliyet gösteren kurumların artması, buna paralel olarak, farklı konularda düzenlenen etkinliklerin de çoğalmasını sağlamıştır. *Kazı-Araştırma* bölümü, Anadolu’nun farklı bölgelerinden ve Prehistorik Dönem çalışmalarından, Sanat Tarihi çalışmalarına kadar farklı dönemlerde yapılan çalışmaları içeren haberlere geniş yer ayrılması ile kapsamlı bir şekilde okuyucunun dikkatine sunulmuştur. TEBE’nin 20 yıllık serüvenini, Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol ile yaptığımız bir röportaj ile *Enstitüden* bölümünde bulabilirsiniz.

Eskiçağ Bilimleri uzun yıllardan beri Türkiye’de ekollerle temsil edilen, uluslararası platformlarda başarılı bir şekilde Türkiye’yi temsil eden bilim dallarından oluşur. Bu bilim dalları üniversitelerdeki akademik kadrolarla, müzelerdeki uzman kadrolarıyla faaliyet gösterir ve sabırla, özveriyle yaz-kış büyük bir sorumluluk duygusu ile çalışmalar yapar. Bu çalışmaların desteklenmesi, cazip hale getirilmesi ve yayına dönüşmesi konusunda Kültür Bakanlığı başta olmak üzere, Türkiye’deki pek çok kuruma görevler düşer. TEBE, özellikle yayın çalışmaları ile bu görevi yerine getirmekte, özellikle genç araştırmacıların çalışmalarını yayımlayabileceği bir kurum olarak faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde Eskiçağ Bilimleri üzerine çalışan bilim insanları, söz konusu bilimsel etkinlikler yoluyla birbirleriyle iletişimde kalmaktadır. Karşılıklı fikir paylaşımıyla bilgi üretimini arttıran bu etkinliklerin, ilgiyle karşılanması, son günlerde Eskiçağ Bilimleri üzerine çalışma yapanlar için hayal kırıklıkları yaratacak açıklama ve girişimlere rağmen umut vericidir. Dileğimiz, önümüzdeki sayılarda, ülkemizin sahip olduğu eşsiz kültürel zenginliği, uluslararası bilimsel-kültürel mecralarda ön plana çıkaran nitelikli bilimsel etkinliklerin, *Haberler* Dergisi’nde daha fazla sayıda yorumlu tanıtımlarının yapılmasıdır.

Yakında arazi çalışmalarına başlamak üzere yola çıkacak olan tüm ekiplere, başarılı bir araştırma sezonu dileriz.

Meltem Doğan-Alparslan – Aşkın Özdzibay

Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı Yerleşmesi

Prof. Dr. Sevinç Günel

Batı Anadolu’da son yıllarda gerçekleşen arkeolojik araştırmalar, bölgenin coğrafi yapısını öne çıkaran ve yerel bir kültürel oluşumun yanı sıra bölgelerarası ilişkilerin de varlığına işaret eden verileri ortaya koymaktadır. Batıda Ege Denizi ile, doğuda ise, Anadolu’nun iç bölgeleriyle bağlantılara olanak sağlayan derin vadiler, Tunç Çağları ve daha erkene uzanan tarihöncesi dönemlere ait yerleşim birimlerinin yayılım alanında ve yerleşim biçimlerinde önemli bir rol oynamıştır. Batı Anadolu’nun en derin vadisi olan Büyük Menderes ve Menderes’in güneyine uzanan doğal yollar, bölgelerarası iletişimi kültürel ve ticari anlamda etkin kılan faktörler arasında yer alır. Bu doğal yollardan biri, Çine Ovası’nın güney yönündeki uzantısıdır. Çine Çayı’nın belirgin bir kavis yaparak genişlediği ovada yer alan Tepecik, Geç Neolitik kültürden Klasik Çağlara uzanan yerleşim sürecini uzun bir zaman diliminde ortaya koyabilen bir höyük yerleşmesidir (Günel 2008: 130-139).

Batı Anadolu’da Geç Tunç Çağı, özellikle klasik dönem kalıntılarının tahribatı nedeniyle son derece sınırlı sayıdaki merkezlerin ışığında tanımlanabilmektedir. Geç Tunç Çağı kültür tabakalarının tespit edildiği yerleşim birimlerin yayılım alanında, kuzeyde Troia (Blegen *et al.* 1958), İzmir bölgesinde Panaztepe (Erkanal-Öktü 2008: 70-90), Liman Tepe (Günel 1999a: 49; Erkanal *et al.* 2009: 301-302; Erkanal 2008: 92-100), Çeşme-Bağlararası (Erkanal – Karaturgut 2004: 165-78; Şahoğlu 2007: 310, 317-319; Yıldırım – Gates 2007: 290; Aykurt 2010: 3, 24-25) ve Metropolis-Bademgediği Tepesi (Meriç 2003: 79-98; Meriç 2007: 32, 35; Yıldırım – Gates 2007: 290), Küçük Menderes bölgesinde Efes-Ayasoluk (Büyükkolancı 2007: 21-24; Büyükkolancı 2008: 41-55), güneyde Milet (Niemeier-Niemeier 1997: 196-200, 218-229; Niemeier 2007: 13-16) ve Iasos (Benzi 1985: 29-34; Greaves 2010: 880) kıyı şeridi ve kıyıya yakın bölgelerde yer alan merkezlerdir. Yukarı Menderes havzasında Beycesultan, İçbatı Anadolu’nun kültürel gelişiminde yerini alan diğer bir merkezdir (Mellaart – Murray 1995: 1-88). Bu dağılım alanı kapsamında Menderes’in güneyinde Çine-Tepecik ise, kıyı şeridinden daha iç bölgedeki konumuyla dikkati çekmektedir.

Çine-Tepecik’te günümüze değin gerçekleşen kazılar, Batı Anadolu’nun MÖ 2. binyılına tarihlenen yerleşim biçimine ve kültürel yapısına katkı sağlayan neticeleri vermiştir. Höyüğün topografyasına uygun bir doğrultuda tespit edilen sur, II 1-2 kültür tabakasına ait savunma sistemine dayalı bir yerleşim biçimini ortaya

Çine-Tepecik; Coğrafi Konum ve Höyüğün Kuzeyden Görünümü

koymaktadır. Sur yapısı, 2.20 m'lik duvar kalınlığına sahip ve boyutları 6.32 m olan kare planlı kule yapılarıyla destekli bir planı vermektedir. Surla çevrili bu yerleşmenin geç dönemi, Geç Tunç Çağı sonlarına uzanır (Günel 2010: 28). Höyüğün stratigrafik gelişiminde II 1 kültür tabakasına ait yerleşmeyle ilgili kalıntılar arasında depo işlevi gören yapılar, gerek konumları gerekse mimariyle ilişkili ele geçen buluntularıyla öne çıkmaktadır. Bu yapılar, yerleşmenin batısında ve aynı zamanda surla yakın bir alanda yer almaktadır. II 1 kültür tabakasına ait diğer mimari kalıntılar ise, höyüğün güney yönünde genişleyen bir yerleşim planını ortaya koymuştur. Buna göre, şu ana kadar gerçekleştirilen kazılar ışığında mevcut mimari, surla çevrili içinde depo yapılarının da yer aldığı bir yerleşim biçimini yansıtmaktadır. Bu yerleşmede yangınla bağlantılı tahribatın izleri çok açık bir şekilde görülmektedir. Gerek surla ait kule yapılarında gerekse depo olarak tanımlanan yapılarda tespit edilen ve kalın bir tabaka oluşturan siyah-küllü toprak ve aynı zamanda buluntular üzerindeki yanık izleri, yangınla ilgili tahribatın yoğunluğunu ortaya koymuştur.

Geç Tunç Çağı yerleşmesinin son evresine ait mimari kalıntıları arasında yer alan depo yapıları farklı boyutlarda olup, kronolojik ayrımı çok açık ortaya koyabilen zengin buluntularıyla dikkati çekmektedir. Bu yapılardan ilki (Y 1), sur duvarının hemen iç kısmında ve kule yapılarından birine bağlı olarak inşa edilmiştir. Birinci kulenin güney doğu köşesine bitişik olan yapı, 3.50x2.00 m boyutlarında, dikdörtgen planlı ufak ve tek bir mekândan oluşan bir planı vermektedir. Bu yapının kuzey ve batısı, kulenin 1.30 m kalınlığını veren güney duvarına dayanmakta, güney ve doğusu ise, 0.45-0.50 m kalınlığında bir duvar örgüsüyle sınırlanmaktadır. Bu yapı içinde ele geçen buluntuların önemli bir grubunu kaplar oluşturmaktadır. Yapının tabanı üzerinde yanmış ağaç izleri ile kerpiç parçaları arasında bir arada ele geçen kapların buluntu

Geç Tunç Çağı Yerleşmesi; II 1 Kültür Tabakası Mimari Kalıntıları

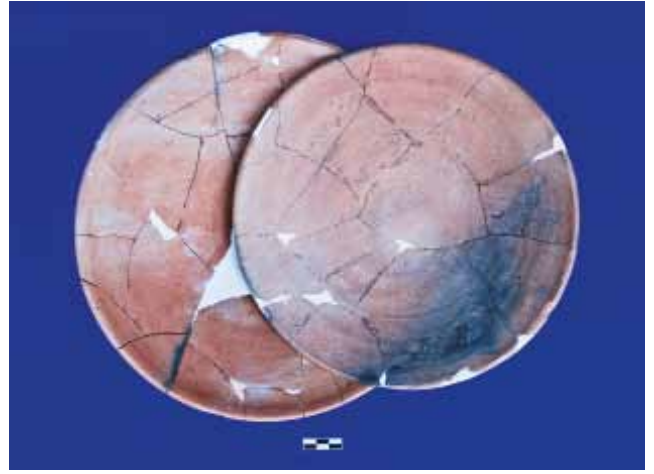
durumu, daha çok iç içe ya da üst üste yerleştirilmiş bu kapların tahribat sırasında taban üzerine çöktüğü görünümünü vermiştir. Yanık kap parçaları arasında belirgin, kalın bir hatla izlenen siyah renkteki ağaç izi ise, kapların olası bir ağaç raf üzerinden yıkılmış olabileceğine işaret etmiştir. Böylesine ufak boyuttaki bir yapı içinde ele geçen kaplarla ilgili diğer ilginç bir özellik, malzeme ve teknik özelliklerinin yanı sıra formları açısından da çeşitlilik gösteren bir buluntu grubunun bir arada yer almasıdır. Burada yerli seramik grupları arasında ince nitelikteki malzemeye ait iç içe bulunmuş olan çanak ve kâseler ve ayrıca yine iç içe ele geçen ve farklı ölçüleri veren sığ tabaklar ve kaba nitelikteki çömlekler günlük kullanıma ait kaplardır. Bu grupta gerek çanak ve kâseler gerekse çömlekler, Batı Anadolu MÖ 2. binyılı seramik geleneğinin

Geç Tunç Çağı Yerleşmesi; Magazin Yapısı (Y 2)

karakteristik kap formlarını yansıtmaktadır (Günel 1999b). Yerli kaplarla bir arada ele geçen diğer bir grup ise, Miken seramik geleneğinden tanınan boya bezeli ithal ve yerli üretim kaplardır. Miken kapları arasında üzengi kulplu kaplar ve ayrıca içi ve dışı boya bezeli derin bir kâse yer alır. Ege dünyasında Miken kap repertuarında uzun bir kullanım sürecine sahip olan üzengi kulplu kapların Tepecik örnekleri, form açısından ve özellikle kaplar üzerine uygulanan motifleri açısından Miken seramik gelişiminde Geç Hellas III B/C evrelerinin bezeme stilini göstermektedir (Günel 2010: 30-39). Üzengi kulplu kaplar, hamur yapısı, hamur niteliği ve yüzey işlenişi açısından ithal ve yerli örnekleriyle dikkati çekmektedir. Öte yandan iç ve dış yüzeyi kırmızı bant bezemeli geniş bir Miken kâsesi, yerli üretime ait bir kaptır. Depoda ele geçen üzengi kulplu kaplardan ithal olarak tanımlanan kabın omuz kısmında noktalarla sınırlandırılmış iç içe yarım dairelerin oluşturduğu motif (FM 43), Ege'de üzengi kulplu kapların yanı sıra farklı tiplerdeki Miken kaplarında da görülmekte ve Geç Hellas III B ve Geç Hellas III C dönemlerinin bezeme stili arasında yer almaktadır. Ege'de bu motifin görüldüğü üzengi kulplu kapları, Kıt'a Yunanistan'da Argolis-Argos (Mountjoy 1999a:179, Res. 54: 410), Berbati (Holmberg 1983: 30, Res. 16: 23), Achaea-Patras (Mountjoy 1999a:435, Res. 155: 123), Euboea-Lefkandi (Popham – Schofield – Sherratt 2006: 206, Res. 2) ve Ionia Kefalonia-Lakkithra (Souyouzoglou-Haywood 1999: 73-74, Res. 11:7, Lev. 13: A 1339), Doğu Ege'de, Rhodos-Ialysos (Mountjoy 1999a: 1053, Res. 431: 204) ve Kos-Langada (Mountjoy 1999a:1080, Res. 441: j) olmak üzere geniş bir coğrafyadaki dağılım alanıyla takip etmek mümkündür. Bu motif (FM 43) benzer bir kronolojik gelişim içinde farklı kaplar üzerine de uygulanmıştır. Bu örnekler arasında Elis – Cheimadio'da akıtacaklı bir kap (Mountjoy 1999a: 390, Res. 135: 69) ve ayrıca Kos – Seraglio'da ele geçen bir krater (Mountjoy 1999a: 1122, Res. 461:

Depo Yapısına (Y 1) Ait Yerli Kaplar; Sığ Tabaklar

178) yer almaktadır. Bu karşılaştırmalar kapsamında, Tepecik üzengi kulplu kabı, Miken seramiğinin karakteristik bezeme stilini yansıttığının yanı sıra Ege'deki dağılım alanına da yeni bir örneği kazandırması açısından bölge arkeolojisine katkı sağlamaktadır.

Depo içinde seramiğin yanı sıra küçük buluntu grubuna ait pişmiş toprak, çift koni biçimli ağırşaklar ve ortası delik, yuvarlak şekilli ağırlıklar ise, kaplarla birlikte ele geçmiştir. Bu yapının gerek surla bağlantılı bir mimari özelliği taşıması gerekse taban üzerinde iç içe geçmiş durumda parçalar halinde ele geçen kapların buluntu durumları, daha çok depo amaçlı kullanım gören bir yapı olarak tanımlanmasını destekler niteliktedir. Öte yandan bu yapının hemen kuzeybatısında, sura ait birinci kulede bulunan Miken krater parçaları ile tek kulplu ufak bir Miken testisine ait bezeme stili de depo kaplarıyla benzer bir süsleme anlayışını yansıtmakta ve bir yapı konteksi olarak paralel bir kronolojik gelişimi vermektedir (Günel 2010: Tab. 4).

Geç Tunç Çağı yerleşmesinde, söz konusu bu depo yapısının doğusunda yer alan diğer bir yapı (Y 2), II 1 kültür tabakasına ait yangınla bağlantılı tahribatın geniş bir alana yayıldığını göstermiştir. Kuzey-güney doğrultusunda taş temel seviyesinde açığa çıkartılan bu yapı, dikdörtgen planlı olup, 16.50x4.50 m boyutlarındadır. Yapı içinde çok sayıda kalın cidarlı pithos parçaları ve aynı zamanda yangın izlerini taşıyan siyah renkteki sert tabana oturtulmuş pithoslara ait dipler tespit edilmiştir. Bu pithos diplerinin buluntu durumu, özellikle yapının batı duvarı boyunca kuzey-güney doğrultusunda belli bir düzenle yerleştirildiği izlenimini vermektedir. Kırık durumdaki pithosların yanı sıra yapının güney kesiminde sağlam bir pithos *in situ* ele geçmiştir. Taban üzerinde dik durumda bulunan bu pithosun dip kısmı, gövdeye oranla oldukça dar olup, ağız kenarının üzeri levha biçimli bir taşla kapatılmıştır. Gerek bu pithos gerek taban üzerinde tespit edilen pithoslara ait benzer tipteki dipler ve

*Depo yapısına (Y 1)
Ait Miken Kapları;
Üzengi Kulplu
Kaplara*

*Magazin Yapısına
(Y 2) Ait Pithos*

aynı zamanda yapı içinde dikkat çekici yoğunlukta ele geçen pithos parçaları, bu yapının işlevsel tanımında rol oynamıştır. Depolama amaçlı kullanım gördüğü anlaşılan ve belli bir düzenle yerleştirildikleri görülen pithoslar, bu yapının ‘magazin’ olarak tanımlanmasını desteklemektedir. Yapıda pithosların yanı sıra farklı malzeme-teknik özelliklere sahip ve aynı zamanda form açısından çeşitlilik gösteren maşrapa, testi ve çömlekler ise, farklı ürünler için kullanılmış olmalıdır. Bu yapıda, sura dayalı depo yapısında bulunmuş olan sığ tabakların benzerleri farklı boyutlarda olmak üzere yerli seramiğin zengin bir grubunu oluşturur. Ayrıca yine benzer örneklerine diğer depo yapısında rastlanan derin kâseler ise, Batı Anadolu seramik gelişiminde S-profil yapan tipleri temsil etmektedir. Öte yandan surla bağlantılı depo yapısında ve aynı kültür tabakasına (II 1) ait seramik buluntuları arasında yer alan Miken boya bezeli seramiğe magazin içinde de rastlanmıştır. Burada daha çok derin kâse ve krater tipi veren kap parçalarında kuş, balık, geyik ve bunun yanı sıra savaşçı tasvirlerin de işlendiği figüratif örnekler, Miken kültürel gelişiminde Geç Hellas III C-erken ve orta evrelerinin süsleme anlayışını yansıtmaktadır (Crouwel 2007: 73-82; Mountjoy 2007: 223-226, Res. 6, 7:1, 10: 2).

Magazin içinde pithos ve kapların yanı sıra bronz delgi ve ok ucu gibi silah aletlerin yanında bronz iğneler metal buluntulara ait örnekleri oluşturmaktadır. Söz konusu bu buluntularla bir arada ele geçen mühür baskıları ise, Geç Tunç Çağı yerleşmesini sadece arkeolojik verileri açısından değil aynı zamanda bölgenin tarihi coğrafyası açısından da anlamlı kılmıştır. Bu mühür baskılarından biri, yapının hemen batı duvarı kenarında bulunmuştur. Yapı içindeki sert taban gibi, batı duvarı da yangın izlerini ve buna bağlı tahribatı çok açık olarak gösterir. Bu alanda mevcut mimari kalıntıların ve buluntuların durumları, tahribat sırasında yapı içindeki buluntuların güneybatı yönünde sürüklendiğini göstermiştir. Burada sözü edilen mühür

baskısı da kaplarla ve metal buluntularla bir arada ele geçmiştir. Üzerinde Hitit hiyeroglifi olan mühür baskısı, Hitit İmparatorluk dönemine (MÖ 1350-1200) tarihlenmektedir (Günel – Herbordt 2010: 9, Res. 4-6). S. Herbordt tarafından okunan bu mühür baskısının [*Tark*]asnaya ve [*Pisurailix*] ya da [*Tark*]asnapiya ve [*Surailix*] olarak yorumlanan kitabesinde, ismin uzunluğu da dikkate alınarak iki şahıs isminin yer aldığı öngörülmüştür. Mühürde yer alan kitabe, Batı Anadolu’da Mira ülkesinin yayılım alanına ve bu ülkenin kralları arasında geçen Tarkasnawa ile ilgili gelişmelere yeni bilgiler kazandıracak niteliktedir (Hawkins 1998: 2-9; Peschlow-Bindokat – Herbordt 2001: 363-367; Strobel 2008: 20). Tepecik mühür baskısını Hitit başkentinin İmparatorluk dönemi hiyeroglifli mühürleriyle karşılaştırmak mümkündür. Ayrıca mühür baskısının arka yüzeyi, Boğazköy-Nişantepe arşivindeki örneklerde olduğu gibi materyal olarak derinin kullanım gördüğüne işaret eden izleri vermiştir. Mühürleme işleminin yerinde gerçekleştirildiği ya da dışarıdan Çine-Tepecik merkezine ulaşmış olabileceği düşünülmektedir. Bu detayların yanı sıra mühür baskısının depo işlevi gören bir yapıda bulunmuş olması da Çine-Tepecik’te yerel bir idari etkinliğe ve aynı zamanda Hititlerle bağlantısına işaret etmiştir (Günel – Herbordt 2010: 6). Bu veriler, magazin olarak adlandırılan bu yapının ticari anlamda bölgede etkin olduğunu ve aynı zamanda kentin idari yapıları kapsamında tanımlanabileceğini ortaya koymuştur. Burada ele alınan yapılara ait kaplar kentin idari sistemi içinde belli bir ekonomik faktörün varlığını desteklemektedir. Bunu daha iyi vurgulayabilmek amacıyla mevcut mimari kalıntılar ışığında yapıyla ilgili rekonstrüksiyona yönelik bir öneri çalışması, magazin yapısının kent içindeki önemini ortaya koyabilmesi açısından bir fikir vermektedir. Bu yapıya ait diğer mühür baskısıyla ilgili çalışmalar ise, henüz devam etmektedir. Bu ikinci mühür baskısının ortaya koyacağı veriler, bölgenin tarihi coğrafyasına ilginç ve yeni bilgiler kazandırılabilir.

*Magazin
Yapısına (Y 2)
Ait Yerli Kap;
Maşrapa*

*Magazin
Yapısına (Y 2)
Ait Yerli Kap;
Testi*

Tepecik Geç Tunç Çağı yerleşmesine ait arkeolojik kanıtlar, özellikle bölgelerarası bağlantıların etkin olduğu bir döneme işaret etmektedir. Ege dünyasının kronolojik gelişiminde, Ege ve Doğu Akdeniz’de ticaret ağının en yoğun olarak gerçekleştiği dönemler (Geç Hellas III A- Geç Hellas III B) Miken saraylarının ekonomik anlamda en güçlü ve etkin olduğu süreçle paralellik göstermektedir. Ege ve Doğu Akdeniz’i kapsayan ticaret ağında gelişmiş bir seramik üretimi, diğer materyallerin yanında yerini almıştır (Shelton 2010: 145; Burns 2010: 297). Saray dönemi sonrası, Geç Hellas III B sonu ve Geç Hellas III C dönemidir. Yaklaşık MÖ 1200 yıllarında sarayların tahribatı politik anlamda bir güç kaybı ve buna bağlı bir tutarsızlık dönemine neden olmuştur. Bu değişim, özellikle Geç Hellas III C dönemiyle mimaride, ölü gömme geleneğinde, ticaret ağında ve seramik üretiminde bölgesel ve yerel bir kültürel anlayışın oluşmasında etken olmuştur (Shelton 2010: 146). Saray sisteminin kırılmasıyla (GH III B2/GH III C erken evre) Ege dünyasında politik değişim ve ekonomik faktördeki etkiler, Miken seramik geleneğinde de kendini göstermiştir (Jung 2010: 174, Tab. 13.1). Ege dünyasının bu kültürel ve kronolojik gelişiminde Geç Hellas III B ve Geç Hellas III C dönemlerine ait Miken seramiğinde belli bezeme biçimleri öne çıkmıştır. Bunlar arasında iç içe yarım daire ya da içi boyalı yarım dairelerin oluşturduğu motifler farklı kaplar üzerinde uygulanan en popüler süsleme arasında yer almaktadır (Mountjoy 1999a: 33). Bu bezeme stili, Çine-Tepecik II 1 kültür tabakasına ait yerleşmede de en yaygın kullanılan bir motif olarak dikkati çekmektedir. Aynı zamanda, Geç Hellas III B-Geç Hellas III C erken evresinin seramik gelişiminde diğer öne çıkan bir motif, özellikle derin kâselerde uygulanan dalga bezektir (Mountjoy 1999a: 37). Bu motifler arasında içi boyalı yarım daireler ya da dışı noktalarla sınırlanmış iç içe çizgilerin oluşturduğu yarım daireler, dalga bezekler ve dama tahtası, Miken seramiğinin kronolojik ayrımını çok belirgin ortaya koyan karakteristik süsleme biçimleridir

(Günel 2010: 32-39, Res. 8-23, Tab. 4). Benzer motifler, Tepecik Miken seramiğinde kâse, krater, üzengi kulplu kap ve amphora olmak üzere farklı tipteki kaplarda uygulanmış olup mimariyle bağlantılı paralel bir kronolojiyi vermektedir (Günel 2010: Res. 13-22, Tab. 4). Öte yandan Ege’de derin kâseler ve kraterler üzerine uygulanan diğer süsleme stilini figüratif tasvirler (*Pictorial Style*) oluşturmaktadır. Bu süsleme geleneğinde keçi, kuş, boğa ve araba sahnelerinin resimsel bir anlatımla işlendiği örneklerle Geç Hellas III B2 evresinde rastlanmaktadır (Mountjoy 1999a: 35). Geç Hellas III C erken evresinde ise, politik değişime paralel olarak Miken seramiğinde yerel/bölgesel bezeme stillerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Kıt’a Yunanistan’da figürlü tasvirler, büyük boyutlu kaplarda, kraterlerde ya da derin kâselerde uygulanmıştır. Ancak bu kaplar arasında üzeri figürlü kraterler, Ege dünyasında daha geniş bir yayılım alanına sahiptir (Mountjoy 1999a: 44). Doğu Ege adalarında ve Batı Anadolu’da figürlü seramik geleneği, Geç Hellas III C orta evrelerine uzanan bir kronolojide görülmektedir (Mountjoy 1999a: 50). Çine-Tepecik’te figüratif tasvirli Miken kapları, özellikle farklı stilde işlenmiş, çeşitlilik gösteren kuş tasvirleri, balık ve aynı zamanda geyik, keçi tasvirlerinin de yer aldığı zengin bir grup oluşturmaktadır. Tepecik derin kâse ve kraterleri üzerinde uygulanan figüratif betimlemeler, Miken kültüründe oldukça sınırlı örneklerle temsil edilen resimsel anlatıma (*Pictorial Style*) sahip kaplarla paralel bir kronolojiyi vermektedir (Crouwel 2007: 73-82). Seramikle ilgili bu değerlendirmeler, Tepecik Geç Tunç Çağı yerleşmesine ait Miken seramiğinin Geç Hellas III B ve Geç Hellas III C erken ve orta evreleriyle paralel bir kronolojiye oturtulabileceğini göstermiştir (Günel 2010: Tab. 2). Tepecik seramik gelişiminde görülen bu paralellik, bölgelerarası ilişkilerin varlığına ışık tutmasının yanı sıra Miken kültürel etkisinin kıyı şeridinden içerde, Çine bölgesine değin takip edilebileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca Ege ve Doğu Akdeniz’de, Geç Hellas III C dönemi

Geç Tunç Çağı Yerleşmesi; II 1 kültür Tabakası Miken Kap Parçaları

Miken seramik gelişiminde yerli üretimlerin artması, adalara uzanan bir göç dalgasının göstergesi olarak açıklanmaktadır (Rutter 2010: 420). Tepecik Miken seramiğinde yerli üretim kapların sayıca belirgin bir yoğunlukta olması da, Ege’de gerçekleşen bu hareketlilikle bağlantılı olmalıdır. Ege dünyasında Miken etkinliğini ve Batı Anadolu kültürel yapısına yansımalarını, göz ardı edilemeyecek nitelikte örnekler veren Tepecik Miken seramiği de çok açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Çine-Tepecik Batı Anadolu’da dönemin diğer yerleşim birimleriyle paralel bir kültürel oluşumu yansıtmaktadır. Bu merkezler arasında Milet VI (III yapı safhası), sura dayalı bir yerleşimin kanıtlarını vermekte ve yaklaşık MÖ 1320/1300-1200/1190 yılları arasına tarihlenmektedir (Niemeier – Niemeier 1997: 196, 218, Res. 32; Niemeier 2007: 14-16). Milet, Hitit yazılı kaynaklarında konu olan Millawanda kenti olarak tanımlanmasının yanı sıra arkeolojik verileriyle Hitit etkisini de yansıtan bir merkezdir (Niemeier – Niemeier 1997: 200-205, Res. 3). Aynı zamanda Milet VI gerek ev mimarisi, gerek dini anlam taşıyan bulguları ve gerekse Miken seramiğiyle Geç Hellas III B ve Geç Hellas III C dönemlerine ait yoğun bir Miken etkisini barındırmaktadır (Niemeier 2007: 14-16, 19; Greaves 2010: 882, 884-885). Menderes’in kuzeyinde İzmir bölgesine bakıldığında, Metropolis yakınında, Bademgediği Tepesi, Geç Tunç Çağı’na tarihlenen

surla çevrili diğer bir merkezdir. Arzawa kenti Puranda (?) ile özleştirilmek istenen Bademgediği Tepe’nin I-III yapı katları, yerli üretim Miken seramiği buluntularını vermekte ve Geç Hellas III C dönemiyle paralel bir kültürel gelişmenin varlığını ortaya koymaktadır (Meriç 2007: 32-34, Lev. 7). İzmir Körfezi’nin güneyinde önemli bir liman kenti konumunda olan Liman Tepe’nin II tabakasının son yapı evresi (II 1) ise, Geç Tunç Çağı’na ait iyi korunmuş mimari kalıntıları, seramik fırını ve sayıca artış gösteren yerli Miken seramiğinin de yer aldığı buluntularıyla gelişmiş bir kent yapısını yansıtmaktadır (Erkanal 2008: 92-99, Res. 1). İzmir Körfezi’nin kuzeyinde yer alan diğer bir merkez Panaztepe’de, V. tabaka kalıntularına ait yerleşme (Çınardalı-Karaaslan 2008: 62-66) ve ayrıca geniş bir alana yayılan ve uzun bir kullanım sürecini veren mezarlık alanlarında gerek mezar tipleri gerekse mezar buluntuları bölgenin kültürel ve kronolojik gelişiminde önemli bir rol oynamıştır (Erkanal-Öktü 2008: 70-84). Batı Anadolu’nun kuzeyinde ise, görkemli bir sura sahip Troia VI üzerine kurulmuş olan VIIa ve VII b tabakalarına ait yerleşme, Geç Tunç Çağı’nın son evrelere uzanan ve çevre kültürlerle sıkı ilişkilere işaret eden kültür kalıntılarını vermiştir (Blegen *et al.* 1958; Mountjoy 1999b: 297-334; Greaves 2010: 885; Jablonka 2010: 855-856, Res. 63.1). Batı Anadolu’nun kıyı şeridi ve kıyı şeridine yakın bir coğrafyada dağılım gösteren bu merkezlerin yanı sıra Tepecik, benzer bir kültür ve kronolojik ayrımı ortaya koyan verileriyle bölge arkeolojisinde yerini almaktadır.

Bu değerlendirmeler kapsamında, Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı yerleşmesi, bir taraftan Hititlerle olan bağlantısına diğer taraftan Ege dünyasıyla sıkı ilişkilerle ışık tutan kanıtlarıyla, basit bir yerleşim biçiminden çok güçlü bir sur sistemine sahip, dışa açık bir kent tanımlanmasını desteklemektedir. Çine-Tepecik merkezinin çevre kültürlerle olan ticari ve kültürel bağlantılarında hiç şüphesiz bulunduğu coğrafi konum ve özellikle doğal yollar önemli bir rol oynamıştır.

Kaynakça

- Aykurt, A.
2010 “Late Bronze Age Pottery from Çeşme Bağlarası”, *OLBA XVIII*: 1-63.
- Benzi, M.
1985 “I Micenei a Iasos”, *Studi su Iasos di Caria. Bollettino d’Arte*, (ed. L. de Lachenal), Supp. 31-32, Rome: 29-34.
- Blegen, C. W. *et al.*
1958 *Troy IV. Settlements VIIa, VIIb, and VIII*, Princeton.
- Burns, B. E.
2010 “Trade”, *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, (ed. E. H. Cline), Oxford: 291-304.

- Büyükkolancı, M.
2007 „Apaşa, das alte Ephesos und Ayasuluk“, *Frühes Ionien eine Bestandsaufnahme*, (eds. J. Cobet – V. von Graeve – W.D. Niemeier – K. Zimmermann), Panionion-Symposium Güzelçamlı 26 September-1.Oktober 1999, Mainz am Rhein: 21-26.
- 2008 “Selçuk Ayasuluk Tepesi (Eski Efes) “Appasas” mı?” *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, (eds. A. Erkanal-Öktü – S. Günel – U. Deniz), Ankara: 41-55.
- Crouwel, J. H.
2007 “Pictorial Pottery of LH III C Middle and its Antecedents” *LH III C Chronology and Synchronisms II LH III C Middle*, (eds. S. Deger – Jalkotzy – M. Zavadil), Wien: 73-88.
- Çınardalı-Karaaslan, N.
2008 “Recent Investigations at Panaztepe Harbour Town”, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, (eds. A. Erkanal-Öktü – S. Günel – U. Deniz), Ankara: 57-68.
- Erkanal, H.
2008 “Geç Tunç Çağı’nda Liman Tepe”, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, (eds. A. Erkanal-Öktü – S. Günel – U. Deniz), Ankara: 91-100.
- Erkanal, H. – E. Karaturgut
2004 “2002 Yılı Çeşme-Bağlararası Kazıları”, *KST* 25: 153-64.
- Erkanal, H. *et al.*
2009 “Liman Tepe 2007 Yılı Kazıları”, *KST* 30, 1, 26-30 Mayıs 2008, Ankara: 299-322.
- Erkanal-Öktü, A.
2008 “The Late Bronze Age Cemeteries of Panaztepe”, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, (eds. A. Erkanal-Öktü – S. Günel – U. Deniz), Ankara: 69-90.
- Greaves, A. M.
2010 “Western Anatolia”, *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, (ed. E. H. Cline), Oxford: 877-889.
- Günel, S.
1999a „Vorbericht über die mittel- und spätbronzezeitliche Keramik vom Liman Tepe“, *IstMitt* 49: 41-82.
1999b *PANAZTEPE II. M.Ö. 2. Bine Tarihlendirilen Panaztepe Seramiğinin Batı Anadolu ve Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi / Die Keramik von Panaztepe und ihre Bedeutung für Westkleinasien und die Ägäis im 2. Jahrtausend*, Türk Tarih Kurumu. Ankara.
2008 “Çine-Tepecik Kazıları ve Bölge Arkeolojisine Katkıları”, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, (eds. A. Erkanal-Öktü – S. Günel – U. Deniz), Ankara: 129-139.
- 2010 “Mycenaean cultural impact on the Çine (Marsyas) plain, southwest Anatolia: the evidence from Çine-Tepecik”, *AnSt* 60: 25-49.
- Günel, S. – S. Herbordt
2010 “Ein hethitischer Siegelabdruck aus Çine-Tepecik” *AA* Heft 1: 1-11.
- Hawkins, J. D.
1998 “Tarkasnawa King of Mira. ‘Tarkondemos’, Boğazköy sealings and Karabel,” *AnSt* 48: 1-31.
- Holmberg, E. J.
1983 *A Mycenaean Chamber Tomb near Berbati in Argolis*, *Humaniora* 21, Göteborg.
- Jablonka, P.
2010 “Troy”, *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, (ed. E. H. Cline), Oxford: 849-861.
- Jung, R.
2010 “End of the Bronze Age”, *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, (ed. E. H. Cline), Oxford: 171-184.
- Mellaart, J. – A. Murray
1995 *Beycesultan III. Late Bronze Age and Phrygian Pottery and Middle and Late Bronze Age Small Objects*, Oxford.
- Meriç, R.
2003 “Excavations at Bademgediği Tepe (Puranda) 1999-2002: A Preliminary Report” *IstMitt* 53: 79-98.
2007 „Ein Vorbericht über eine spätbronzezeitliche befestigte Höhensiedlung bei Metropolis in Ionien: die Arzawa-Stadt Puranda?“, *Frühes Ionien eine Bestandsaufnahme*, (eds. J. Cobet – V. von Graeve – W.-D. Niemeier – K. Zimmermann), Panionion-Symposium Güzelçamlı 26 September-1.Oktober 1999, Mainz am Rhein: 27-36.
- Mountjoy, P. A.
1999a *Regional Mycenaean Decorated Pottery*, Rahden.
1999b “Troia VII Reconsidered” *Studia Troica* 9: 295-346.
2007 “A Definition of LH III C Middle”, *LH III C Chronology and Synchronisms II LH III C Middle*, (eds. S. Deger-Jalkotzy – M. Zavadil), Wien: 221-242.
- Niemeier, B. – W.-D. Niemeier
1997 „Milet 1994-1995. Projekt ‘Minoisch-Mykenisches bis Protogeometrisches Milet: Zielsetzung und Grabungen auf dem Stadionhügel und am Athenatempel“ *AA*: 189-248.
- Niemeier, W.-D.
2007 „Milet von den Anfängen menschlicher Besiedlung bis zur Ionischen Wanderung,“ *Frühes Ionien eine Bestandsaufnahme*, (eds. J. Cobet – V. von Graeve – W.-D. Niemeier – K. Zimmermann), Panionion-Symposium Güzelçamlı 26 September-1.Oktober 1999, Mainz am Rhein: 3-20.
- Peschlow-Bindokat, A. – S. Herbordt
2001 „Eine hethitische Grosssprinzeninschrift aus dem Latmos“, *AA*, Heft 3: 363-378.

- Popham, M. – E. Schofield – S. Sherratt
2006 “The Pottery”, *Lefkandi IV, The Bronze Age, The Late Helladic III C Settlement at Xeropolis*, (ed. D. Evely), The British School at Athens: 137-231.
- Rutter, J. B.
2010 “Mycenaean Pottery”, *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, (ed. E. H. Cline), Oxford: 415-429.
- Shelton, K.
2010 “Mainland Greece”, *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, (ed. E. H. Cline), Oxford: 139-148.
- Souyouzoglou-Haywood, C.
1999 *The Ionian Islands in the Bronze Age and Early Iron Age 3000-800 BC*, Liverpool.
- Strobel, K.
2008 „Neues zur Geographie und Geschichte des Alten Anatolien. Eine Einführung mit Beiträgen zur Hethitischen Geographie des westlichen Anatolien“, (ed. K. Strobel), *New Perspectives on the Historical Geography and Topography of Anatolia in the II and I Millenium B.C.*, *Eothen* 16: 9-61.
- Şahoğlu, V.
2007 “Çeşme-Bağlararası: a new excavation in western Anatolia”, *Middle Helladic Pottery and Synchronisms*, (eds. F. Felten – W. Gauss – R. Smetana), *Proceedings of the International Workshop held at Salzburg, October 31st-November 2nd 2004*, Vienna: 309-22.
- Yıldırım, B. – M.-H. Gates
2007 “Archaeology in Turkey, 2004-2005”, *AJA* 111: 275-356.

Attika Gecelerinde Aulus Gellius*

Prof. Dr. Bedia Demiriş

Latin Edebiyatının önemli edebi metinlerinden olan *Noctes Atticae* MS 2. yy’da yaşamış Aulus Gellius’un, çeşitli konularda tuttuğu notlardan derlediği bir eserdir. Yazarın ve eserinin Antik Çağın kültür dünyasını tanımak açısından önemi üzerinde durulan bu yazıya öncelikle, yazar ile ilgili sonraki çağların görüşünü yansıtan bilgilerle başlamak uygun görülmüştür. Aulus Gellius MS 3-4. yy’ın Hıristiyan yazarı Lactantius, MS 4-5. yy’ın Romalı gramercisi Nonius Marcellus, MS 4. yy’ın Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus ve MS 4-5. yy’ın Romalı gramercisi yeni Platoncu düşünür Macrobius tarafından okunan bir yazardı. St. Augustinus (MS 4-5. yy) Gellius’u “çok incelikli bir belagati ve hem çok hem de seri bilgisi olan bir zat / vir elegantissimi eloquii et multae ac facundae scientiae” diyerek (Augustinus, *de civitate dei* 9.4) övmekteydi. Ortaçağ’da çeşitli antolojilerde onun notlarından alıntılar yapılmıştır. Rönesans’ta eseri bilgi kaynağı olarak görülmüş; Rotterdamlı Erasmus’un (15-16. yy), Montaigne’in (16. yy) okuma listesinde yer almıştır. Gellius’un özgün ve yaratıcı bir yazar olduğu düşüncesinin hâkim olduğu günümüzde de, (Beall: 1999, 55) onun eseri üzerindeki araştırmalar devam etmektedir. Ülkemizde ise Gellius’un eserinden şimdiye kadar, Antik Çağda çeviri sorunlarının ele alındığı sadece dört parça, Evren Erem tarafından Türkçeye çevrilmiş olup Metis Çeviri dergisininin 1992 yılı Bahar sayısında yayımlanmıştır.

Aulus Gellius’un yazdığı tek eser olan *Noctes Atticae* birbiriyle bağlantılı olup olmadıklarına, bir konu

bütünlüğünün olmasına dikkat edilmeksizin, çeşitli konularda yazılmış yazıların bir araya toplandığı bir çalışmadır. Bu tür eserler için Batı dillerinde, Latince’de “karışık, karma” anlamlarına gelen “miscellus” sıfatından gelme “miscellanea” kelimesi bulunmaktadır. “Miscellanea” kelimesi klasik Latince’de de vardır, ama anlamı farklıdır: “karmakarışık yemek, türlü yemek” anlamına gelir. Roma’nın satir şairlerinden Juvenalis (MS 1-2. yy) 11. yergisinde (Juvenalis, 11.20) bu kelimeyi kuşbaşı olarak doğranmış etlerden yapılan ve gladyatörlerin yedikleri bir tür et yemeği için kullanmaktadır. Rudolf Pfeiffer’in bildirdiğine göre, “miscellanea” kelimesini 15. yy’da yaşamış Rönesans’ın İtalyan humanistlerinden Angelo Ambrocini, yaygın olarak bilinen lakabıyla Politianus, belli bir düzen gözetmeden bir araya getirdiği, çeşitli konulardaki yazıları için kullanmıştı (Pfeiffer: 1978, 118). Bu tür eserler Antik Çağda da yazılmıyor değildi; hatta çeşitli konularda yazılmış yazılardan oluşan eserler Greklerden ve Romalılardan beğeni toplayan eserlerdi: Athenaios Naukratites’in *Deipnosophistai (Bilgeler Sofrası)* eseri tam da Gellius’un eserine paralel özellikler gösteren bir eserdir. Athenaios Naukratites (Mısır’dan Naucratis’li Athenaeus) MS 2. yy’ın sonu ile 3. yy’ın başında yaşamış hitabet ustası ve gramerciydi. Eserlerinden günümüze 15 kitaptan oluşan *Deipnosophistae* eserinin ilk iki kitabı, 3. kitabının bir kısmı, özetler halinde 11. ve 15. kitaplar ve diğer kitaplar tamamıyla kalmıştır. Esas olarak ziyafetle ilgili konulardaki yazıların yanı sıra edebiyat, tarih, müzik, şarkılar, dans, oyunlar ve sefahatle ilgili anlatımlar bulunmaktadır. Bir tür ansiklopedi sayılmakla birlikte Plinius’un *Naturales Historiae* eserinin de bir dereceye kadar benzer özellikler gösterdiği

* Bu metin 12.04.2011 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde “Klasik Filoloji Seminerleri” çerçevesinde sunulan bildirinin yazıya dökülmüş şeklidir.

söyleyebiliriz. Ayrıca Roma Edebiyatının MS 1. yy yazarlarından Valerius Maximus'un, büyük bir kısmını Roma tarihinden anlatımların oluşturduğu, anımsanmaya değer eylemlerin ve sözlerin toplamı olan eseri de yine böyle bir eserdir. Suetonius'un da *Pratum* (Çayır) adında benzer bir eserinin olduğu, isim olarak bilinmektedir (Goodyear: 1995, 182).

Ortaçağlarda yanlış bir adlandırmayla (ön isminin kısaltmasının (A.), soy ismiyle bitişik okunması sebebiyle) Agellius olarak bilinen Aulus Gellius'un şahsı ile ilgili bilgilerimiz çok sınırlı olup bildiklerimiz, yazarın eserinden, satır aralarından elde edilen bilgilerden ibarettir. Antik Çağ İtalyası'nın güney ve orta kısmının bir bölümünü kaplayan Samnium bölgesinden bir boy olan gens Gellia İkinci Kartaca Savaşından hemen sonra Roma'ya yerleşmiş bir boydu. Bu boydan iki komutan Statius Gellius ve Gellius Egnatius, Samnium ile yapılan savaşlarda Romalılara karşı çarpışmışlardı (Livius, 9.44.13; 10.18-29). Yine bu boydan olan Lucius Gellius Publicola Roma'da MÖ 94'te praetor peregrinus, 72'de konsül, 70'de censor olarak görev yapmış olup (Livius, 5.6.15) Catilina ayaklanmasını (MÖ 63) bastırması sebebiyle Cicero'ya vatandaşlık tacının verilmesini senatoda teklif eden kişiydi. Yaşlı Cato'nun çağdaşı ve muhalifi Gnaeus Gellius'tan ve Gracchus Kardeşler'in zamanında (MÖ 2. yy) *Annales* yazarı olan bir başka Gnaeus Gellius'tan, Aulus Gellius bahsetmekle birlikte (Gellius 14.2.21, 26; 18.12.6) ne bu kişilerle bir akrabalık ilişkisinin olduğundan söz eder, ne de kendisinin Roma toplumu içindeki konumuyla ilgili bilgi verir; ancak iyi ve varlıklı bir aileden geldiği açıktır. Onun ifadelerinden tahmin edildiği kadarıyla Praeneste'de bir meskeni bulunmaktaydı (Gellius 11.3.1).

Aulus Gellius'un doğduğu yer kesin olarak bilinmemekle birlikte, toga praetexta'sını giydiği 15-17 yaşlarında Roma'da olduğu kesindir (Gellius, 18.4.1). Doğum tarihi de kesin olarak bilinmemekle birlikte, eserindeki bazı ifadelerden çıkarım yapılarak tahminlerde bulunulabilmektedir. Buna göre MS 130 yılı civarında doğmuş olduğu tahmin edilen Gellius'un 169 yılından kısa bir süre sonra da öldüğü kabul edilir. Zamanının eğitim basamakları olan, sırasıyla gramer, hitabet ve felsefe eğitiminden geçen Gellius'un Roma'da, Kartacalı bilgin Sulpicius Apollinaris'ten gramer (Gellius, 7.6.12), Antonius Iulianus'tan (Gellius, 9.15.1; 19.9.2), Titus Castricius'tan (Gellius, 11.13.1) ve Cornelius Fronto'dan (Gellius, 2.26.1; 13.29.2; 19.8.1) hitabet eğitimi aldıktan sonra, felsefe eğitimi için Atina'ya giderek burada 165-167 yılları arasında kalmış olduğu tahmin edilmektedir. Bu süre zarfında Calvisius Taurus ile Platon ve Aristoteles üzerine yaptığı çalışmaların ayrıntıları bilinmemekle

birlikte, Gellius'un eserinden öğrendiğimize göre, Taurus ile birlikte Platon'un *Symposion*'unu (Gellius, 17.20.1) ve Aristoteles'in *Problemata*'sını (Gellius, 19.6.2) okumuştur. Ayrıca Atina'da iken tanıştığı kynik filozof Peregrinus Proteus'tan da yararlı ve değerli pek çok şey dinlediğini, yine kendisi bize söylemektedir (Gellius, 12.11.1). Gellius'un ifadelerinden, Attika'da tanıştığı filozoflarla ve hem de kendisi gibi oraya eğitim için gelmiş diğer gençlerle gezilere, toplantılara da katıldığını öğreniyoruz. Örneğin, 2.21.1'de Greklerin "hamaksa", Romalıların ise "septentriones" dedikleri takımyıldızına verilen bu adların kökeni ve anlamı ile ilgili olarak okuduklarını ve duyduklarını aktardığı ve konu ile ilgili olarak kendisi gibi eğitim aşamasında olan Grek ve Romalı arkadaşlarıyla aralarındaki tartışmadan söz ettiği ve sonunda kendi görüşünü de belirttiği bölümde anlatımına, arkadaşlarıyla birlikte Aigina'dan (Yunanistan'da Saronikos Körfezinde ada; Antik Çağda Atina'ya rakip konumdaydı) Piraios'a denizden yaptıkları yolculuğu anlatarak başlar: Vakit gecedir, deniz sakindir, mevsim yazdır, geminin arka kısmında gökyüzünde parlayan yıldızları seyretmektedirler; 12.5.1'de filozof Taurus'un, Stoa felsefesinin ilkeleri doğrultusunda acıya katlanma yöntemleri üzerine görüşlerinden söz ederken anlatımına Taurus ile birlikte Pythia oyunlarını -Pythia, Delphoi'deki Apollon tapınağının rahibesiydi. Pythia oyunları Delphoi'de dört yılda bir Apollo şerefine düzenlenen oyunlar olup, bugünkü Olimpiyatların öncüsüydü- izlemek üzere Delphoi'ya yaptıkları seyahatten söz ederek başlar: Yolculukları sırasında Boeotia'da eski bir kent olan Lebadia'ya Taurus'un, bir hastalığa yakalanmış Stoa felsefesi yanlısı bir arkadaşını ziyaret etmek için gelirler; 15.2.3'teki ifadesinden Atina'da, her haftanın başında, genç arkadaşlarıyla bir araya geldiği ziyafetin ardından hoş ve eğitici sohbetlerin gerçekleşmesinin adet halini aldığını öğreniyoruz. Böylece anlaşılmaktadır ki Gellius eğitim için gittiği Yunanistan'da çeşitli gezilere, toplantılara da katılarak görgü ve bilgisini bu yoldan da beslemiştir. Onun bu ve benzeri ifadelerinden, Attika'daki günlerinin bir Antik Çağ entelektüelinden beklendiği şekilde, bilgi ve görgü edinme bakımından dolu dolu geçtiği anlaşılmaktadır. Gellius'un Yunanistan'da ne kadar kaldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, en azından bir yıl orada kaldığı yine kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Gellius Roma'ya döndükten sonra da felsefeye olan merakı devam etmiş, İmparator Hadrianus'un da arkadaşı olan ve Gellius'un eserinin tarzında, *Pantodape Historia* başlıklı bir eser yazmış Favorinus'un, ayrıca şair Iulius Paulus (Gellius, 19.7.1) ve Annianus (Gellius, 20.8.1-2) gibi zamanının diğer entelektüellerinin yakın dostu olmuştur. Gellius'un Roma'da özel hukuk (iudicia privata) alanında yargıçlık yaptığı da bilinmektedir (Gellius, 12.13.1; 13.13.1; 14.2); ancak

Atina'ya gidip döndükten sonra mı yoksa Atina'ya gitmeden önce mi bu görevde bulunduğu konusu kesin değildir.

MS 169 yılında tamamlandığı tahmin edilen Gellius'un eseri, bir tanesi dışında (8. Kitap) diğerleri zamanımıza ulaşmış olan yirmi kitaplık bir eserdir. Bugün kayıp olan sekizinci kitapta bulunan notların ise sadece içerikleri mevcuttur. Ayrıca eserin başında bulunan önsözün ilk cümlesiyle son kitabın son cümlesinde de eksikler bulunmaktadır.

Noctes Atticae'a ait günümüze ulaşmış en eski elyazmaları 13-14. yy'dan öncesine ait yazmalar olup eseri günümüze bütün olarak aktarmazlar. Bunlardan bir kısmı 1-7. kitapları, diğer bir kısmı ise 9-20. kitapları aktarmaktadır. Eseri bir bütün halinde günümüze aktaran elyazmaları 14. yy'dan sonra kopyalanmış olan elyazmalarıdır. En eski yazmalarının, yani 5-9. yy'a ait elyazmalarının archetypus'u olarak kabul edilen elyazmasının Macrobius'un zamanında (MS 5-6. yy) mevcut olduğu bilinmektedir (Rolfe: 1996, xviii).

İlk edisyonu Roma'da 1469 yılında yapılan *Noctes Atticae*'da her bir kitapta yer alan notların sayısı ve konuları gelişigüzeledir. Her kitapta yer alan not sayısı farklıdır: 1. Kitapta 26; 2. kitapta 30; 3. kitapta 19; 4. kitapta 20; 5. kitapta 21; 6. kitapta 22; 7. kitapta 17; 8. kitapta 15; 9. kitapta 16; 10. kitapta 29; 11. kitapta 18; 12. kitapta 15; 13. kitapta 31; 14. kitapta 8; 15. kitapta 31; 16. kitapta 19; 17. kitapta 21; 18. kitapta 15; 19. kitapta 14; 20. kitapta 11 olmak üzere eserde bulunan toplam not sayısı 398'dir. Bu notlar, başta dil ve gramer olmak üzere felsefe, tarih, doğa tarihi, biyografi, hukuk, metin eleştirisi, edebiyat eleştirisi gibi pek çok alanda önemli bilgiler veren notlardır. İsimleriyle birlikte söz edilen 275 Grek ve Romalı yazardan alıntılar içermektedir ki, bu yazarların içinde eserleri günümüze ya tamamen ya da kısmen ulaşmamış yazarlar da vardır (Rolfe: 1996, xvii). Özellikle Cato, Caecilius Statius, Claudius Quadrigarius ve daha birçok yazarın zamanımıza ulaşmayan eserlerinin önemli sayıdaki fragmanlarını Gellius aracılığıyla bilebiliyoruz (Albrecht: 1992: 1174). Gellius'un notları arasında en çok sözünü ettiği Grek yazar ve şairleri arasında Homeros, Hesiodos, Herodotos, Platon, Aristoteles, Sophokles, Euripides, Aristophanes, Plutarkhos ve Epiktetos bulunmaktadır. Daha az sayıda olmakla birlikte Aiskhylos ve Menandros'tan da söz etmektedir. Latin yazarlarından ise en çok not aldığı yazarlar Roma'nın Cumhuriyet dönemi yazarlarıdır. İçlerinde en beğendiği yazar Yaşlı Cato'nun yanı sıra dönemin diğer yazarları olan Plautus, Ennius, Lucilius, Laberius, Gracchus, Varro ve Yıllık yazarları, daha az olmakla birlikte Terentius ve tabii ki Cicero, Caesar, Sallustius, Lucretius da Gellius'un notlarında

sıklıkla bulabileceğimiz yazarlardandır. Augustus dönemi şairlerinden Vergilius yine Gellius'un notlarında yer verdiği yazarlardandır. Cornelius Fronto, Valerius Maximus, Yaşlı Plinius, Suetonius ve saldırarak söz ettiği bir yazar olmakla birlikte Genç Seneca Gellius'un notlarında bulabildiğimiz, Augustus sonrası Latin edebiyatının yazarlarıdır.

Gellius'un notlarının dörtte biri kelimelerle ilgili bilgiler veren notlardır (Sandys:1915, 63). Doğru yazım, vurgu, kelimelerin kökeni, eş anlamlı, çift anlamlı kelimeler, türemiş kelimeler, kelimelerin çekimleri, ender kullanılan kelimeler gibi doğrudan dille ilgili konuların yanı sıra, dilde benzerlikler-benzemezlikler gibi, gramerin tartışmalı konuları üzerinde de durur. Tarihle ilgili konularda Gellius'un kaynak yazarları başta yıllık yazarları olmak üzere Varro, Nepos, Hyginus ve Suetonius'tur; hukukla ilgili aktardığı bilgiler ise MS 1. yy hukukçusu Labeo, Augustus ve Tiberius dönemi hukukçusu Capito, Tiberius dönemi (MS 14-37) hukukçusu Masurius Sabinus ve MS 69 yılı konsülü olan hukukçu Caelius Sabinus'tan gelmektedir; doğa bilimiyle ilgili olarak Aristoteles, Yaşlı Plinius, Plutarkhos; dil ve edebiyat konularında Varro, Nigidius, Verrius, Probus, Cornutus ve Hyginus başvurduğu kaynaklardır (Albrecht: 1992, 1174).

Gellius'un tek eseri olan *Noctes Atticae* bir önsözle başlamaktadır. Başlangıcındaki bir veya birkaç cümlesi eksik olan bu önsözde Gellius eseri için nasıl malzeme topladığını ve izlediği yöntemi, böyle bir çalışmayı niçin yaptığını açıkça ortaya koymaktadır. Gellius'un eseri için malzemesi, gördüklerinden, duyduklarından, Grekçe ve Latince kitaplarda okuduklarından, anımsanmaya değer bulduğu için kayda geçirdiği notlarından oluşmaktadır. Notlarını bir araya getirdiği çalışmasının kendi çocukları için hem eğitici hem de eğlendirici nitelikte olmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla onun eserinin eğitim amacı da taşıdığını söyleyebiliriz. Ancak eğitirken eğlendirici olmayı da amaçlamıştır, Gellius. Kayda geçirirken gelişigüzel tuttuğu notlarını toparlayıp bir araya getirirken de bir düzen izlememiş, gelişi güzel tutumunu devam ettirmiştir. Belleğe yardımcı olsunlar diye tuttuğu kayıtları bir tür bilgi ambarına ("litterarum penus") benzetir. Buradan kelimeleri ve konuları gerektiğinde alıp kullanabilecektir. Belleğine yardımcı olarak ("ad subsidium memoriae") düşündüğü bu notlar aynı zamanda, okuduğu kitaplar elinin altında olmadığı zamanda da onlardan kayda geçirdiği bu bilgileri gerektiğinde kolayca kullanmasına yardımcı olacaktır. (Gellius, *praefatio* 2: eaque mihi **ad subsidium memoriae** quasi quoddam **litterarum penus** recondebam, ut, quando usus venisset aut rei aut verbi, cuius me repens forte oblivio tenuisset, et libri, ex quibus ea

sumpseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret.)

Gellius önsözünde notlarına neden *Noctes Atticae* (*Attika Geceleri*) başlığını verdiğini de açıklamaktadır: Notları tutmaya Attika'nın kırsal kesiminde geçirdiği uzun kış gecelerinde başladığı ve sürdürdüğü için, bunlara *Noctes Atticae* adını vermiştir ve böylelikle benzer çalışmalar yapmış olan her iki dilin (Grekçe ve Latince) yazarlarını da taklit etmemiş olmaktadır. (Gellius, *praefatio* 4: Sed quoniam **longinquis per hiemem noctibus in agro**, sicuti dixi, **terrae Atticae commentationes** hasce ludere ac facere exorsi sumus, idcirco eas inscripsimus noctium esse Atticarum nihil imitati festivitates inscriptionum, quas plerique alii utriusque linguae scriptores in id genus libris fecerunt.) Gellius ayrıca, bu türden yazılara verilen başlıkları da sıralamak suretiyle toplam otuz başlıktan söz etmektedir. Verdiği başlıklardan bazılarının hangi Antik Çağ yazarlarının eserlerine ait başlıklar olduğu bilinmektedir: *Amaltheias Ceras* (*Amaltheia'nın Boynuzu*) Sotion'un, *Antiquae Lectiones* (*Eskilerden Seçmeler*) Caesellius Vindex'in, *Historiae Naturalis* (*Doğa Tarihi*) Yaşlı Plinius'un, *Pratum* (*Çayır*) Suetonius'un, *Pandektai* (*Hazine*) Tullius Tiro'nun, *Coniectanea* (*Çeşitlemeler*) Ateius Capito'nun, *Quaestiones Confusae* (*Çeşitli Sorular*) Julius Modestus'un benzer türden eserlerine verdikleri isimlerdir (Nettleship: 1883, 392).

Aulus Gellius önsözde ayrıca, eserinin özellikle Grek yazarlar tarafından yazılmış aynı türden eserlerden farkını da ortaya koymaktadır: Efesli ünlü bir düşünür dediği Herakleitos'un, “çok bilgi bilgin yapmaz, insanı,” sözünü anımsatarak eserinin zihni yoracak, sıkıntı verecek derecede çok ve zor bilgilerin bir yığını olmadığını; okuması zevk verecek, belleğe yardımcı olacak, her eğitimli vatandaşın bilmesi gereken bilgileri içerdiğini söyler.

Gellius, 20 kitaptan oluşan eserinin her bir kitabında hangi bilginin, ya da hangi konuya ilişkin notun bulunabileceği hemen görülsün diye, önsözden sonra her notun içeriğini konu başlıkları şeklinde verdiğini bize önsözünde kendisi söylemektedir. Bu türden bir içerik listesi, bugünkü anlamda, kitaplarda yer alan “içindekiler” bölümünü akla getirmektedir. Eserin tamamının konu başlıklarının sıralanmasından sonra ilk kitapla eser başlamaktadır. Tahmini doğum ve ölüm tarihleri doğru olarak kabul edilirse, Aulus Gellius bugün için çok genç sayılan bir yaşta ölmüştür: Önsözünün sonlarına doğru eğer Tanrılar izin verirlerse, ailesi ve çocuklarıyla ilgili işlerden kalan boş zamanlarında benzer notları tutmanın ve bunları düzenleyerek kitaplarının sayısını arttırmanın sözünü veren Gellius 39 yaşında ölmüştür.

Gellius'un notlarının kompozisyonu hakkında bir genelleme yapmak gerekirse, her notun başında, notun içeriğini açıklayan birkaç cümle bulduğunu görürüz. Bu aslında bir tür giriş niteliği taşımaktadır. Notlarında Latinceye kadar Grekçeden de alıntılar yaptığını ve çoğu yerde de her iki dili ve kültürü karşılaştırdığını görürüz, Gellius'un. Ayrıca çoğunda kendi görüşlerini de bildirmektedir. Böylece Gellius'un notlarında, en basit bir yazıda bile aranan ve bir kompozisyonun olmazsa olmaz ölçüsü olan “giriş, gelişme, sonuç” bölümlerinin gözlemlenebildiğini söyleyebiliriz (Albrecht: 1992, 1175).

Gellius'un notları arasında özellikle Latince'nin eski yazarlar tarafından kullanımına ilişkin notlar bulunmaktadır. Örneğin 2. kitabın 13. notunda eski hatiplerin ve tarih yazarlarının, Latince “çocuklar” anlamına gelen “liberi” kelimesini bir tek erkek ya da kız çocuğunu ifade etmek için de kullandıklarından söz eder ve eserinden günümüze çok az parça kalmış olan tarih yazarı Sempronius Asellio'nun 5. kitabından alıntı yaparak örnek gösterir.

Notlar arasında kelimelerin kökenlerine ilişkin, yani etimoloji ile ilgili notlar da bir hayli bulunmaktadır. 5. kitabın 7. notunda MÖ 1. yy'da yaşamış gramerci Gavius Bassus'un, kelimelerin kökeni üzerine yazdığı eserinden Latincedeki “persona / maske” kelimesinin kökeni ile ilgili bilgiyi aktarmaktadır. Gellius'un aktardığı Gavius Bassus'un düşüncesine göre “persona” yani “maske” kelimesi “yankılanmak, yüksek sesle bağırarak” anlamlarına gelen “personare” fiilinden gelmektedir. Maske bütün yüzü kaplar ve sadece ağzın rastladığı kısmı açık bırakır; ses de bu açıklıktan geçer ve yükselerek dışarı çıkar. Böylece maske sesi yükselttiği için, “personare”den yola çıkılarak bu isim verilmiştir; ayrıca “persona kelimesindeki “o” harfi de kelimenin bu biçiminden dolayı uzatılarak okunur.

Gellius birçok notunda kayıt ettiği konu ile ilgili olarak hem Greklerdeki durumu hem de Romalılardaki durumu ele alır; dolayısıyla bu iki kültürü birlikte, hatta bazen karşılaştırarak ele alır. Notlar Latin dilinde tutulmuş olmakla birlikte Grekçe olarak yapılmış alıntılar, bazen bir ya da birkaç Grekçe kelime bulunabilmektedir. Örneğin 10. kitabın 10. notunda Gellius hem Greklerde hem de Romalılarda, sol elin küçük parmağından sonra gelen parmağa neden yüzük takıldığını açıklamaktadır. Burada MÖ 1.-MS 1. yy'da yaşamış, Grek gramercisi Apion'un Mısır tarihinden verdiği bilgiye dayanarak, Mısır'da insan bedenini kesmek suretiyle yapılan incelemelerde, ki buna “anatomai” dendiğini de belirtmektedir Gellius, sadece söz konusu parmaktan çıkan çok ince bir sinirin kalbe kadar gittiğinin ve bu en temel organla birleştiğinin keşfedildiğinden söz ettikten sonra, söz konusu

parmağın bir yüzükle onurlandırılmasının gerekliliğinin mantıksız görülmediğini aktarmaktadır.

Gellius'un notları arasında dilin doğru kullanılması konusuna ilişkin notlar da bulunmaktadır. Örneğin 13. kitabın 30. notunda Gellius birçok Latince kelimenin esas anlamından ayrılarak ya çok farklı bir anlamda ya da esas anlamına yakın bir anlamda kullanılabilirliğini ve buna da, anlamını bilmedikleri için kelimeleri dikkatsizce kullanan insanların sebep olduğunu söylemektedir. Örnek olarak da "facies" kelimesini verir ve "ağız, gözler ve yanaklardan oluşan yüz" anlamına gelen kelimenin Grekçesini de vererek ("prosopon"), eserleri günümüze kalmamış olan Pacuvius'un *Niptra* adlı tragedyasından bir alıntıyla, kelimenin, "insanın boyu" ("pro corporis longitudine") anlamında kullanıldığını; Sallustius'un, zamanımıza aktarılmamış *Historiae* eserinden alıntılanmış bir cümlede Sardinia adasını "insan ayağı şeklinde", ("facie vestigii humani") diye betimlerken "facies" kelimesinin "biçim, şekil" anlamında kullanıldığını; Plautus'un *Poenulus* komedyasından alıntılanmış bölümde kelimenin bütün bedeninin görünümünü anlamında kullanıldığını kaydettikten sonra, belleğinde kalan bir bilgi olarak Quadrigarius'un da, eserinin 19. kitabında "facies" kelimesini "boy bos, endam" anlamında kullanıldığını anımsadığını söylemektedir.

20. kitabın 7. notunda Niobe'nin çocuklarının sayısı ile ilgili olarak Homeros'ta, Euripides'te, Sappho'da ve Bakkhylides'te ve Pindaros'ta farklı sayıların veriliyor olmasına dikkat çeker ve bu durumun şaşırtıcı ve saçma olduğunu söyler.

Gellius'un notları arasında bir hikâye anlattığı, bir anekdota yer verdiği notlar da vardır. Bunlar genellikle öğüt verici niteliği olan, tarihten iyi ya da kötü davranış örnekleri sergileyen anlatımlardır (Keulen: 2009, 2-3). Örneğin 1. kitabın 19. notunda, eski yıllıklarda bulunduğu, Sibylla kehanet kitaplarıyla ilgili hikâyeyi anlatır. Hikâyeye kısaca şöyledir: Kral Tarquinius Superbus'a yabancı yaşlı bir kadın gelir ve içinde tanrısal kehanetlerin olduğunu söylediği dokuz kitap getirir ve bunları satmak ister. Tarquinius yaşlı kadının kitaplara istediği parayı pahalı bulur. Bunun üzerine yaşlı kadın kitaplardan üçünü yakarak, kalan altı kitap için aynı parayı ister. Kral kadının çılgın olduğunu düşünür ve satın almayı kabul etmez. Ancak yaşlı kadın kitaplardan üçünü daha yakar ve kalan üç kitap için aynı parayı istemekte ısrarcı olur. Bunun üzerine Kral yaşlı kadının ısrarının ve özgüveninin dikkate alınması gerektiğini düşünerek kalan üç kitabı başlangıçta almadığı dokuz kitabın fiyatına satın alır.

Gellius'un eserinden bir başka not Antik Çağda dil ile ilgili önemli bir tartışma konusu olan dildeki kelimelerin kaynağının doğa olduğu konusundaki savı örnekler niteliktedir. *Noctes Atticae* 10.4'teki notun Evren Erem tarafından Türkçeye çevirisi şu şekildedir: "Publius Nigidius, isimlerin nedensiz olmadıklarını, doğal olduklarını ne kadar büyük bir açıklıkla gösterdi. Publius Nigidius, *Grammaticis Commentariis*'te (*Grammer Üzerine Notlar*) felsefe tartışmalarında şüphesiz devamlı yinelenen bir konuyu, isimlerin ve fiillerin rastlantısal bir düzenle değil, doğanın belli bir gücü ve tasarımıyla oluşmuş olduklarını göstermektedir. Bu konu hep tartışılır, çünkü isimlerin doğadan mı kaynaklandığı, yoksa insan yapımı mı olduklarını araştırmak, felsefeciler arasında bir gelenektir. Nigidius, sözcüklerin nedensiz olmaktan çok, doğal oldukları anlaşılabilirsin diye bu konuya ilişkin pek çok kanıt göstermektedir. Bunlardan şu saydıklarım özellikle zarif ve neşelidir: "Biz," demektir, "Vos" ('Siz') dediğimiz zaman, ağzın, bizzat bu sözcüğün gösterilmesine uyan belli bir hareketini uyguluyoruz ve dudakların uçlarını giderek dışarıya doğru hareket ettirerek soluğu ve havayı konuştuğumuz kişilere doğru fırlatıyoruz. Fakat öte yandan 'nos' ('biz') dediğimiz zaman, bunu ne sesin (dışarıya doğru) yayılan ve güçlü nefesiyle ne de ileriye doğru fırlayan dudaklarla söylüyoruz, ama soluğu ve dudakları sanki kendi içimizde hapsediyoruz. Aynı şey 'tu' ('sen'), 'ego' ('ben') ve 'tibi' ('sana') ve 'mihi'yi ('bana') söylerken de olmaktadır. Çünkü nasıl bir şeyi kabul ya da reddederken baş ya da gözlerimizin bir hareketi bu ifademizin doğasıyla çakışırsa, bu sözcükleri söylerken de ağız ve nefesle yaptığımız bir tür doğal hareket söz konusudur. Kendi konuşmamızda gözlemediğimiz bu ilke, Grekçe sözcüklerde de vardır."

Sonuç olarak, gramerden, felsefeden, tarihten, hukuktan, tıptan, astrolojiden tutun da antikiteye, metin eleştirisine, edebiyat eleştirisine, dil sorunlarına kadar pek çok konuda bilgi aktaran Aulus Gellius'un *Noctes Atticae*'i her şeyden önce MS 2. yy Roma'sının iki dilli düşünen dünyasını yansıtmaya bakımından önemli ve dikkate değer bir eserdir; ayrıca eserleri zamanımıza ulaşmamış olması sebebiyle bugün bilinmeyen, Antik Çağın birçok yazarının eserlerinden parçaları alıntılanmış olması sebebiyle, günümüzde bu yazarlar ve eserleri hakkında az da olsa bilgi sahibi olmamıza yardımcı olması bakımından da incelenmeye değerdir. Antik Çağın Grek ve Roma toplumlarının düşünce dünyasını toplu olarak kavramakta kuşkusuz önemli payı olan Gellius'un eseri üzerinde araştırma ve incelemeler filologlarca yapılmaya devam edecektir. Bu araştırmalara ülkemizden de katkıların olması en büyük dileğimizdir.

Kaynakça

(Bu kaynakça sadece başvuru kaynaklardan oluşmayıp konu ile ilgili başka önemli kaynakları da kapsamaktadır.)

- Albrecht, M. von
1992 *Geschichte der römischen Literatur* Bd. II, München.
- Anderson, G.
1994 “Aulus Gellius: A Miscellanist and His World,”: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*. Bd. II.34.2, Berlin: 1834-1862.
- Baldwin, B.
1975 *Studies in Aulus Gellius*, Lawrence.
- Beall, Stephen M.
2001 “Homo Fandi Dulcissimus: The Role of Favorinus in the “Attic Nights” of Aulus Gellius”, *The American Journal of Philology*, Vol. 122, No. 1 (Spring): 87-106.
- 1999 “Aulus Gellius 17.8: Composition and the Gentleman Scholar”, *Classical Philology*, Vol. 94, No.1 (January): 55-64.
- 1997 “Translation in Aulus Gellius”, *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 47, No.1: 215-226.
- 1988 “Civilis Eruditio: Style and Content in the Attic Nights’ of Aulus Gellius” (Ph. D. Diss. Univ. of California at Berkeley).
- Erem, E.
1992 “Aulus Gellius’tan Attika Geceleri”, *Metis Çeviri*, (Sayı 19): 77-85.
- Goodyear, F.R.D.
1995 “Rhetoric and scholarship”: *The Cambridge History of Classical Literature* II.4: The Early Principate (rep.).
- Holford-Strevens, L. – A. Vardi (eds.)
2004 *The Worlds of Aulus Gellius*, Oxford.
- Holford-Strevens, L.
2003 *Aulus Gellius. An Antonine Scholar and his Achievement*. (rev. ed.), Oxford.
- 1988 *Aulus Gellius*, London.
- Keulen, W.
2009 *Gellius the Satirist: Roman Cultural Authority in Attic Nights*, Leiden: Brill (Mnemosyne Supplements, 297).
- Lakmann, Marie-Luise
1994 *Der Platoniker Tauros in der Darstellung des Aulus Gellius*, Leiden: Brill (Philosophia Antiqua, 63).
- Nettleship, H.
1883 “The Noctes Atticae of Aulus Gellius”: *The American Journal of Philology*, Vol. 4, No. 4: 391-415.
- Pfeiffer, R.
1978 *Geschichte der Klassischen Philologie von den Anfängen bis zum Ende des Hellenismus*, München.
- Rolfe, J.C. (ed.)
1996 (rep.) *Aulus Gellius: Noctes Atticae*, (3 vols.; lat-engl.), London.
- Sandys, J.E.
1915 *A Short History of Classical Scholarship*, Cambridge.
- Vardi, A.D.
1993 “Why Attic Nights? Or What’s in a Name?” *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 43, No.1: 298-301.

Kitap Tanıtımları

(Eds.) **Howell, F.C.† – G. Arsebük – S.L. Kuhn – M. Özbaşaran – M.C. Stiner**, *Culture and Biology at a Crossroads: The Middle Pleistocene Record of Yarımburgaz Cave (Thrace, Turkey)*. **Ege Yayınları, İstanbul, 2010. 329 sayfa, 27 renkli levha.**

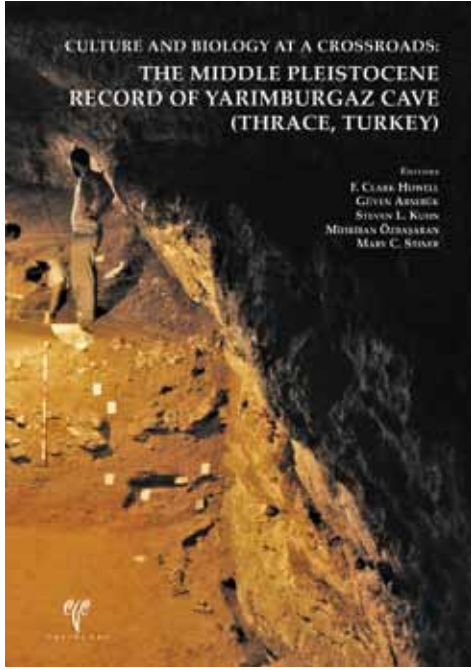
Önceleri Marmara’nın Karadeniz’e bakan kıyılarında ve Anadolu yakasında bulunan bir kaç buluntu yeri dışında tarihöncesi dönemde İstanbul ve çevresine ilişkin bilgiler oldukça sınırlıydı. 1988-90 yılları arasında kazılan Yarımburgaz Mağarası bu nedenle gerek kent tarihi, gerekse insanın biyolojik ve kültürel evrim serüveninin anlaşılması açısından son derece önemlidir.

İstanbul Üniversitesi (İÜ) Prehistorya Anabilim Dalı’ndan Güven Arsebük başkanlığında, UCLA - California Üniversitesi’nden (ABD) F. Clark Howell’ın katkılarıyla, Mihriban Özbaşaran’ın alan yönetiminde ve İÜ Arkeoloji Bölümü öğrencilerinin

fiili katılımlarıyla üç sezon yapılan kazılar sonunda Pleistosen Dönem’e ilişkin önemli veriler ortaya çıkarılmıştır.

1988-90 yılları arasında, İstanbul ve çevresinde ilk kez bu denli farklı bilim dallarına mensup uzmanlarca araştırılan Yarımburgaz kazıları, sadece arkeoloji bilimi açısından değil ekoloji, coğrafya, paleontoloji gibi diğer bilim dalları açısından da bir çok bulguyu ortaya koymuştur. Bu özelliğiyle kitap, alışılmış kazı monografilerinden farklı olarak; kapsamlı, interdisipliner bir takım çalışmasının ürünüdür.

Kitabın, kazıların tamamlanmasından yirmi yıl sonra yayınlanmış olması başta “gecikmiş” bir yayın olarak eleştirilebilir. Ancak araştırmacılar bu kitapta, son yirmi yılda Pleistosen Arkeolojisinde yaşanan köklü değişimlere, yeni yaklaşım ve bakış açılarına yer vererek, Yarımburgaz Mağarası’nı güncel veriler ışığında değerlendirmişlerdir.

Dokuz bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde, Eosen kireçtaşı oluşumu içine açılan, uzunluğu 500 m'yi aşan mağaranın, jeolojik ve arkeolojik özelliklerinin yanı sıra, araştırma tarihçesine de yer verilmiştir. İkinci bölüm, mağaranın fiziksel özelliklerini, jeokronolojik tabakalanmayı ve büyük bir depreme işaret eden verileri kapsar.

Üçüncü bölümde; Yarımburgaz Aşağı Mağara'da ESR (Electron Spin Resonance) ve 230TH/234U yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş tarihlemelere yer verilmiştir. Yine mağaranın Z tabakasında bulunan *Ursus* (ayı) dişinden alınan bir tarihlemeye, aynı bölümde değinilmiştir. Özetlemek gerekirse, farklı tarihleme yöntemleriyle farklı tabakalardan alınan örnekler soyları tükenmiş olan bazı fosil insanların 150-200.000 yıl önce Yarımburgaz'da yaşadığını göstermiştir. Bu sonuç, kuşkusuz İstanbul'un kültürel geçmişinin sanılandan çok daha eskilere uzandığının en somut göstergesidir.

Dördüncü bölümde kazılan dolgularda bulunan küçük boylu fosil memeli hayvan kalıntıları, ekolojik bir çerçeveden değerlendirilmiş, mağara kadar çevre özellikleri üzerinde de durulmuştur. Araştırmacılar, günümüzde doğal olarak yaşamayan bazı hayvanların da bulunduğu; tavşanımsılar, kemirgenler, yarasalar ve *lipotyhlan*'lara ait kemikler üzerine yaptıkları çalışmalarla, Orta Pleistosen'de bölgenin günümüze nazaran daha soğuk ve kurak olduğu sonucuna varmışlardır.

Kitabın beşinci bölümünde ise teknokültürel verilere ağırlık verilmiştir. Yarımburgaz kazılarında elde edilen 1700 kadar taş alet ve artığın, hammadde ve

kullanım özelliklerine değinen araştırmacılar, aletlerin büyük çoğunluğunun yonga ve dilgilerden oluştuğu, çekirdeklerin ise azınlıkta olduğunu belirtmektedir. El baltalarına ise rastlanmaz. Bu bölümde ortaya konulan en önemli sonuç, daha önceki yayınlarda Alt Paleolitik'e tarihlendiği düşünülen taş aletlerin ne Alt Paleolitik ne de Orta Paleolitik taş alet endüstrisiyle tam olarak uyuşmadığının ortaya konulmuş olmasıdır. Yarımburgaz'da görülen bu önemli fenomenin, Balkanlar ve Orta Avrupa'da izlenmiş olması, Pleistosen Dönem'de söz konusu coğrafyalarda, Alt Paleolitik'ten Orta Paleolitik'e geçiş sürecini yansıttığı şeklinde değerlendirilmiştir.

Altıncı bölümde, Orta Pleistosen tabakalarında ortaya çıkarılan fosil kemik bulguların tafonomik değerlendirmelerine yer verilmiştir. Yarımburgaz'da en yoğun karşılaşılan hayvan kemikleri, mağaraya kış uykusu için gelen aylara aittir. Sık olarak ayı, kurt ve benzeri etçiller tarafından kullanılan mağara insanların barınması açısından pek de tekin gözükmemektedir. Mağarada ateş yerine rastlanmamıştır. İnsan tarafından biçimlendirilmiş kemik örnekler ise enderdir. Yazarlar, fosil insanların mağarayı sık aralıklarla ancak kısa süreli olarak kullandıkları görüşündedirler.

Yedinci bölümde, Yarımburgaz Mağarası'nda bulunan fosil ayı kemiklerine ait sonuçlara yer verilmiştir. 42 farklı ayıya ait olduğu düşünülen kemikler üzerinde yapılan incelemeler iki farklı ayı türüne; boz ayı (*Ursus arctos*) ve mağara ayısına (*Ursus deningeri-spaelaeus*) işaret etmektedir. Sayıca fazla olan mağara ayısının evrimsel anlamda değişerek *Ursus spaelaeus*'nun *Ursus deningeri*'nin yerini aldığı söylenmektedir.

Sekizinci bölümde, ayı türleri dışında kalan diğer iri fosil memelilerle ilgi sonuçlara yer verilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, Yarımburgaz Mağarası'nın, Orta Pleistosen'e ait en zengin fosil hayvan kalıntılarını barındırdığı rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümünde ise genel bir değerlendirmeye yer verilmiş, Yarımburgaz'dan elde edilen verilerin önemi üzerinde durulmuştur. Yarımburgaz, Pleistosen'de önemli değişimlerin yaşandığı bir dönemde, teknokültürel olarak Alt Paleolitik'ten Orta Paleolitik'e geçiş sürecinde yer alır. Evrim açısından ise Yarımburgaz, *Ursus deningeri*'den *Ursus spaelaeus*'a olan biyolojik değişimin gözlemlendiği bir mağaradır.

Sonuç olarak Ege Yayınları tarafından basılan *Culture and Biology at a Crossroads: The Middle Pleistocene Record of Yarımburgaz Cave (Thrace, Turkey)* adlı kitap, Pleistosen arkeolojisi üzerine araştırma yapan bilim insanları kadar, ilgili disiplinler üzerine

çalışanların da faydalanacağı, uluslararası bir anlayışta kaleme alınmıştır.

Her ne kadar İstanbul ve çevresine ait arkeolojik bulgular mevcut siyasi iktidar tarafından teknolojik ilerlemeye engel teşkil eden “arkeolojik şey”ler olarak küçümsense de, özellikle son yıllarda Marmaray kurtarma kazılarıyla ortaya çıkarılan veriler, İstanbul ve çevresinde yaşamış olan insanlara dair birçok şaşırtıcı veriyi ortaya koymaktadır. Bu veriler ışığında insanın köprüler, tüp geçitler yapacak bilgi ve teknolojiye bir anda ulaşmadığı, yaşamını kolaylaştıracak çözümler üreterek tekno-kültürel ve bilişsel olarak kendini geliştirdiği şüphe götürmez bir gerçektir. Kuşkusuz Yarımburgaz, İstanbul’un kültür tarihindeki yeri kadar insanının uzun süren yolculuğunda bilinen en erken duraklardan biri olması nedeniyle de evrensel bir öneme sahiptir.

Güneş Duru

Schachner, A., *Assyriens Könige an einer der Quellen des Tigris, Archäologische Forschungen im Höhlensystem von Birkleyn und am sogenannten Tigris-Tunnel* (Istanbuler Forschungen Band 51) 2009, Tübingen.

Yakın zamana kadar sadece 19. yy seyyahlarının ve bölgeye ulaşabilen az sayıdaki bilim adamlarının aktardıkları kadarıyla bilinen Birkleyn Mağaraları, Diyarbakır’ın Lice İlçesi’ne bağlı Abalı Köyü’nde yer almaktadır. Doğu Anadolu ve Mezopotamya arasındaki en kolay aşılabilir yollardan birinin üzerinde bulunan mağaralarla ilgili en eski belgeleme Assurlular Dönemi’nde yapılmıştır diyebiliriz. Birçok

araştırmacının yakından tanıdığı Assur Kralı III. Salmanassar’ın, Kuzey Irak’daki Balawat (İmgur-Enlil) şehrindeki sarayının kabartmalarında Birkleyn mağaraları görülmektedir. Kralın, Doğu Anadolu’ya yaptığı seferlerin resmedildiği Balawat Kapısı’nda Birkleyn Mağaraları, bu mağara duvarlarına işlenen kabartma ve resimler gösterilmektedir. Bu kabartmalardaki tasvirlerin gerçeğe çok yakın olması ve bu uzak bölgede bu tür kral kabartma ve yazıtlarının yapılması, Birkleyn’in Assurlular için önemini göstermektedir. Ne yazık ki gerek zorlu coğrafya, gerekse siyasi nedenlerle, bu bölge ve Birkleyn Mağaraları hakkında yakın zamana kadar sistemli bir araştırma yapılamamıştır. Ancak, 2004 yılında A. Schacher’in yürüttüğü bir yüzey araştırması projesi, bölge tarihinin yazımını yeni bir aşamaya getirmiştir.

2004 yılında yapılan yüzey araştırması ve sonrasında devam eden incelemelerin bir sonuç değerlendirmesi niteliğinde olan bu kitap, bölge ve tarihine dair önemli bir eksiği gidermiştir. Yedi ana bölüm ve bu bölümlere ait çok sayıda alt başlıklar halinde hazırlanan kitabın içeriğine kısaca baktığımızda, mağaraların ve çevresinin geniş bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Kitabın ilk iki bölümü, öncelikle bölgeyi ve mağaraları daha iyi tanımamızı ve anlamamızı sağlamaktadır. Bölgenin coğrafyası, topografyası ve keşif tarihinin anlatıldığı ilk bölümün ardından, Jeomorfolojik özelliklerin değerlendirildiği ikinci bölüm de, okuyucuya bölge hakkında kapsamlı bilgiler sunmaktadır.

Arkeolojik kalıntıların anlatıldığı üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise, mağaralar ve çevresinde insan eliyle yapılmış tüm kültürel unsurların belgeleme çalışmasına yer almaktadır. Gerek mimari buluntular, gerek seramik ve diğer küçük buluntuların tipolojik değerlendirmeleri ve tarihlendirmeleri bu bölümde detaylı olarak anlatılmaktadır.

Beşinci bölümde ise birçok araştırmacıyı ve tarih tutkununu heyecanlandıran Assur Kral yazıtları ve

kabartmaları anlatılmaktadır. Bu bölüm, mağaraların duvarlarında görülen kabartma ve yazıtların çok sayıda çizimini ve fotoğrafını içerir. Ayrıca bölgenin adının geçtiği Assur yazıtları, buluntularla karşılaştırılarak değerlendirilmiş ve bölge tarihi hakkında yeni bilgiler araştırmacılara sunulmuştur. Bırkeleyn'deki I. Tiglatpileser (MÖ 1114- 1076) ve III. Salmanassar (MÖ 858- 824)'a ait kabartma ve yazıtların elimizdeki en kapsamlı değerlendirmeleri de bu bölümde yapılmıştır.

Bölgeyle ilgili antik kaynakların ve kültürlerarası ilişkilerde söz konusu bölgenin önemini değerlendirildiği altıncı ve yedinci bölümlerden sonra, temel çalışmaları tamamlayıcı ek bölümlere yer verilmiştir. Bunların ilkinde, bölge tarihine dair Osmanlı Dönemi'ne ait yazılı belgelerden elde edilen veriler, okuyucuya sunulmuştur. Osmanlıcadan çevirilerin verildiği bu bölüm göstermektedir ki, söz konusu çalışma farklı bir bakış açısı ile de desteklenmiştir. Ek bölümlerden bir diğerinde ise, yüzey araştırması sırasında kabartma ve yazıtlar üzerinde yapılan kalıp alma ve koruma çalışmaları, çok sayıda fotoğrafla desteklenerek anlatılmıştır. Son olarak geniş bir Türkçe özetin yer aldığı kitapta, yazıtların Türkçe çevirileri de araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

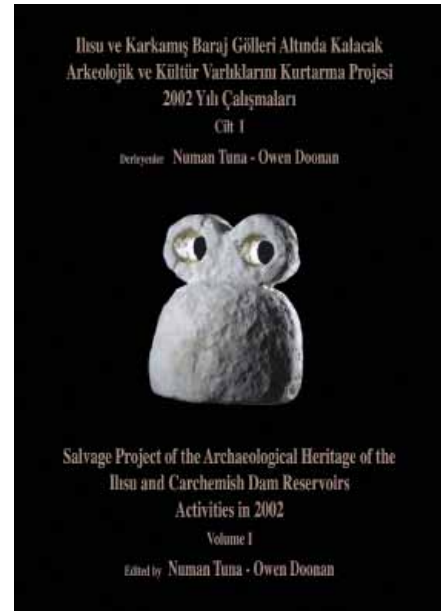
Bu çalışma sayesinde, eskiçağlarda Doğu Anadolu'nun ovaları dışında, dağlık alanlarındaki yaşam izlerinin ilk kez kapsamlı bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu arasındaki ilişkilerin anlaşılması için önemli bir kaynak olan bu kitapta, Kuzey Mezopotamya kökenli olduğu düşünülen kültürler hakkında yeni sorular sorulmakta ve bölgenin kronolojisi ile ilgili yeni değerlendirmeler yapılmaktadır.

Çok sayıda harita, tablo, çizim ve fotoğraf ile desteklenerek zenginleştirilmiş ve konusunda en kapsamlı çalışmayı içeren kitap, arkeoloji araştırmalarındaki önemli bir boşluğu da doldurmuştur.

Sanem Erdil-Kocaman

(Eds.) Tuna, N. – O. Donan, *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarının Kurtarma Projesi 2002 Yılı Çalışmaları/ Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs in 2002*, ODTÜ TAÇDAM Yayınları, Ankara 2011. 2 cilt, 1146 sayfa, ISBN 978-975-429-288-6.

Ilisu ve Kargamış Baraj Gölleri altında kalacak alanlarda Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tarihsel Çevre Değerlendirme Merkezi (ODTÜ TAÇDAM) öncülüğünde başlatılan arkeolojik kültür mirası yönetimi çalışmalarının alt-projeler itibarıyla 2002 yılı

sonuçlarının sunulduğu iki cild halinde yayınlanmış bu kitapta 28 adet makale iki dilde, Türkçe ve İngilizce olarak verilmektedir. Sunuş sırasına göre, önce Karkamış bölgesinde yapılan 7 kazı ve araştırma projesi, daha sonra Ilisu bölgesindeki 21 proje çalışması ayrı makaleler halinde verilmektedir.

Her iki bölgede gerçekleştirilen çalışmaların 2002 yılı ön sonuçlarını irdeleyen bu kitabın basımı gecikmiş olsa da, bilim dünyasına sunulması ile Türkiye Arkeolojisi'nin gelişmesine ivme kazandırmış, benzeri kültür projelerinin gerçekleşmesinde iyimser bakış açısı sağlamıştır. Kitapta yer alan makaleler söz konusu bölgelerin Paleolitik Çağ'dan günümüze zengin kültürel geçmişine tanıklık eden arkeolojik bulguların ilgi çekici sonuçlarını irdelemekte, Türkiye ve Yakındoğu Arkeolojisi kapsamında genişletilmiş bir çerçevede tartışma platformu sunmaktadır.

Numan Tuna

(Eds.) Kuzucu, F. – M. Ural, *Mylasa Labraunda – Milas Çomakdağ. Archaeology and Rural Architecture in Southern Aegean Region / Güney Ege Bölgesi'nde Arkeoloji ve Kırsal Mimari*, Milli Reasürans Sanat Galerisi Ticaret Anonim Şirketi, İstanbul, 2010. (Türkçe – İngilizce), 255 sayfa, 318' i renkli 361 fotoğraf, 60 çizim, harita ve planlar.

Günümüzde kentsel ve kırsal mimariyi bir arada irdeleyerek ele alan çalışmalar fazla sayıda değildir. Bu noktada, "Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Mimari" projesi yürütücüleri, özverili uğraşlarıyla, dikkate değer üç yayına imza atmışlardır. 2005 yılında "Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari" ve 2009 yılında basılan "Kuzeydoğu Anadolu'da Mimari" kitaplarının ardından, serinin son çalışması ise Muğla kenti ve çevresi üzerine olmuştur. İstanbul İsveç Başkonsolosluğu'nun

finansal katkılarıyla hazırlanan bu eserin yanı sıra, 19 Ocak-27 Şubat 2010 tarihleri arasında da Milli Reasürans Sanat Galerisi'nde "Mylasa-Labraunda, Milas-Çomakdağ" konulu fotoğraf sergisi düzenlenmiştir.

Eserin niteliğine baktığımızda; birbiriyle bütüncül bağları olan ama çoğu zaman birlikte anmadığımız konuların güzel bir derlemesini görebiliriz. Bölge'nin antik geçmişi ile modern hayat yansımaları, monografide her biri kendi alanında uzman kişilerce değerlendirilmiştir. Kültürel devamlılık çerçevesinde; bölgesel antik mimarinin yine aynı coğrafya için ne denli örnek teşkil ettiği, geleneksel sürekliliğinin Milas'ta nelerle temsil edildiği örneklerle açıklanmıştır. Yazarların bölge içerisinde detaylı araştırma ve belgelemeler sonucunda ulaştıkları bilimsel veriler, eserdeki güncel makalelerde sunulmuştur. Yazıların salt akademik kesimlere hitap etmekten çok, Güney Ege insanı başta olmak üzere toplumu bilgilendirecek derecede; öz ve akıcı bir dille kaleme alınması, projenin ulaşmak istediği kitleyi göstermesi açısından önemlidir. Bu doğrultuda metinlerin İngilizce tercümelerinin de hemen aynı sayfada yer alması, yayını uluslararası kimliğe büründürür. Kısacası söz konusu eser, dünyüyle bugünüyle Milas'ın arkeolojik ve etnolojik envanterini okuyucuyu sıkmadan gözler önüne seriyor.

Genel hatlarıyla iki bölümde inceleyebileceğimiz içeriğin araştırma başlıkları: "Mylasa Labraunda" ve "Milas Çomakdağ" olarak ayrılır. Bu ayrımındaki esas amaçlardan ilki; Güney Ege Bölgesi'nin -antik dönemdeki ismiyle Karia- antik çağda üstlenmiş olduğu rolü, kökü çok eskilere dayanan Karia kültürünün özgünlüğü ve kutsallığıyla dile getirmek olmalıdır. Buna ek olarak; Karia bölgesinin en önemli kutsal alanlarından olan Labraunda (Zeus Labraundos Kutsal Alanı) yerleşimiyle beraber, Alinda ve Iasos antik kentlerinin tüm mimari ve yaşamsal öğelerinin (kamu yapıları, nekropoller ve kült olgusuyla oluşturduğu yapı toplulukları) arkeolojik bir anlatımla ele alınması ikinci bir amaca hizmet eder.

"Milas Çomakdağ" adı altında sıralanan makalelerin içeriği ise daha çok kültürel devamlılığa işaret eden etnolojik ve arkeolojik kalıntıların sunumu olarak anlaşılabilir. Muğla'nın civar köylerinde yapılan araştırmalarla, hem yöresel kırsal mimari üzerinde durulmuş hem de özellikle ölü gömme adetlerinde görülen geleneksel süreklilik işlenmeye çalışılmıştır. Tüm bunlar araştırma konusu olmuşken, bölge kadını da unutulmamıştır.

Kitaba giriş, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi bölümü öğretim üyesi ve başta adını zikrettiğimiz projenin yürütücülerinden olan Prof. Dr. Afife

Batur'un "Yerin Ruhu'nun Ararken" adlı önsöz niteliğindeki makalesiyle başlamaktadır. Batur burada 'dağ' ve 'tanırsallık' kavramlarını karşılaştırarak Milas ve Labraunda'nın bugüne nasıl geldiğini proje kapsamında edebi bir anlatımla ele almaktadır. Daha sonra 1948 yılından itibaren günümüze dek neredeyse aralıksız olarak Labraunda kutsal alanında kazılar yapan İsveç Uppsala Üniversitesi Arkeoloji ve Eskiçağ Tarihi Bölümü'nün son hafiri Prof. Dr. Lars Karlsson'un "Labraunda: Göğün Hava Tanrısı'na Adanan Kutsal Alan" konulu çalışması gelir. Zeus Labraundos kültü başta konu edilerek, tapınak çevresinde gelişen kutsal alanın topografyası, anıtsal girişi ve terasları; plan, resim ve çizimlerle desteklenerek açıklanmıştır. Yanı sıra yerleşimin ünlü andron yapıları ile beraber oikoi, çeşme, stoalar, hamam, diğer kamu yapıları ve kutsal alanlar beş teras olmak üzere sırasıyla anlatılmıştır. Kitabın bu en geniş makalesi, Labraunda'nın tanrıları olan Anadolu ana tanrıça Kybele ve Yunan Pantheonu'nun baş tanrısı Zeus'un kültlerine ilişkin bulgularla sonlanmıştır. Milli Arkeoloji Müzesi ve Iasos İtalyan Arkeoloji Heyeti Başkanı Dr. Fede Berti, Zeus Labraundos Kültü'nün en bariz göstergesi olan çifte balta (labrys) atribüsünü Iasos kentindeki Zeus kültüyle beraber değerlendirmiştir. Onun "Iasos, Çifte Balta ve Zeus Labraundos" başlıklı çalışmasını, Dr. Oliver Henry'nin "Karia, Kariyalılar ve Labraunda" adlı makalesi takip eder. Henry, Kariyalıların etnik kökeni üzerinde durarak, bölgedeki siyasi tarihçeyi de kronolojik olarak anlatır. Ayrıca Karia kültürü ile ilgili dilden yazıya öz bilgiler aktarır. İsveç kazı heyetinden Jesper Bild'in kaleme aldığı "Roma ve Bizans Dönemi'nde Labraunda adlı araştırmada, Hellenistik Dönem sonrası Iulius-Claudius Hanedanlığı zamanında tekrar canlılığa kavuşan kutsal alanın dönüşümü gözlemlenmiştir. Hamamlar ve kiliseler çalışmanın

esaslarını oluşturmuştur. Labraunda'da bulunan mezarlar, bölgedeki Halikarnassos Mausolleionu ile Gümüşkesen anıtı analogileri göz önüne alınarak O. Henry tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. "Labraunda Nekropolü" başlığı altındaki makale, Kariyalıların ölü gömme geleneklerinin ardındaki sınırları aralamakta. Taşın hayat bulduğu Labraunda'da Tunç'tan Bizans Dönemi'ne dek ayakta kalan farklı yapıların duvar kalıntıları Blid ve Karlsson tarafından "Labraunda'da Klasik, Hellenistik, Roma ve Bizans Duvar Yapım Teknikleri" adlı çalışmada detaylı olarak incelenmiştir. Yard. Doç. Dr. Abdülkadir Baran'ın, "Labraunda Kutsal Yolu ve Antik Dönem Çeşme Yapıları" yazısı, on bölümde tespit ettiği kutsal yol kalıntıları ile başlayıp, yine kutsal yol boyunca yer alan doğal su kaynakları çevresinde tertiplenen çeşme yapılarını konu alır. "Mylasa Labraunda" birinci bölümünün son makalesi, Birgit Öhlinger ve Dr. Peter Ruggendorfer tarafından kaleme alınmıştır. "Alinda – Bir Kuzey Karia Yerleşiminin Gelişimi ve Dönüşümü" başlıklı yazıda; özet olarak Alinda kentinin tarihçesine ve kent kalıntılarına değinilmiştir.

Yapıtın ikinci ve son, belki de en çarpıcı bölümü "Milas Çomakdağ"dır. Milas'ın Kızılağaç, Ketendere, İkiztaş ve Sarıkaya Köylerinde yapılan mimarlık ve sosyal antropolojik araştırmalar, bir köy yerleşim modelinin yapılandırılmasında emsal olmalıdır. Bu bölümün giriş makalesini ilk bölümde olduğu

gibi mimarlık tarihçisi kimliğiyle Prof. Dr. Afife Batur yazmıştır: "Labraunda'nın İzinde Bir Okuma Denemesi" isimli makale, disiplinler arası bilgilerin bir potada eritildiği türdendir. Bu deneme okuyucuda bir hayli merak uyandıracak niteliktedir. Bölgedeki jeomorfolojik oluşumdan başlayarak, taşın morfolojisi ve flora hakkında bilgi veren Batur, belgelediği konut yapılarını tiplerine göre ayırarak, yapım teknikleri ve bezeme hakkında yöresel özellikleri vurgular. Eserin son makalesini, editörlerden Murat Ural yazmıştır. Yazıya, 'Hayat Devam Ediyor' diyerek başlayan Ural, "Labraunda'dan Kocayayla'ya Çomakdağ Köyleri" adlı çalışmasıyla, Milas Çomakdağ Köylerinde yaşayan insanların, kültürlerini sürdürürken hangi antik unsurlardan ilham aldığını şaşırtıcı ve bir o kadar da içten örneklerle okuyucuya sunmuştur. Mezar taşlarından, camii ve türbelerde kullanılan devşirme malzemelere, hayat ağacı motifini günlük kullanım eşyalarından eksik etmeyen köylü kadınlara kadar her ayrıntı bütünsellik içerisinde derlenmiştir.

Kültürel mirasın tarihi birliktelik ve süreklilik dâhilinde bizlere yüklediği anlamı kavrayarak, bu varlıklarımızın belgelenip, tanıtılması hepimizin asli görevi olmalıdır. "Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Mimari" projesinin başlattığı furyanın, daha geniş kitlelere ulaşması için bu tür projelerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

İnan Kopçuk

Arkeoloji Dünyasından

Olba'da Arkeolojik Korumacılık Sorunları

Olba kenti, Silifke'nin yaklaşık 40 km kuzeyinde, Silifke İlçesi'ne bağlı Uzuncaburç (Diocaesarea) Beldesi'nin 4 km doğusunda yer almaktadır. Olba, deniz seviyesinden yaklaşık 1050 m yükseklikte, dağlık bölgede yüzyıllar boyunca tarımsal faaliyete uygunluğuyla dikkat çeken verimli ovaya egemen bir eski çağ yerleşimidir.

Olba'da TC Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle 2001-2009 yılları arasında Gazi Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında arkeolojik yüzey araştırmaları yapılmıştır. Yapılan araştırmalar, kentin çeşitli dönemlerine ait bilimsel yayınların ve dolayısıyla bilgilerin artmasını sağlamıştır. Hellenistik, Roma ve Erken Hristiyanlık Dönemlerine ait verilerin incelenmesinin ve yayınlanmasının yanı sıra Olba'nın erken yerleşim tarihinin, Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ'in ön çalışmalarıyla, Prehistorik Dönem'e kadar ulaştığı anlaşılmıştır. Bu

yeni sonuçlar, kent tarihi kadar Kilikia Bölgesi'nin tarihini de değiştirmektedir. Yüzey araştırmalarının ardından Olba'da ilk arkeolojik kazılar, Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında 2010 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla başlamıştır.

Definecilerin eserler tahrip etmeleri, ne yazık ki Olba'da en kötü örneklerini göstermektedir. Özellikle lahit ya da kaya mezarları kazan defineciler, zaman içinde Şeytanderesi Vadisi içinde yer alan ve Prof. Dr. Gülgün Köroğlu'nun çalışmalarıyla kentin en eski kilisesi olma özelliğine sahip Mağara-Kilise'yi hedef almışlardır. Mağara-Kilise içinde yer yer 3 m'yi aşan derinlikte defineci çukurları bulunmaktadır. Defineciler, Mağaranın önüne MS 5. yy'a tarihlenen bir başka kiliseye ait kalıntıları da tahrip etmeye başlamıştır. Bu kilisenin *apsis* ve yan duvarlarının bazı bölümleri, kaçak kazı çukurları nedeniyle tahrip olmuş durumdadır. *Akropoliste* kaçak kazı çukurları ve geçmiş yıllarda fotoğrafla sağlam olarak belgelediğimiz bazı lahitler, kırılmış, dağıtılmış biçimde çeşitli yerlerde bulunmaktadır.

Olba – Mağara Kilise Önündeki 5. yy Kilisesinde Kaçak Kazı (16 Nisan 2011)

Yine *akropolis*in kuzeydoğu köşesindeki gözetleme kulesinin alt bölümünde yaklaşık 6 m'lik defineci çukurunun bulunması, definecilerin Olba'da uzun süre çalışacak zamana sahip olduklarını göstermektedir. Bu derinlikte bir çukurun kısa sürede kazılamayacağı açıktır. Aynı bölümde yine dağıtılmış kaya mezarları ve lahitler vardır.

Ancak bütün bu yok edişlerin son örneği, arkeolojik kalıntıya zarar verecekken tesadüfen görülerek engellendi. Mersin Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Okutman Murat Özyıldırım ve Arkeoloji Bölümü III. sınıf öğrencilerinin kente yaptığı 5 Mart 2011 tarihli inceleme gezisinde, Korinth düzenli tapınak kabartmalı mezar üzerinde patlayıcı düzeneği bulmaları, yok etmenin ulaştığı durumu gözler önüne sermektedir. Olba'da Su Kemeri'nin yaklaşık 200 m güneyinde, Doğu Tepesi sırtlarında, vadiden yaklaşık 30 m yukarda bulunan mezarın cephesinde içlerine patlayıcı yerleştirilen iki delik açılmış ve bunlara kablolar yerleştirilmiştir. Aynı şekilde, ana kayada oluşturulan mezar odasının tavanına açılan iki ayrı delikten kablolar geçirilmiş ve toplam dört kablo mezarın dışında birleştirilmiştir. Patlayıcı, olasılıkla bir akü yardımıyla patlatılacak ve açılan deliklerle zaten zarar görmüş olan mezar, böylece tamamen yok edilmiş olacaktır.

Bulunan söz konusu düzeneğin jandarmaya haber verilmesi ve Mersin'den patlayıcı uzmanlarının gelmesiyle ancak sökülebilmesi, Olba'da durumun ciddiyetini bir kez daha göstermektedir. Eğer düzenek bulunmasaydı, Olba'da tek örneği olan bu önemli eser yok olup gidecekti. Kaldı ki, orada insanlar varken gerçekleşebilecek bir patlamanın yaşamları tehlikeye atacağı açıktır.

Olba'da yıllar içinde yapılan tahribat, tarafımızdan sürekli belgelenmekte ve konuyla ilgili olarak, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Silifke Müzesi, Silifke İlçe Jandarma Komutanlığı bilgilendirilmektedir.

Olba – Korinth Düzenli Tapınak Kabartmalı Mezarda Patlayıcı Düzeneği (5 Mart 2011)

Burada Silifke Kaymakamlığı, Silifke İlçe Jandarma Komutanlığı ve Silifke Müzesi'nin Olba'nın korunmasına yönelik desteklerine teşekkür etmek isteriz.

Özellikle son beş yıllık süreçte araştırma ekibi üyelerimiz, Silifke İlçe Jandarma Komutanlığı'na kaçak kazıları ve arkeolojik tahribatı ihbar etmiş, koruma tedbirlerinin arttırılmasını istemiştir. Öte yandan Uzuncaburç Jandarma Karakolu'nun yeniden açılması için Jandarma Genel Komutanlığı nezdinde yaptığımız girişimler, Türkiye genelinde uygulanan ve yukarda sözü geçen karar nedeniyle ne yazık ki geri çevrilmiştir.

Olba kazı ekibi üyeleri, kent genelinde definecilerin gerçekleştirdiği yok etmeleri tespit ve buna karşı mücadeleyi yıllardır sürdürmektedir. Ekip üyeleri, Mersin ve Silifke'de korumacılık sorunlarıyla ilgili olarak çok sayıda konferans verdiği gibi, düzenlenen panellerde korumacılığa yönelik yapılması gerekenleri belirterek, alınması gerekli tedbirleri dile getirmiştir. Bununla birlikte, Olba çevresinde ve Uzuncaburç'ta yaşayanların da arkeolojik korumacılık konusunda bilgilencilmeleri için çeşitli toplantılar yapılmıştır. Yine bu satırların yazarları, ulusal ya da yerel birçok yayında olduğu gibi, Türk Eskiçağ Bilimleri Haberler Dergisi'nin 2006 s.21, 2007 s.23, 2009 s.27'de Olba'daki tahribatı, Olba Yüzey Araştırması başlıklı yazıları içinde birer bölüm olarak yazmıştır.

Aslında Olba genelinde arkeolojik tahribat sorunları, bölgeyi koruyan Uzuncaburç Jandarma Karakolu'nun 2005 yılında kapatılmasının ardından artış göstermiştir. Bu dönemde Jandarma Genel Komutanlığı'nın aldığı ekonomik tedbirler çerçevesinde, ülkemiz genelinde bazı karakolların kapatılmasına karar verilmiştir. Ancak, Uzuncaburç Jandarma Karakolu, gerek Olba gerekse Diocaesarea kentlerine ait arkeolojik kalıntıların korunma sorunlarına ilişkin kaygılar etraflıca düşünülmezsizin alınan bir kararla kapatılmıştır.

Uzuncaburç Jandarma Karakolu'nun kapatılmasının ardından Olba ve çevresinin bulunduğu alan, Kırobası Jandarma Karakol Komutanlığı'nın görev bölgesi içinde yer almaktadır. Oysa Kırobası ile Olba'nın arası yaklaşık 20 km'dir, dolayısıyla jandarmanın araçla Kırobası'ndan, Olba Su Kemerî'nin olduğu yere ulaşımı, dar ve kıvrımlı dağ yolları nedeniyle yarım saatten çok sürmektedir. Su Kemerî'nden Şeytanderesi Vadisi içlerinde yer alan arkeolojik kalıntılara ulaşmak, yaklaşık yarım saat yürümeyi gerektirir. Bu nedenle kolluk gücünün kente ulaşımı, bir saati geçmekte ve bu durum, definecilere kaçmak için yeterli zamanı sunmak anlamına gelmektedir.

Olba'ya ulaşım süresinin kar, yağmur gibi yağış ve gece şartlarında mutlaka artacağını, Kırobası Jandarma Karakolu'nun tek görevinin Olba'yı defineci talanından korumak olmadığını, geniş bir mıntıkaya bakmak zorunda olduklarını da unutmamak gerekir. Defineciliğe karşı ellerinden geleni yapmalarına karşın, söz konusu karakolun Olba'yı definecilerden uzun dönemde sıkı bir biçimde koruyabilmesi, maalesef olanaklı görünmüyor.

Olba'da konunun kısa vadede çözümü için dört önerimiz bulunmaktadır: İlki Uzuncaburç Jandarma Karakol Komutanlığı'nın yeniden açılmasıdır. Stratejik hata yapılarak kapatıldığını düşündüğümüz karakol, Olba'yı defineci saldırısından koruyan caydırıcı güç olacaktır.

İkinci önerimiz, Olba'ya bir mobil karakol kurulmasıdır. Yeri gelmişken, yok edilen tarihi eserlerin maddi olarak karakol giderleriyle kıyaslanamayacak değere sahip olduğunun altını çizmek ve ilgililerin dikkatine sunmak gerekiyor.

Üçüncü olarak Olba'da *akropolisin* batı eteklerinde kurulu yerleşimin bulunduğu Örenköy'den seçilen bir bekçinin görevlendirilmesi, Olba'nın olası defineci tahribatına karşı korunmasında kuşkusuz etkili olacaktır.

Dördüncü önerimizse kentin korunması için, bazı ören yerlerinde olduğu gibi, özel güvenlik birimlerinin görevlendirilmesidir. Bu seçeneklerden biri gerçekleşirse Olba'nın kaçak kazılara karşı güvenliği sağlanabilir.

Defineciliğe karşı uzun vadede çözüm ise ancak akil bir yol izlenerek Türkiye genelinde oluşturulabilir. Eğitimde, özellikle liseler ve üniversitelerde eski eserleri tanıttak, arkeolojik korumanın önemini anlatacak dersler konulması ya da seminerler düzenlenmesi, korumacılık bilinci oluşturma bakımından yararlı olacaktır.

Ancak, detektör reklamları gazetelerde yer alırken, alışveriş merkezlerinde oyuncak detektörler satılırken, defineci siteleri halka yalan yanlış bilgileri internette serbestçe verirken, define işaretlerinin sözde açıklandığı kitaplar ve "hazine haritaları" ortalıkta elden ele dolaşırken, "karakol kurmak, bekçi tutmak pahalı" denirken, eskiçağ uzmanlarının "Olba'da tarih yok ediliyor!" sözlerine kim önem verir?

Emel Erten – Murat Özyıldırım

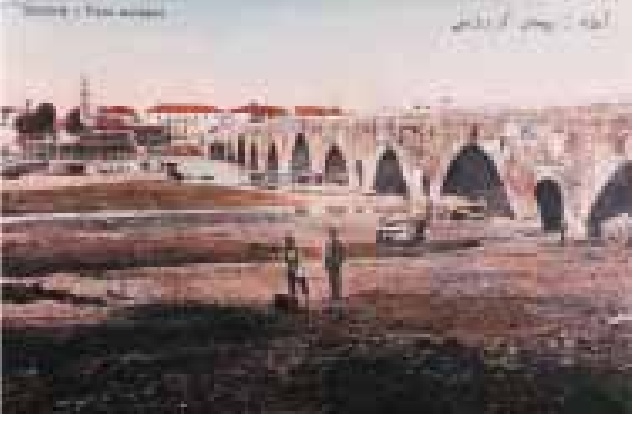
Tarihi Kent Adana Projesinin Başlamasına Gün Sayılıyor

Tepebağ Höyük, Katılımlı Kazılar ve Arkeopark Proje ve Amaçlar:

1998 yılında Adana Çukurova Üniversitesi'nde göreve başlamamızdan hemen sonra Adana kent merkezinde bulunan Tepebağ Höyük ve yakın çevresiyle ilgili "*Tepebağ Arkeolojik Kazısı ve Arkeopark Projesi*" adıyla bir proje hazırlanmaya başlamıştır. Bu çalışmayla ilk önce Adana kent merkezinde yer alan höyüğün karakterini ve yayılım alanlarını belirlemek için arkeolojik kazılarının yapılması, daha sonra höyük üzerindeki ve eteklerindeki tescilli yapıların restore edilmesi ve bunlara işlev yüklenmesi, son olarak da camileri, hamamları, evleri, çarşıları vs. ve belli bir aşamaya gelmiş bilimsel kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür varlıklarının çağdaş müzecilik kavramlarına uygun bir şekilde sergilenmesi ve tüm bu alanın son alarak da bir Arkeopark olarak düzenlenmesiyle Adana kentinin turizmden büyük paylar almasının sağlanması planlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda 14.12.1999 tarihinde projenin kamuoyu ile paylaşılması amacıyla bir panel düzenlenmiştir. Çok yoğun bir ilgiyle karşılaşılan panel sonucunda panelistler ve katılımcılar bilgi ve deneyimlerini paylaşmışlar, Tepebağ Höyük'te arkeolojik kazıların yapılması için kullanılabilecek hazine arazilerinin bulunduğu, bunların işgal altında oldukları, bu evlerde yaşayan insanların taşınabilecekleri konutların bulunduğu, dolayısıyla bu şekilde uygulamaya konulacak proje için tüm kurum, kuruluş ve kişilerin yardımcı olacağı konusunda görüş birliği ortaya çıkmıştır.

Katılımlı Kazılar:

Uzun yıllar çeşitli platformlarda konuşulan projenin günümüzde başlatılmasının planlanması çok memnun edici bir gelişmedir. Bu projenin anahtar konusu "*Bilimsel Arkeolojik Kazıların*" yapılmasıdır. Bu tip büyük projelerde kentin yararına olacak faydalar düşünülerek yönetiminin tek bir elden profesyonelce yürütülmesi gerekmektedir. Projenin en büyük faydalarından biri Tepebağ Höyüğü ve üzerindeki mahallelerin daha da yalnzılığa ve atılığa terk edilmekten

Tarihi Kent Adana Projesi – İlk Yapımı Roma Dönemi Olan Taşköprü ve Arkasında Tepebağ Höyük

kurtarılmasıdır. Bu şekildeki bir proje hayata geçirilemezse Tepebağ Höyük ve yakın çevresinin her anlamda çöplüğe dönmesi kaçınılmazdır.

Kentsel Arkeoloji:

Bunun dışında son yıllarda kentlerde kazı buluntularının sergilenmesiyle günlük yaşamın bütünleştirebildiği popüler bir disiplin olan “Kentsel Arkeoloji” konusunda da Türkiye, özellikle de İstanbul Marmaray kazılarında epey yol almıştır. Avrupa bu konuda uzun yıllardır çalışmaktadır ve kentsel arkeoloji uygulamalarını yaşama geçirmiştir. Ülkemizde tarihi kent merkezlerinde anıtsal yapılar çevresinde yoğunlaşan arkeolojik çalışmalar veya kurtarma kazıları Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren görülmektedir. Buna güncel örnek olarak Ankara Roma Hamamı kazısı verilebilir. Toprak üstünde görülen yapılar ve toprak altındaki arkeolojik kültür varlıkları bir bütündür. Tepebağ konut ve ticaret benzeri kullanışları ile içinde halen yaşanan bir bölgedir. Mevcut yapıların kısmen dayandığı antik duvarlar, kimi bahçelerin içinde görülen teras duvarları, hamam, çeşme vs. kalıntıların özgün sınırlarını belirlemek her zaman mümkün olamamaktadır. Bu çeşitlilik ve çağların birbirine eklenmesi buradaki mekânı zenginleştirmekte ve değerini arttırmaktadır. Bu çalışmaların ortaya çıkaracağı kültür varlıklarının sergilenmesi burada yaşayan kentli için yeni bir kent kimliği referansı olacak, kentlilik bilinci daha da gelişecektir. Bu durumda kentsel arkeoloji söz konusu alanda yaşayanların kentsel yaşamının zenginleştirici bir veri olacaktır. Ülkemizde kent merkezlerine olan yoğun kullanım talepleri sonucu metro, yeraltı otoparkı, kentsel altyapı, çok katlı iş merkezleri vb. projelerin hayata geçirilmesi, toprakaltı kullanım planlamasını, dolayısıyla arkeolojik potansiyel dolgu alanların belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Son yıllarda başta İstanbul Tarihi Yarımada olmak üzere, İzmir, Ankara, Konya, Antakya, Kayseri gibi kentlerde uygulanmak istenen kentsel altyapı ve benzeri büyük projelerin ortaya

Tarihi Kent Adana Projesi – Adana Çevik Kuvvet Binası arkasında Müze tarafından yapılan kurtarma çalışmalarında ortaya çıkan Hamam ve su yolları Adana kent merkezi için Kentsel Arkeoloji Prensipleri doğrultusunda sergilenecek.

Tarihi Kent Adana Projesi – Davis’in Gravüründe Taşköprü ve Tepebağ Höyük

çıkardığı olağanüstü arkeolojik veriler kent arkeolojisinin önemini ortaya koymuştur.

Arkeopark:

İlk kez bahsettiğimiz yıllarda kullanmaya başladığımız “Arkeopark” ise; Açık hava parkı ya da ören yeri veya Açık hava Müzesi kavramları ile karıştırılmamalıdır. Aslında bunlar çok farklı şeylerdir. Arkeopark’ta da yine arkeolojik kazıların epey yol almış olması önemli bir konudur. Çünkü çıkan mimari buluntuları sergilemeniz, gelen ziyaretçiyi yönlendirmeniz, onları bilgilendirmek için birtakım düzenlemeler yapmanız gerekmektedir. Bunları uygularken de yaşayan bir dokuyu da sağlamak zorunluluğu olacaktır. Bir takım uygulamalı yöntemlerle, hem bilgilendirmek, hem de gelen ziyaretçiyi bu alanda daha uzun süreler

Tarihi Kent Adana Projesi – Tepebağ Höyük Üzerindeki Geç Dönem Kentinin İç Sur Kalıntısı (Fotoğraf: D. Saban)

Tarihi Kent Adana Projesi – Tepebağ Höyük Üzerindeki Bir Bina İnşaatı Sırasında 1882’de Çıkarılan MÖ II. Binyılın Başlarına Ait Mısır Orijinli Heykel

tutmak gerekmektedir. Arkeopark için Tepebağ Höyük üzerindeki ve yakın çevresindeki diğer tescilli yapıların da restore edilip kullanıma kazandırılmaları gerekmektedir. Sonunda da tüm bu alanın çağdaş yöntemlerle, çeşitli müzeleriyle düzenlenmesi yapılmalıdır. Çevremizde bu düşüncemize en yakın örnek İslahiye’deki Tilmen Höyük ve çevre düzenlemesidir, ancak Tilmen Höyük uygulaması bir Arkeopark değildir.

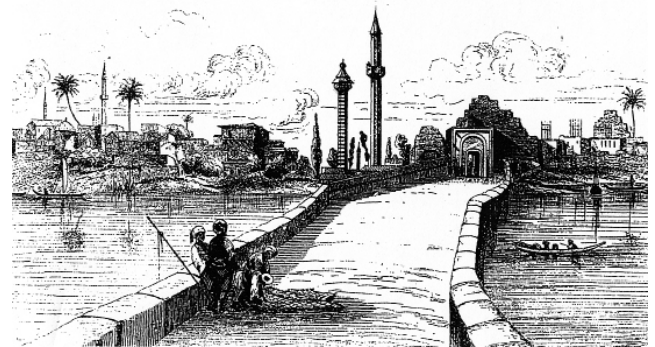
Bahsedildiği gibi Tepebağ Höyük üzerinde ve yakın çevresinde Arkeopark projesini uygulayabilmek için höyükte birkaç yıl, hatta yılın her ayı kesintisiz bilimsel kazıların yapılması gerekecektir. Bilindiği gibi Roma Dönemi’ndeki adıyla Kilikya Bölgesi’nin en büyük yerleşmeleri arasında, Tatarlı Höyük ile birlikte Tepebağ Höyük yer almaktadır. Yeryüzünde ismi 3500 senedir değişmeden kalan 3 tane şehir vardır. Bunlardan birisi Tarsus, diğeri Halep ve son olarak da yaşadığımız kent Adana (Adaniya)’dır. Bölge yerleşim tarihinin ve kronolojik sorunlarının çözülmesi için Tepebağ Höyük katımlı kazıları büyük önem

arz etmektedir. Türkiye’de hâlâ proje halinde olan Bergama, Zeugma veya Uluburun Sualtı Arkeopark düşünceleri mevcuttur. Bunların dışında 2005 yılında Perge, Selge, Aspendos, Phaselis ile Alanya Kalesi’nin de Arkeopark olarak ilan edilmesi konusu gündeme gelmiştir. Ülkemize yabancı bu terim ve uygulamaları dünyada oldukça yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. İtalya’daki örnekler, düşündüğümüz Tepebağ modeline yakın çalışmalardır. Kazılar devam ederken her meslek grubundan ve/veya herkese bilgilendirme, yönlendirme ve eğitim de verilmelidir. Aslında çeşitli bilimsel disiplinlerden de yararlanılarak, ziyaretçiler zamanlarını Adana tarihini ve maddi kültür varlıklarını öğrenerek geçirecekler, dolayısıyla Adana kent içi turizmine de maddi, manevi ve özellikle de tanıtım konusunda büyük yararlar sağlayacaklardır. Böylece uygulamaya konulacak projelerle Adana, salt ‘kebab kültürü’ üzerine kurulu görünen kimliğini zenginleştirerek, zengin tarihsel dokusu ve doğasıyla tam bir “marka şehir” olacaktır.

Günümüzde Proje Uygulamaları Ne Durumdadır?

Adana Şehri 10 yıldan beri ilk kez bu projenin gerçekleşmesini isteyen, heyecan duyan bürokratlara sahiptir. Bu projenin hayata geçirilmesi için Adana Valiliği ile Adana Büyükşehir Belediyesi ve Seyhan İlçe Belediyesi arasında “Adana Tarihi Kent Merkezi Projesi Protokolü” imzalanmıştır. Akabinde bu projenin anahtar konusunu oluşturan arkeolojik kazıları Adana Müzesi ile birlikte yapmak üzere Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü ile Adana Büyükşehir Belediyesi arasında “Tarihi Kent Projesi, Tepebağ Höyük Kazısı” protokolü imzalanmıştır.

Çukurova Üniversitesi Bilimsel Danışman ve Proje Müellifi sıfatıyla Adana Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB yetkilileri ile Tepebağ Höyük üzerinde kazıya başlanabilecek durumda bulunan alanları incelemiştir. Bu inceleme sonucunda üç alan ön plana çıkmıştır. Daha sonra bu alanlarda yaklaşık 40 kadar ev yıkılıp, alan temizlenmeye bırakılmıştır.

V. Langlois’in Gravürü

Seçilmiş Kaynakça

Tuna, N.

2000 “Kentsel Arkeoloji Üzerine”, *İdol 7*: 7-15.

Ünal, A. – K.S. Girginer

2007 *Kilikya-Çukurova. İlkçağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul.

Yıldırım, T.

2010a *Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.2010b *Tarihi Kent Adana ve Tepebağ Projesi ile Tarihe Dokunuş*, Adana.

K. Serdar Girginer

**Perge: 65 Yılda 50 Kazı Sezonu
Sempozyumu ve Fotoğraflarla
65 yılda 50 Kazı Sezonu Sergisi**

Türkiye’de, Türk arkeologlar tarafından başlatılıp, yürütülen ilk ve en eski arkeolojik çalışma olan Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları, en başından itibaren İstanbul Üniversitesi (İÜ) Edebiyat Fakültesi adına, Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel başkanlığında 1946’da başlamıştır. Prof. Dr. A.M. Mansel’in ölümünün ardından, kazı başkanlığını 1975-1988 yılları arasında Prof. Dr. Jale İnan üstlenmiştir. Kazı ve restorasyon çalışmaları 1988 yılından itibaren Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu başkanlığındaki ekip tarafından yürütülmektedir. 1946-1988 yılları arasında, yuvarlak kuleli ve avlulu Hellenistik Kapı, kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Cadde, anıtsal çeşmeler, Macellum/ Agora, Güney Hamam ve Tiyatro gibi kentin daha çok anıtsal kamusal yapılarında kazılar yapılmıştır. Bölgedeki kazı çalışmalarının bir gerekliliği olarak; 1955 yılında, İÜ Edebiyat Fakültesi’ne bağlı tüzel kişiliğe ve bağımsız bütçeye sahip Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu (şimdiki Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi) kurulmuştur. Böylece, İÜ’nin Antalya Bölgesi’nde konumlanan çeşitli antik kentlerdeki araştırmaları, İÜ’ne mensup akademisyen ve öğrenciler daha geniş olanaklarla bugüne kadar başarıyla sürmüştür. Merkez Müdürlüğü, 1954-1974’de Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel; 1974-1983’de Prof. Dr. Jale İnan; 1983-2010’de Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu tarafından yürütülmüştür; 2010 yılından itibaren de Prof. Dr. İnci Delemen tarafından yürütülmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi köklü bir bilimsel geçmiş ve geleneğe sahip Perge Kazısı’nın ellinci kazı sezonu vesilesiyle hazırlanan “Perge: 65 Yılda 50

Kazı Sezonu Sempozyumu ve Fotoğraflarla 65 Yılda 50 Kazı Sezonu Sergisi”nin açılışı Suna – İnan Kırcaç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü’nde (AKMED), 19 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirildi.

Çok sayıda seçkin konuğun katıldığı, enstitü konferans salonunda gerçekleşen sempozyumda verilen bildirimler, projeksiyon aleti yardımıyla eş zamanlı olarak hem sergi salonunda hem de enstitünün diğer salonlarında izlenebildi. Enstitü Müdürü Kayhan Dörtlük ve Perge Kazısı Başkanı Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’nun açılış konuşmalarıyla başlayan sempozyumda “Perge’de Bulunan Roma Dönemi Figürlü Frizli Lahitleri: İki Lahit İki Atölye” başlıklı bildirisinde Perge Batı Nekropolis’te açığa çıkarılmış olan M9 kodlu mezar yapısındaki iki farklı atölyeye ait iki lahiti ele alan Özgür Turak (M.A)’ın ardından Doç. Dr. Ş. Sedef Çokay-Kepçe Perge Batı Nekropolis’inde ele geçen kontekst buluntularını; cam, metal, kemik, taş ve pişmiş toprak buluntular başlıkları altında toplayarak “Perge Batı Nekropolis Kontekst Buluntuları” adlı bildiriyle değerlendirdi. Antropolog Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal “Perge’den İnsan İskelet Kalıntıları” başlıklı bildirisinde; Perge Batı Nekropolis’inde açığa çıkarılmış olan M9 kodlu mezar yapısı, M1 kodlu mezar yapısı ve L50 kodlu lahit içerisinden çıkan insan iskelet kalıntılarını karşılaştırarak sağlık koşulları, sosyoekonomik durumları ve refah düzeyleri ile ilgili sonuçlara değindi. “Perge Mozaikleri ve Akdeniz Havzası Ekolleri İçerisindeki Yeri” başlıklı bildiriyle Dr. Işıl Işıklıkaya, Perge Güney Hamam ve Agora mozaiklerini Akdeniz havzası ekolleri içerisindeki yerini değerlendirmesinin

ardından, Buket Akçay-Güven (M.A.) “Perge’den İkinci Kez İşlenmiş Portreler” başlıklı bildiriyle; ikinci kez portre işlemeciliğinin sebepleri ve söz konusu portrelerin özelliklerini vurguladı. “Perge Kazı Sikkeleri” başlıklı bildiriyle, 1953-2008 yılları arasında Perge’de ele geçen sikkeleri değerlendiren Prof. Dr. Oğuz Tekin’in ardından Dr. Aşkım Özdzibay “Perge’nin Kayıp Yapıları: Lokalizasyonu Henüz Yapılmamış Yapılar ve Öneriler” başlıklı bildirisinde yazıtlar ve arkeolojik-mimari buluntular ışığında Bouleuterion, Sebaste Agora ve Artemis Pergaia Kutsal Alanı’nın olası yerleri üzerine önerileri sunmuştur. Prof. Dr. İnci Delemen “Perge’den Son Buluntu: Kolossal Lucius Verus Portre Heykeli” başlıklı bildirisinde; Hellenistik batı kulenin restorasyon çalışmaları sırasında açığa çıkan 2010 yılının son buluntusu Lucius Verus portre heykelini incelemesi sonucunda, daha önceki kazı sezonunda Lucius Verus portre heykelinin hemen kuzeyinde ele geçen, başı günümüze gelmemiş olan ve Hadrianus? olarak adlandırılan kolossal heykelin Marcus Aurelius olabileceğini önermiştir. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel ile başlayan ve Prof. Dr. Jale İnan’dan sonra Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’nun başkanlığını devraldığı Perge Kazısı’nın elli sezonunda gerçekleştirilen çalışmaları “65 Yılda 50 Kazı Sezonu” başlıklı bildiriyle Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu sempozyumunun kapanış konuşmasını yaptı.

Sempozyum sonrasında açılışı yapılan “Fotoğraflarla 65 Yılda 50 Kazı Sezonu” sergisi uzun ve ayrıntılı bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. 1946-2010 yıllarına ait tüm dokümanlar titizlikle taranıp, grafik tasarımları Doç. Dr. Ş. Sedef Çokay-Kepçe tarafından tamamlanmıştır. Sergi salonunun girişinin karşılıklı iki yanına yerleştirilen, kentin en bilindik simgelerinden olan Perge’nin Yuvarlak Kuleleri’nin posterleri, aralarından geçilirken hem Perge’ye giriyormuş hem de adeta zamanda yolculuk yapıyormuş hissi uyandırması açısından etkileyici bir karşılama sunuyordu. Sergide Prof. Dr. Arif Müfid Mansel’in başkanlığında yapılan çalışmalardan başlanarak Prof. Dr. Jale İnan ve ardından Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’nun başkanlığı esnasındaki çalışmalar, kazıda bulunmuş önemli buluntular, kazı öncesinde ve sırasında tutulan ilk notlar, antik yazarların Perge için söyledikleri, 1800’lü yıllarda gezginlerin yaptıkları çizimler de söz konusu sergiye konu olmuştur. Ayrıca geçen elli yılı fotoğraflarla bir arada görmek, bu muhteşem kentin açığa çıkarılması için ne kadar büyük emek harcadığını ve harcanmaya devam edeceğinin iradesini gözler önüne sermiştir.

Farklı şehirlerde yapılması planlanan ve ikincisi 17 Mayıs 2011 tarihinde İÜ Edebiyat Fakültesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Kuyucu Murat Paşa Medresesi’nde

düzenlenecek olan “Perge: 65 Yılda 50 Kazı Sezonu” sempozyumu ve İÜ Edebiyat Fakültesi Şeref Salonu’nda düzenlenecek “Fotoğraflarla 65 Yılda 50 Kazı Sezonu” sergisi için, kapsamı Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü’nden daha geniş olacağından, hazırlıklara şimdiden başlanmıştır.

Hasret Toper

Nostoi – Indigenous Culture, Migration and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze and Early Iron Age (31.03 – 03.04.2011)

Nostoi – Indigenous Culture, Migration and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze and Early Iron Age konu başlıklı Batı Anadolu ve Ege Adaları’nın Geç Tunç – Erken Demir Çağları yerel kültürler ve kültürel etkileşim konularının işlendiği sempozyum 31.03 – 03.04.2011 tarihleri arasında Research Center for Anatolian Civilizations/ Anadolu Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü’nde düzenlendi. Sempozyumun organizasyonu Koç Üniversitesi’nden Çiğdem Maner’in yanı sıra Girit Üniversitesi’nden Prof. Dr. Nikolaos Chr. Stampolidis ve Atina Üniversitesi’nden Dr. Konstantinos Kopanias tarafından üstlenildi. Başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, İngiltere, Almanya, Slovakya gibi pek çok ülkelerden gelen Klasik Arkeoloji, Prehistorya ile Önasya Arkeolojisi ve Protohistorya’nın yanı sıra Eskiçağ Tarihi, Klasik Filoloji, Hititoloji, Sanat Tarihi ve Antropoloji gibi farklı bilim dallarından 57 konuşmacı katıldı.

Yakın zamana dek hakkında fazla bilgi sahibi olunmadığı için “Karanlık Çağlar” olarak adlandırılan, Geç Tunç Çağı’ndan Erken Demir Çağı’na geçiş süreci son yıllarda özellikle Batı Anadolu’da sayısı artan kazılar ve buluntularla farklı bir boyut kazanmış, buna bağlı olarak bölgenin kültür tarihi daha geniş bir platformda tartışılmaya başlanmıştır. Bu anlamda izleri çanak çömlek gibi kalıntılarda da sürülebilir bölgesel kültürler, bölgeler arası kültür transferine, kültürel etkileşime ve değişime ilişkin sorular ve değerlendirmeler ön plana çıkmıştır. Dört güne yayılan yoğun programıyla NOSTOI sempozyumu katılımcıları Ege Adaları ve Batı Anadolu’da yerel kültürler ve kültürel etkileşime kadar pek çok konunun alt başlıklar halinde ele alındığı 10 oturumda, toplam 48 bildiri sundu. Yoğun bir katılıma sahne olan sempozyum süresince farklı ülkelerden ve değişik disiplinlerden gelen, benzer konular üzerine çalışan bilim insanları ortak bir platformda Geç Tunç

Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na geçiş kültürleri ve süreci üzerine verimli biçimde bilgi alışverişi yapma olanağı buldular.

Sempozyumun ilk günü olan 31.03.2011 tarihindeki ilk oturum, Batı Anadolu ve Ege coğrafyasına genel bir bakışı içeriyordu. Bu oturumun açılış konuşması nitelikli ilk sunumu gerçekleştiren Dr. P. Mountjoy "The East Aegean-West Anatolian Interface in the 12th Century BC: some Aspects arising from the Pottery" başlıklı sunumunda Doğu Ege ve Batı Anadolu geçiş kültürünü Myken keramiği üzerinden yorumladı. Bu oturumda P. Pavuk "Between the Aegean and the Hittites. The Western Anatolia in 2nd Millenium BC", R. Becks "Settlement patterns and socio-political landscape of Western Anatolian in the Late Bronze Age – A geoarchaeological view", M. Alparslan "The History of Western Anatolia during the Hittite Period" başlıklı sunumlarını gerçekleştirdiler. İlk günün "Göç" başlıklı 2. oturumunda M. R. Bachvarova "Migrations in the Anatolian Epic Tradition", C. Chabot Aslan ve P. Hnila "Migration and Integration at Troy at the end of Late Bronze Age to Iron Age", K. Kopanias "The Mushki/Phrygian problem from the Near Eastern point of view", F. Fragkopoulo "Ionian Migration", N. Mac Sweeney "The 'Ionian Migrations': Representation and Reality" konulu sunumlarını yaptılar. İlk günün son oturumunun başlığı Ege Coğrafyası idi. Oturum Prof. Dr. J.D. Hawkins'in Arzawa Bölgesi üzerine giriş niteliğindeki açılış konuşmasıyla başladı ("The Political Geography of Arzawa – Western Anatolia"). Bu oturumda ayrıca J. Eerbeek "The 'Mycenaeans' in the southeastern Aegean revisited", S. Vitale ve A. Treçarichi "Koan Local Traditions during the Mycenaean Age. A

Contextual and Functional Analysis of Anatolianizing Ceramics from the "Serraglio", Eleona, and Langada" başlıklı konuşmalarını gerçekleştirdiler.

Sempozyumun ikinci günündeki (01.04.2011) ilk oturum, coğrafi açıdan Ege konusunun ikinci kısmıyla devam etti. Bu başlık altında M. Geargiadis ve A. Vlachopoulos "The Cyclades and the Dodecanese during the post-palatial period: migrations and indigenous developments". J.W. Earle "Mycenaeization on Melos: A View from the Phylakopi Pantries", L. Girella ve P. Pavúk "Minoanisation, Acculturation, Hybridisation: the evidence of the Minoan presence in the NE Aegean between Middle and Late Bronze Age", A. Dale, "The East Shore of Lesbos: Anatolian Elements in the Culture of Early Greek Lesbos", L. Coluccia "Hephaestia: new data on the Mycenaean presence on Lemnos during the Late Bronze Age" ve L. Danile "Lemnos in the Early Iron Age: The Pottery from Hephaestia" konulu sunumlar gerçekleşti. Bu günün ikinci konu başlığı coğrafi açıdan Anadolu'ydu. Bu başlık altında önce Prof. Dr. Aslihan Yener Alalakh kazıları ve yeni kronoloji konulu açılış konuşması nitelikli sunumunu gerçekleştirdi ("Alalakh and the New Chronology"). Oturum R. Yağcı'nın "Kizzuwatna in the Bronze Age and in Later Periods: Continuity and/or Discontinuity?", E. Ünlü'nün "Late Bronze-Early Iron Age Transitional Pottery from the Northeast Mediterranean Settlements", B.Hürmüzlü ve P. Iversen'in "Intercultural Relations in Northwest Pisidia in the Iron Age: Konane and Tymandos", N. Momigliano ve B. Aksoy'un "Lycia before the Lycians", I. Kaiser ve J. Zurbach'ın "Late Bronze Age Miletus – The Anatolian face" ve M. Krumme'nin "Geometric Miletus" sunumları ile devam etti.

02.04.2011 tarihli üçüncü gündeki ilk oturumda coğrafi açıdan Anadolu başlığı devam ettirildi. Bu başlık altında sırasıyla V. Şahoğlu "Çeşme-Bağlararası: A Western Anatolian Harbour Settlement at the Beginning of the Late Bronze Age", R. Meriç "Bademgediği Tepe: A fortified settlement in Arzawa-Mira. An attempt to locate Hittite Puranda", S. Günel "Çine-Tepecik: New Contributions on Late Bronze Age Cultures in Western Anatolia", S. Votruba "Liman Tepe during the Late Bronze Age", Y. Ersoy "Klazomenai in the Iron Age. Defining Cultural Characteristics of the Early Ionic Settlement", R. Aslan "Late Bronze Age settlement hierarchy in the Troad and Troia" sunumlarını gerçekleştirdi. Bu günün ikinci oturum başlığı "Ticaret" idi. Ticaret başlığı altında A. Michailidou "Profit oriented traders in the Aegean and Anatolia in the 2nd millennium B.C.: Inter-cultural concepts of measurement and value" ve E. Kozal "Imports from the Eastern Mediterranean in Late Bronze Age Anatolia" konuşmalar yaptı. Üçüncü ve son oturum başlığı

sosyal-kültürel bakış açısı ve tapınma konularını içeriyordu. Bu oturumda A. Teffeteller tarafından “Songs Across the Sea: Anatolian and Aegean Poetic Traditions”, A. Mouton ve I.C. Rutherford “Arzawan Rituals and Greek Religion”, A. M. Carstens tarafından “The Great Goddess of Anatolia and her Greek daughters. On Late Bronze Age roots in rituals, architecture and iconography”, G. Zenoni tarafından “From Western to Eastern Anatolia: reconsidering the Aegean presence in the peripheries of the Hittite world”, Z. Simon tarafından “Against the identification of Karkiša with Carians” ve son olarak K. Giannakos tarafından “The Aegean type Sword found at Hattusas and the Written Sources about the Exchange of Technology at the Late Bronze Age” başlıklı konuşmalar yapıldı.

03.04. tarihli sempozyumun son gününde oturum, bir önceki günün konu başlığı olan “Sosyal ve Kültürler Arası Bakış Açısı ve Tapınma” ile devam etti. R. Vaessen “The social role of pottery production and use on the west coast of Asia Minor in the transition from Bronze to Iron Age”, Ç. Maner “Who are they? The Social Identity of Western Anatolia and the Aegean Islands in the LBA”, J. Mokrišová “Always on the Lookout for the Greeks: “Pre-colonial” Western Anatolia”, A. Leriou “Identifying Early Iron Age Cultural Groups in Western Anatolia: A Reconsideration”, M. Mikrakis “Cross-cultural interaction in the Eastern Mediterranean during the Early Iron Age: A View from Seal Engraving”, M. Pieniazek “Women on the border of different worlds: dress and body ornaments as a testimony to cross-cultural influences in the northern area of the Aegean in the Late Bronze and Early Iron Age”, E. Gorogianni – J. Cutler – R. D. Fitzsimons “Weaving a Pan-Aegean Fabric: Travelling Brides as Agents of Cultural Exchange in the Late Bronze Age Aegean”, A. P. Agelarakis “Klazomenaean Ties to Three Continents: Two of their Ambassadors Speak” konulu bildirimleri, adı geçen başlık altında sundular. Sempozyum, kapanış tartışması ile sona erdi.

Ayça Polat

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı-11

İstanbul Üniversitesi (İÜ) Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı'nın on birincisi, 2-4 Mayıs 2011 tarihleri arasında Vezneciler'deki Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde gerçekleştirildi. Arkeoloji'nin değerli bilim insanlarından birine ithaf edilmesi gelenek halini alan toplantılardan bu yılki, Klasik Arkeoloji Kürsüsü'nün

önemli hocalarından Prof. Dr. Somay ONURKAN anısına düzenlendi. Toplantıda İÜ Öğretim Üyeleri 2010 yılında yaptıkları kazı ve yüzey araştırmalarını, yüksek lisans ve doktora öğrenimini sürdüren ya da tamamlayan genç araştırmacılar da, çalışmalarının sonuçlarını sundular.

Toplantı 2 Mayıs Pazartesi günü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. İnci Delemen'in, Prof. Dr. Somay Onurkan'ı anma konuşmasıyla başladı. Kendisine acil şifalar dilediğimiz Prof. Dr. Taner Tarhan'ın başkanlığını yapması planlanan toplantının ilk oturumu, Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran başkanlığında gerçekleştirildi. Doç. Dr. Ufuk Kocabaş'ın “Yenikapı Batıkları Projesi: İlk Beş Yıl ve Gelecek” adlı bildirisinin ardından, Işıl Özsaıt Kocabaş “Yenikapı 12 Batığı: Teknoloji-Tasarım, Ülkü Bayrak “Yenikapı Limanı'nda Bulunan Yazılı ve Damgalı Amphoraların Işığında Geç Antik Devir-Erken Ortaçağ Ekonomik Faaliyetlerine Dair Yeni Düşünceler” ve Dr. Emre Güldoğan “Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları 2010” adlı bildirimlerini sundular. Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'ın başkanlığındaki ikinci oturumda Prof. Dr. M. Hamdi Sayar “İÜ Edebiyat Fakültesi Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Merkezi Güneydoğu Trakya ve Batı Anadolu Yazıtibilim ve Yerleşim Arkeolojisi Çalışmaları”, Gökür Bektaş “İÜ Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Merkezi Tarafından Thrakia Khersonessos'unda Bulunan Keramiklerin İlk Değerlendirme Sonuçları” ve Dr. Eylem Özdoğan “Kırklareli Höyüğü Kazıları” başlıklı bildirimlerini sundular. Prof. Dr. M. Hamdi Sayar'ın başkanlık ettiği günün son oturumunda, Prof. Dr. Sait Başaran “Enez Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları”, Doç. Dr. Necmi Karul “Aktopraklık Höyük 2010 Yılı Çalışmaları” ve bildirisinin başında Somay Onurkan hocamızla ilgili kısa bir anma konuşması yapan Prof. Dr. Elif Tül Tulunay “Nif (Olympos) Dağı Kazısı ve Araştırma Projesi 2010 Yılı Kazısı” isimli araştırmalarını sundular. Serap Özkan Kılıç'ın “Pers Hâkimiyeti Altında Batı Anadolu” adlı bildiriyle birinci günün son oturumu tamamlandı.

3 Mayıs Salı gününün ilk oturumu Prof. Dr. Engin Akyürek'in başkanlığında, Aliye Erol Özdzibay (M.A.) “Roma İmparatorluğu Devrinde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agonlar ve Agonistik Sikkeler”, Esen Kaya (M.A.) “Karia Kentleri Hellenistik Krallık İlişkileri Bağlamında Kültür”, Nilay Kantekin (M.A.) “Latmos Bölgesi'ndeki Taş Ocakları”, ve Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan “Arzawa Ülkesi Tarihi ve Batı Anadolu'daki Siyasi Dengeler” konulu bildirimler verdiler. Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı rahatsızlığı nedeniyle katılmadığı toplantının oturum başkanlığını Doç. Dr. Şevket Dönmez üstlendi. Prof. Dr. Engin Akyürek “Myra Şapeli 2010 Çalışmaları”, Prof. Dr. Gülsün

Umurtak “Bademağacı Kazıları-2010”, Aslıhan Yurtsever-Beyazıt “Neolitik ve Kalkolitik Çağlarda Burdur- Antalya Bölgesi Bant ve Geometrik Boya Bezekli Çanak Çömleği” konulu bildirimlerini aktardılar. Günün son oturumuna Prof. Dr. Gülsün Umurtak başkanlık etti. Bu oturumda konuşmasının başında Prof. Dr. Somay Onurkan hocamızın Perge’deki çalışmalarıyla ilgili bilgi veren Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu “Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları 2010”, Dr. Çiler Algül “Yumuktepe İlk Neolitik Yontmataş Buluntuları”, Sevgi Gerçek Anadolu’da Eskiçağ’da Kullanılan Takvimler”, Ayşe Denknalbant (M.A) “Osmanlı Öncesinde Türk Mimarisinde Çifte Minareli Cephelerin Gelişimi (Anadolu, İran, Azerbaycan, Hindistan)” konulu çalışmalarını sundular.

4 Mayıs Çarşamba günü, ilk oturum Prof. Dr. Sevil Gülçur başkanlığında Prof. Dr. M. Hamdi Sayar “Çukurova Bölgesi Eski Çağ Yerleşim Arkeolojisi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları”, başlıklı bildirisinin ardından Yrd. Doç. Dr. Hamdi Şahin’in toplantıya katılmaması nedeniyle diğer konuşmacılar söz aldılar ve Yrd. Doç. Dr. Meltem Doğan-Alparslan “Kahramanmaraş’ta Bulunan Yeni Geç Hitit Dönemi Hiyeroglifli Yazıt”, Sevgi Parlak (M.A.) “Osmanlı Öncesi Anadolu Kalelerinde Kapılar” adlı bildirimlerini aktardılar. Günün ikinci oturumuna Prof. Dr. İnci Delemen başkanlığında devam edildi. Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran’ın “Aşıklı 2010” başlıklı bildiriyle başlayan oturumda Prof. Dr. Nur Balkan- Atlı’nın katılmaması nedeniyle sonraki konuşmacılara söz verildi ve Doç. Dr. Erhan Bıçakçı “Tepecik-Çiftlik 2010” ve Prof. Dr. Sevil Gülçur “Güvercinkayası Kazısı 1966-2010” başlıklı bildirimlerini sundular. Toplantının ve günün son oturumu Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu başkanlığında yapıldı. Prof. Dr. Önder Bilgi “İkiztepe Kazılarının 2010 Dönemi Sonuçları” konulu bildirisi ile başlayan oturum, Doç. Dr. Şevket Dönmez’in “Oluz Höyük Kazısı 2010 Dönemi Çalışmaları”, Yrd. Doç. Dr. Emine Naza-Dönmez “Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2010 Dönemi Çalışmaları” ve Yrd. Doç. Dr. Erkan Konyar’ın Tuşpa/ Van Kalesi Höyüğü Kazısı 2010” konulu bildirimleriyle son buldu. Toplantı, Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’nun kapanış ve teşekkür konuşmasıyla sona erdi.

Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı’nda geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, içeriğini kazıların ve lisanüstü çalışmaların oluşturduğu posterler sunuldu. Doç. Dr. Ş. Sedef Çokay-Kepçe’nin hazırladığı Prof. Dr. Somay Onurkan ile ilgili posterle hem öğrencilere hocamızı tanıma olanağı, hem de değerli hocamızın öğrencilerine kendisini anma fırsatı vermiştir. Yenikapı Batıkları Projesi-İlk 5 yıl ve Gelecek Perspektifi (Doç. Dr. Ufuk Kocabaş), ITA Projesi Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları 2010 (Dr. Emre

Güldoğan), Kırklareli Höyüğü (Prof. Dr. Mehmet Özdoğan), Aktopraklık 2010 (Doç. Dr. Necmi Karul), Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi 2010 (Prof. Dr. Elif Tül Tulunay), Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi Ballicaoluk Yerleşimi Çalışmaları (Dr. Müjde Türkmen), The Hittite Historical Atlas Project / Hitit Tarih Atlası Projesi (Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan), Lukka Ülkesi (Sezer Seçer), Bademağacı Kazıları Sona Erdi (Prof. Dr. Gülsün Umurtak), Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları 2010-1946’dan 2010’a 50 Kazı Sezonu (Dr. Aşkın Özdizbay) Pamphylia Bölgesi Kültür Varlıkları Envanteri: Yayınlar Üzerinden Bir Değerlendirme (İnan Kopçuk), Perge Kazılarında Bulunmuş Damgalı Unguentariumlar (Sevingül Bilgin), Nympheler & Lykia’dan Nymphelere Adanmış Kabartmalar (İpek Dağlı), Küllüoba Mimarisi (Dr. Erkan Fidan), Aşıklı Höyük 2010 (Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran-Necla Kurt), A GIS for the Göllü Dağ (Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı), Tepecik-Çiftlik (Niğde) 2010 yılı Kazı Çalışmaları (Doç. Dr. Erhan Bıçakçı), Güvercinkayası 2010 (Prof. Dr. Sevil Gülçur, P. Çaylı, I.Demirtaş), Güvercinkayası Damga Mühürleri (Işıl Demirtaş), Kültepe Obsidyen Buluntuları (Dr. Semra Balcı – Dr. Çiler Altınbilek Algül), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı Sikke, Sence ve Ağırlık Koleksiyonu (Prof. Dr. Oğuz Tekin – Aliye Erol Özdizbay), Oluz Höyük Kazısı 2010 Dönemi Çalışmaları (Doç. Dr. Şevket Dönmez), Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2010 Dönemi Çalışmaları (Yrd. Doç. Dr. E. Emine Naza-Dönmez), İznik Çini Fırınları Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları (Yrd. Doç. Dr. V. Belgin Demirsar-Arlı) konulu posterler toplantıya renk kattılar.

Geleneksel olarak her yıl düzenlenen bu toplantı, İÜ’nin değerli araştırmacılarının arkeolojiye olan tutkuları, örnek bilimsel yöntemleri ve büyük özverilerle gerçekleştirdikleri çalışmalarını gözler önüne sermesi açısından oldukça önemlidir.

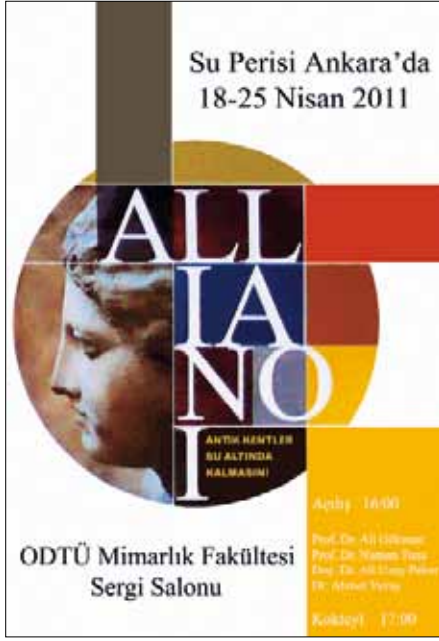
Hasret Toper

Allianoi:

Antik Kentler Sualtında Kalmasın

18 Nisan 2011 tarihinde, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Sergi Salonu’nda “Allianoi: Antik Kentler Sualtında Kalmasın” başlıklı bir fotoğraf sergisinin açılışı yapıldı. Aşağıdaki metin, ODTÜ Yerleşim Arkeolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı, Prof.Dr. Numan Tuna’nın açılış konuşmasını içermektedir.

Allianoi olayı ilk kez 1990’lı yıllarının başlarında İzmir Koruma Kurulu tarafından Yortanlı Barajı yapımı için Kurul gündemine gelen inceleme raporunun

yetersiz bulunup, bölgenin daha ayrıntılı arkeolojik araştırmaların yapılması üzerine kamuoyunun ilgisini çekmeye başlamıştır. Bunun üzerine, kaplıcalar bölgesindeki Allianoi kalıntılarının incelenmesi, daha sonra Bergama Müzesi'nde göreve başlayan sayın Dr. Ahmet Yavaş'ın üstün görev anlayışı ile yürütülen Allianoi antik kentinin kurtarma kazıları sonuçlarının Dünya Kamuoyunda yankı bulması aslında Türkiye'de arkeolojik kültür mirası yönetimi ve bilincinin henüz toplum ve kurumlar nezdinde çağdaş ölçütlere göre yerleşmediğini, rastlantılara bağlı olduğunu göstermektedir. 1980'lerde Fırat üzerinde kurulan barajların suları altında kalan Samsat Höyük, bölgenin anıtsal nitelikte bir mirası olmasına rağmen çok az sayıda arkeologun dışında, hiç kimse farkına bile varmadı. 2000'li yılların başında Zeugma kısa süreli ilgi odağı oldu, ancak şimdilerde toplum belleğinden neredeyse silindi.

Arkeolojik kültür mirası, diğer maddi taşınmaz, taşınır ve maddi olmayan kültür mirası türleri gibi, söz konusu toplumun kimlik çimentosu olarak birlikteliğini sağlayan vazgeçilmez unsurdur. Kültürel miras, günümüzde sadece ilgili ulusun değil, tüm insanlığın mirası olarak insan haklarının vazgeçilmez bir varlığı olarak kabul edilmektedir. Kültür mirası, özel olarak arkeolojik kültür mirası Rönesans, Sanayi Devrimi ve ulus devletleşme süreci ile beraber gelişen bir kavramdır; özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında modern toplumların gündeminde giderek önem kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal modernleşme projesi olarak ele alındığında, ulusal kimlik oluşturmada arkeolojiye özel bir misyon bu nedenle verilmiş olmalıdır.

Modern arkeoloji bu mirasın tanımı için yeni bir çerçeve çizmiştir: insana ait her türlü maddi kültür

kalıntısının kapsamlı olarak çevre konteksi ile araştırılması ve bunların temsil ettikleri kültürel sürecin anlaşılması; bu yaklaşım günümüzde kültürel miras bilincinin gelişmesine ve toplum nezdinde arkeolojinin meşruiyetinin de artmasına yol açmıştır.

Arkeolojik kültür varlıkları yenilenmesi olanaksız, dönüşümsüz ve her biri özgün ve tekil belge niteliğindedir; dolayısıyla sınırlı bir müdahale ile bile kolayca yok olabilen hassas yapıdadırlar.

Öte yandan, dünyamızda yeni gelişen koruma anlayışının temelinde geçmişe ait her türlü iz ve kalıntının bir veri olduğu, dolayısıyla seçici olmadan, her türlü verinin belgelenmesi öngörülmektedir. Her arkeolojik verinin taşıdığı eşsiz bir bilgi kaynağı olduğu kadar, dönüşümü olmayan ve kolaylıkla yitirilebilen yapı göstermesi nedeniyle *belgeleyerek koruma* esastır. Arkeolojik miras doğal koşullar ve insan etkisinin karşılıklı almaşık etkisi altında değişen risk dereceleri altındadır. Arkeolojik Sit Alanı taşıdığı potansiyele göre taşınmaz kültür varlığı olarak önem derecesi saptanır; yeni koruma anlayışına göre çevremizde yoğun arkeolojik kalıt ve izlerin tümüyle korunması gelişme içerisinde bir toplumun sürdürmesi mümkün olmadığından, günümüzde farklı stratejilerle bu mirasın sürdürülebilir yönetimi anlayışı kabul görmektedir.

Bu bağlamda, Kültürel Miras Yönetimi'nin Temel Prensipleri olarak;

- Kültürel miras doğal çevre gibi yenilenmesi mümkün olmayan kaynaklardır;
- Kültürel miras kamusal değerlerdir;
- Kültürel miras yasa ve yönetmeliklerle kamu denetiminde yönetilir;
- Kültürel miras yapısı gereği önem derecesine göre değerlendirilerek korunabilir;
- Kültürel miras interdisipliner yaklaşımla yönetilir.

Ülkemizde ne yazık ki, kültür varlıklarının korunmasında uluslararası sözleşmelere göre uyarlanmış yasal mevzuat ve kurumsal yapı olmasına karşın uygulamada kültür mirasının önem derecesine uygun bir değerlendirme yapılmamakta, önemli kültür varlıklarının korunması önceliği göz ardı edilmektedir. Geçmişte Zeugma ve Allianoi için yapılmamış ÇED çalışması, gündemde bulunan Ilısu Barajı Projesi için de kültürel miras açısından etki değerlendirme çalışması yapılmamış, ancak baraj inşaatı çalışmalarına başlanabilmiştir.

Diğer taraftan, başarılı Arkeolojik ÇED çalışmaları olarak BTC Ham Petrol Boru Hattı Projesi ve gecikmeli de olsa İstanbul Boğaziçi Tüp Geçiş Projesi sayılabilir.

Kültür mirasının korunması toplumun gereksinimi olan yatırımların ve gelişmelerin karşısında bir olgu olduğu algısı değiştirilemediği sürece Alliano gibi uluslararası önemde kültür varlıklarının yitirilmesi ve bunun olumsuz sonuçları ne yazık ki Türkiye gündeminden eksik olmayacaktır. Bu itibarla, sürdürülebilir koruma anlayışının toplum tarafından anlaşılmasında başarılı projelerin gerçekleştirilmesi, uluslararası ölçütlere uygun çevre etki değerlendirme çalışmalarının teşvik edilmesi Türkiye'deki kültürel miras yönetimi paydaşları tarafından sağlanmalıdır.

Numan Tuna

Yerleşim Arkeolojisi Sempozyum Serisi IV: Arkeolojide Bölgesel Çalışmalar

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Yerleşim Arkeolojisi Lisansüstü Programı tarafından geleneksel olarak düzenlenen sempozyum serisinin dördüncü çalışmayı, "Regional Studies in Archaeology / Arkeolojide Bölgesel Çalışmalar" başlığı altında toplanmıştır. 12-13 Mayıs 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen sempozyum, Doç. Dr. Burcu Erciyas (ODTÜ) ve diğer organizasyon komitesi üyelerince koordine edilmiştir. Arkeolojide Bölgesel Çalışmalar Sempozyumunun öncelikli amacı; tez veya proje çalışmalarını Anadolu kapsamında bölgesel olarak yürütmekte olan, araştırmalarında arkeolojik kuram ve güncel metotlar (coğrafi bilgi sistemleri, jeofizik, uzaktan algılama yöntemleri vb.) kullanan genç bilim insanlarını bir araya getirmektir. Bu bağlamda tarih, sanat tarihi, mimarlık tarihi, restorasyon, jeoloji gibi arkeolojiye yardımcı diğer alanlarda da, bölgesel odaklı çalışmalar için nasıl farklı bakış açıları yaratılabileceği üzerinde durulmuştur.

Söz konusu sempozyumun onur konuğu ise, Leiden Üniversitesi (Hollanda) Klasik Arkeoloji Profesörü John Bintliff olmuştur. Bintliff özellikle Yunanistan sınırları içindeki yerleşim evrimini, Prehistorik

Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne kadarki geniş zaman aralığında ve kent-kırsal bağlamında disiplinlerarası yöntemler kullanarak araştırmasıyla ünlüdür.

Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (BIAA) Başkanı Dr. Lugarde Vandeput'un açılış konuşmasıyla başlayan sempozyum, iki günlük program dahilinde düzenlenmiştir. Bildiriler çoğunlukla İngilizce sunulmuştur.

12 Mayıs 2011

Berkay Dinçer, "Kocasu Havzası Paleolitik Çağ Buluntuları (Kuzey Batı Anadolu)"

Bahattin Çelik (Harran Üniversitesi), "Güneydoğu Anadolu'da Yeni Çanak Çömleksiz Neolitik Yerleşimler"

Belgin Aksoy (Uludağ Üniversitesi), "Yaşama Alanı Olarak Havzalar ve Nüfus Dinamiği: Bursa Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme"

Michele Massa (University College London), "İklim Değişiklikleri ve Bölgesel Kontrol: Batı ve Orta Anadolu Erken Tunç Çağ'ında Yerleşim Dinamikleri"

Elif Koparal (ODTÜ), "Klazomenai Khorasında Erken Demir Çağı'ndan Roma Dönemi'ne Kadar Yerleşim Düzenleri"

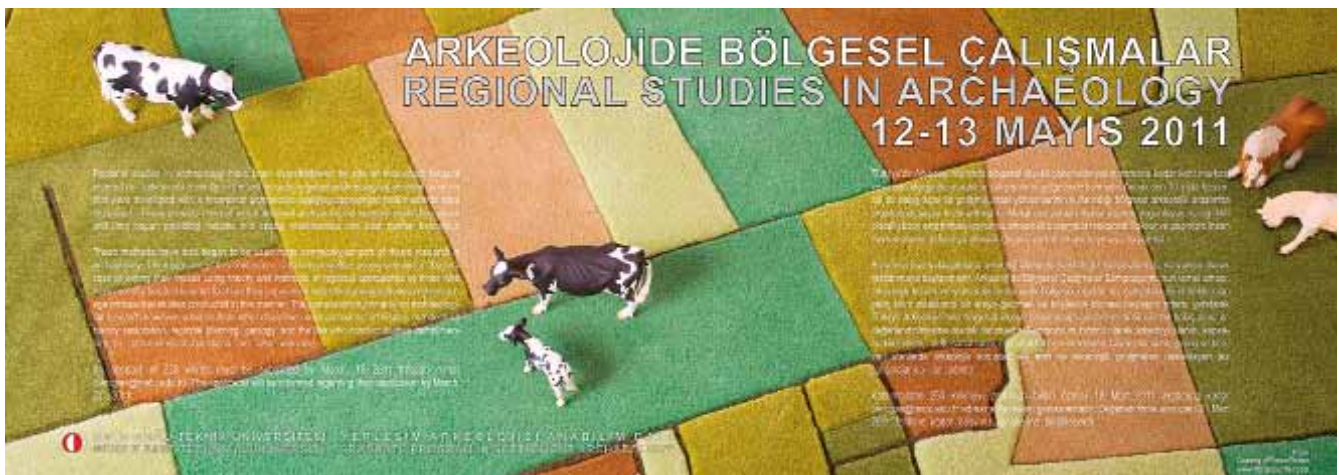
Ahmet Mörel (Mersin Üniversitesi), "Dağlık Kilikia Bölgesinde (Olba Territoriumu) Özköy Kırsal Yerleşimi: Tarımsal Organizasyon ve Yerleşim Düzenlemesi"

E. Deniz Oğuz (ODTÜ), "Bozburun Yarımadası'nda Klasik ve Hellenistik Dönem Kırsal Yerleşim Düzeni ve Tarım Terasları"

13 Mayıs 2011

Marek Baranski (Çatalhöyük Araştırma Projesi), "Çatalhöyük Geç Neolitik Dönemi için Yeni Anlayışlar. Höyük ve Yapı İnşası Konusunda Teknik ve Yapısal Görüşler"

A. Umut Türkcan (Anadolu Üniversitesi), "Kanlıtaş Höyüğü ve Çevresi Yüzeysel Araştırması"

Fahri Dikkaya (Bilkent Üniversitesi), “Harput Altınova: Yerleşim Düzeni ve Etkileşim”

Aslı Cumalıoğlu *et al.* (Dokuz Eylül Üniversitesi), “Hadrianoupolis Kazılarının Paphlagonia Bölgesel Çalışmalarına Katkısı”

Coşku Türkmenoğlu (ODTÜ), “Chiliocomum: ‘Bin Köylü Ova’ Amasya’nın Kuzeybatısında Hellenistik ve Roma Dönemi Yerleşim Düzeninde Meydana Gelen Değişiklikler”

Yasemin Özarıslan (ODTÜ), “Dağlık Frigya Bölgesi Demir Çağı Kült Alanlarının CBS Tabanlı Peyzaj Analizi”

Sempozyum John Bintliff’in Türkiye’deki arkeoloji izlenimlerini yansıtan kapanış konuşmasıyla sona ermiştir. Katılımcılarıyla uluslararası bir nitelik kazan sempozyumdan çıkan sonuçlar, iki açıdan ele alınabilir: Yakın geçmişe kadar Türkiye’de kırsal ölçekli arkeoloji çalışmaları, kent ve anıtsal mimariyi açığa çıkarmayla karşılaştırıldığında bir hayli geride kalmıştır. Günümüze geldiğinde ise, kentin anlaşılmasında eksik kalan halkaları tamamlamada kırsalın rolü yadsınmaz hale gelmiştir. Kentleşme sürecinde; yerleşim modelleri, iklimsel değişiklikler, arazi kullanımları ve en önemlisi insan-doğal çevre (landscape) faktörleri bütüncül olarak ele alındığında, ortaya çıkacak sonuçların daha sağlıklı olacağı şüphesizdir.

Bütün bunların yanı sıra bir diğer sonuç olarak sayılabilecek nokta; mekân ve zaman ilişkisini açıklayacak arkeolojik bulguların, coğrafi bilgi sistemleri (CBS/GIS), uzaktan algılama, jeofizik gibi günümüz teknolojik yöntemlerini barındıran modellerle işlenmesidir. Böylece insan ve oluşturduğu yapay çevrenin anlaşılması daha anlaşılır kılınacaktır. Diğer üç sempozyum serisi gibi “Arkeoloji’de Bölgesel Çalışmalar” başlığı altında sunulan bildirilerin monografi olarak yayınlaması planlanmaktadır.

İnan Kopçuk

33. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu (23-27 Mayıs 2011, Malatya)

Dünyada arkeolojik yönden zengin bölgelerin başında Yakındoğu gelir. Mısır, Irak, İran, Suriye, İsrail ve Türkiye Yakındoğu’nun en fazla arkeolojik kazı yapılan ülkeleridir. Bunlara antik kültürlerle sahip Yunanistan ve İtalya da eklenebilir. Arkeolojik kazıların yapılmasından daha önemlisi, sonuçlarının hızlı bir şekilde duyurulmasıdır. Türkiye, bu ülkeler içinde 30 yılı aşkın bir süredir yıllık periyotlarla devam eden bir arkeoloji sempozyumu ile ön plana çıkmaktadır; Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri

Sempozyumu. İlki 1979’da Ankara’da düzenlenen sempozyumun, 33’üncüsü 23-27 Mayıs tarihlerinde Malatya’da yapılacak. Türkiye’de her yıl 150 civarında bilimsel arkeolojik kazı yapılmaktadır. Bunun yaklaşık 3’te birini yabancı ülkelerin enstitüleri ile üniversiteleri üstlenmektedir. Kazılar dışında, yüzlerce arkeolojik yüzey araştırması da gerçekleştirilmektedir. Bir ülke bünyesindeki arkeolojik faaliyetleri, arkeometri çalışmalarını da ekleyerek, yıllık olarak bir sempozyum bünyesinde değerlendirmek fikri Türkiye’de oluşmuş ve günümüze değin sürdürülmüştür. Bu sempozyum, gerçekleştirilmesi oldukça zor olan ve büyük emekler sarf edilmesi gereken uluslararası çok önemli bir organizasyondur. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, her yıl artan tecrübesini de kullanarak, dünyada fikir, kapsam ve de süreç bakımından bir benzeri olmayan bu sempozyumu 32 yıldır büyük başarıyla gerçekleştirmektedir. Geçtiğimiz yıl, 2010 Avrupa Kültür Başkenti faaliyetleri çerçevesinde İstanbul’da gerçekleştirilen sempozyumda 264’ü yerli, 99’u ise yabancılar tarafından sunulan 263 bildirilik bir katılım oldu. Oysa ki, bildirileri yayınlanan ilk sempozyum olan 1980 organizasyonunda, 24’ü yerli, 18’i yabancı bilim adamları tarafından sunulan sadece 42 bildiri vardı. Bu durum 30 yılı aşkın bir sürede sempozyuma katılımın %650 oranında artış olduğuna işaret etmesinin yanı sıra, Türkiye arkeolojisi ile ilgili çalışmaların en azından aynı oranda fazlaştığını göstermektedir. Bu saptama, sempozyumun Türk arkeolojisinin gelişimini ve aldığı yolu gösteren bir organizasyon konumuna geldiğini de göstermektedir. Sempozyumlar yalnızca salonlarda sunulan sözlü bildirimlerde kalmamış, toplamı 138 cildi bulan bildiri kitaplarıyla kalıcı hale getirilmiştir. Söz konusu bildiri kitapları ABD’den Avustralya’ya kadar pek çok üniversite ve enstitünün kitaplıklarında Anadolu arkeolojisinin tanıtılmasında ve gelişiminin izlenmesinde birincil kaynak durumuna gelmiştir. Bildiri kitapları, yakın yıllarda pdf belgesi haline getirilerek www.kulturvarliklari.gov.tr’den araştırmacılar ile ilgilenenlerin hizmetine ücretsiz olarak sunulmuştur. Sempozyumun diğer bir özelliği ise, belirli bir şehirde yapılmamasıdır. Ankara (20 kez) en çok ev sahipliği yapan il olarak dikkati çekerken, sempozyumun organize edildiği diğer kentler İstanbul (2 kez), İzmir (2 kez), Antalya (2 kez), Çanakkale (2 kez), Tarsus, Konya, Kocaeli ve Denizli’dir. 2011 toplantısının Malatya’da yapılacak olması ile sempozyum ilk kez Doğu Anadolu Bölgesi’ne taşınmış olacaktır. Türkiye’nin arkeoloji alanında uluslar arası platformda en önemli organizasyonu olan bu önemli sempozyumun kesintiye uğramadan çok uzun yıllar sürmesi gerekmektedir.

Şevket Dönmez

Arkeoloji Camiasının Acı Kaybı Yard. Doç. Dr. İsmail Fazlıoğlu'nun Ardından

Trakya Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü kurucularından Yard. Doç. Dr. İsmail Fazlıoğlu 1964 yılında İstanbul'da doğdu. Evli ve iki oğlu olan İsmail Fazlıoğlu arkeolojiyle 1982 yılında öğrenciliğe başladığı Ege Üniversitesi (EÜ)'nde tanışmıştı. 1986 yılında EÜ, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü lisans programından mezun oldu. Aynı üniversitede 1989'da "İzmir Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Karia Kökenli Oryantalizan Seramikler" konulu Yüksek Lisans ve sonrasında da "Karia Orientalizan Seramiği" başlıklı Doktorasını tamamlanmıştır.

1992 yılında Araştırma Görevlisi olarak başladığı Trakya Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde 1998 yılında Yardımcı Doçentliğe yükselmiş, 1998-2001 yılları arasında Bölüm Başkanlığı görevi yapmıştır. Geometrik Dönem Seramiği, Arkaik Dönem Seramiği, Klasik Dönem Seramiği, Hellenistik ve Roma Dönemleri Seramiği, Batı Anadolu seramiği gibi lisans dersleri yanında Arkaik Dönem Plastığı ile Attika Siyah ve Kırmızı Figürlü vazoların karşılaştırılması,

Klasik Dönem Plastığı ile Attika Kırmızı Figürlü vazoların karşılaştırılması, Yaban Keçisi Stili konularında yüksek lisans dersleri de vermiştir.

On yılı aşkın bir süre İzmir Klazomenai Kazısı ekip üyesi olarak çalışmıştır. 2005-2007 yılları arasında Doç. Dr. Burçin Erdoğan ile birlikte ortak "İç Anadolu Bölgesi Tuz Projesi"ni yürütmüştür. 360 Derece Araştırma Grubu, Uluburun II Projesi'ne danışmanlık yapan Fazlıoğlu, **Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün Corpus Vasorum Antiquorum (CVA) Projesi'nde çalışmaktaydı.**

Henüz 47 yaşındayken 4 Şubat 2011 günü aramızdan ayrılan İsmail Fazlıoğlu, anılarımızda yaşamaya ve kısa yaşamında bıraktığı eserleriyle yaşatılmaya devam edecektir.

Yayımları:

Fazlıoğlu, İ.

2001 *Eskiçağda Dokuma*, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü yayınları: 8, İstanbul.

Bakır, G. – Y. Ersoy – **İ. Fazlıoğlu et al.**

2001 "1999 Klazomenai Kazısı", 22. *Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı II*, Ankara: 27-38.

Fazlıoğlu, İ.

2001 "Edirne Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bir Grup Attika Üretimi Seramik", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi 1*,: 17-21.

Bakır, G. – Y. Ersoy – **İ. Fazlıoğlu et al.**

2003 "2001 Yılı Klazomenai Kazısı", 24. *Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara: 205-218.

Bakır, G. – Y. Ersoy – **İ. Fazlıoğlu et al.**

2002, "2000 Yılı Klazomenai Kazısı", 23. *Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara: 41-54.

Erdoğan, B. – **İ. Fazlıoğlu**

2006 "The Central Anatolian Salt Project: A preliminary report on the 2004 and 2005 surveys", *Anatolia Antiqua XIV*: 189-203.

Fazlıoğlu, İ.

2007 “Relations Between Caria and Ionia on Basis of Orientalizing Pottery”, *Frühes Ionien. Eine Besandsaufnahme*, Cobet, J. vd. (ed): 250-.

Erdođu, B. – N. Kayacan – **İ. Fazlıoğlu** – N. Yücel

2007 “Material Engagement, Resources and New Discoveries in Central Anatolian Neolithic”, *Colloquium Anatolicum VI*: 85-96.

Erdođu, B – **İ. Fazlıoğlu**

2008 “Archaeological Science and Salt in Prehistoric Central Anatolia”, *Ancient Mining in Turkey and The Eastern Mediterranean*, Ü. Yalçın et al. (ed.), Atılım Üniversitesi, Ankara: 209-214.

Erdođu, B. – **İ. Fazlıoğlu** – N. Yücel

2009 “2007 Yılı Aksaray ili Tuz Gölü Yüzev Araştırmaları”, *26. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*: 211-220.

Ulubey, A. – **İ. Fazlıoğlu** – B. Erdođu

2008 “Pigment Identification in Hellenistic Ceramics from the Tuz Gölü Region of Central Anatolia by Confocal Raman Spectroscopy”, *Ceramics Silikaty* 52 (3): 201-204.

Fazlıoğlu, İ.

2009 “Damlıboğaz Finds: Inland Carian Archaic Pottery and Related Regions”, *Die Karer und die Anderen*, F. Rumscheid (ed.), Bonn: 463-477.

Fazlıoğlu, İ.

2009 “Erken Çocuklukta Müze ve Eğitim”, *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitim*, Y. Fazlıoğlu (ed.), İstanbul: 325-340.

Derleyen: Daniş Baykan

Kazı-Araştırma

2010 Yılında Aşıklı Höyük

Kısa Tarihçe:

Aşıklı Höyük Orta Anadolu Bölgesi'nin bilinen eski yerleşik topluluğuna ev sahipliği yapmış bir yerleşimdir. Alanın keşfi 1963 yılında hititolog Edmund Gordon tarafından yapılmış, 1964 yılında ise Ian Todd'un gerçekleştirdiği yüzev araştırması ve tarihlenme çalışmalarıyla günümüzden 10 bin yıl öncesine tarihlenen bir yerleşme olduğu saptanmıştır. 80'li yılların sonunda yapımına başlanan Mamasun Barajı'nın höyüğe zarar verme olasılığı ortaya çıkınca, 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı tarafından Prof. Dr. Ufuk Esin başkanlığında kurtarma kazılarına başlanmış ve kazılar 2000 yılına kadar bu kapsamda sürdürülmüştür. 2001-2003 arası ise Prof. Dr. Nur Balkan Atlı başkanlığında bir ekiple derinlik sondajında en erken tabakaların anlaşılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. 2006 yılından itibaren ise Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran başkanlığında yeni dönem çalışmalarına başlanmıştır.

Yerleşmenin Niteliği:

Aşıklı Höyük uyarlanmış tarihlerle MÖ 8300-7500 arasına tarihlenen Orta Anadolu Bölgesi'nde bilinen en erken Neolitik yerleşim olmasının yanı sıra, 1000 yıla yakın bir zaman boyunca süregelen kesintisiz stratigrafisi, bölgeye özgü yerleşme modelini temsil eden mimarisi, yerleşik yaşam tarzına geçiş sürecini yansıtması ile, yalnızca bölge arkeolojisi için değil, genel olarak Neolitikleşme sürecinin anlaşılmasıyla ilgili önemli bir yer teşkil etmektedir.

Yerleşme, konumu itibarıyla ekolojik çeşitliliğe sahip oldukça avantajlı bir coğrafyada bulunmaktadır.

Volkanik Gölüdağ ve Nenezi gibi obsidien kaynaklarına yakın olması hammadde erişimi kolaylığı sağlamıştır. Melendiz vadisinde doğal ortamlarında yaşayan hayvanların yoğun olarak avlandığı; bitki, yemiş ve tahılların çeşitli ve bol miktarlarda tüketildiği bilinmektedir. Aşıklı'da tarım ve hayvan evcilleştirme birincil derecede önem teşkil etmemiştir. Bu durumun nedenini, salt ekolojik çeşitliliğin sağladığı kolaylığın ötesinde yerleşmenin sosyo-kültürel dokusunu da göz önüne alarak açıklamak için ayrıntılı çalışmalar yürütülmektedir.

Beslenme ekonomisi yoğun avcılık ve toplayıcılık temellidir. Fazla miktarda olmamakla birlikte buğday türleri ve arpanın tarıma alındığı, fakat yabancı türlerle beraber tüketildikleri anlaşılmaktadır. Mercimek, nohut ve bezelye gibi baklagillerin ve 45'den fazla yenilebilir yabancı bitki türünün çevreden toplandığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra, alanda çok yoğun miktarlarda çitlenmiş kalıntılara rastlanmaktadır. Avcılık yoğun olarak koyun-keçi, yabancı sığırları, alageyik gibi çevrede bulunan hayvanlarla yapılmaktadır. Kemikler üzerine yapılan çalışmalar sonucu hayvanların tümünün morfolojik açıdan yabancı olduğu anlaşılmıştır. Ancak yaş, cinsiyet ve dışkı analizlerinden hareketle, koyun ve keçinin ön evcilleştirme aşamasında olduğu bilinmektedir.

Aşıklı insanları; bitişik nizamda, çoğunlukla tek, bazen iki, nadiren üç odalı, dışarı açılan kapısı bulunmayan damdan girişli dörtgen planlı yapılarda yaşamaktadırlar. Bu yapılar gruplar halinde oldukça dar sokaklarla birbirinden ayrılır. Sokaklar ise yerleşme sakinlerinin ortak kullandığı açık alan/çöplüklere bağlanır. Yapılardaki ev içi öğeleri, Aşıklı'ya özgü çaytaşı

Aşıklı Höyük – Genel Görünüm, Gümü ve Ocak Örnekleri

döşeli ocaklar dışında nadiren görülen seki/platformlardan ibarettir. Depolama /saklama ünitelerine rastlanmaz. Konut alanı olarak adlandırılan yerleşmenin bu kesiminde (kuzey) istisnaya yer vermeksizin boyut teknik ve düzen olarak standart bir anlayış görülmektedir. Derinlik sondajında, 8 m yüksekliği aşan profil incelendiğinde, yapıların hatta yapı içlerindeki ocakların değişmeksizin aynı yere tekrar inşa edildiği görülür. Kuzey kesimde durum böyleyken güney alandaki yapılarda tamamen farklı bir kullanım söz konusudur. Bu alan anıtsal olarak nitelendirilebilecek çakıl taşı döşeli yolla konut alanından ayrılır. Sürekli olarak yenilenmiş bu yol ortalama 3m genişliğe sahiptir. Yolun güneyinde kalan yapıların işlevlerinin farklı olduğu açıktır. Boyutları konut alanına oranla daha büyüktür, yapılardan biri, merkezi avluludur, tabanı kerpiç bloklarla döşelidir, kuzey duvarı anıtsal taş duvarla sınırlandırılmıştır. Diğer özel yapı, sert kireç tabanlı, taban ve duvarları kırmızı boyalıdır. Aynı yapıda muhtemelen sıvı akışını sağlamak için kanallar, büyük bir ocak, sekiler mevcuttur. Aynı alanda ayrıca ortak kullanıma yönelik olduğu düşünülen iki büyük fırın yapısı bulunur.

Alet teknolojisine baktığımızda obsidiyenin tüm günlük faaliyetlerde kullanılan aletlerin hammaddesi

olduğu görülür. Yapılan çalışmalar, ağırlıklı olarak Göllüdağ ve Nenezi kaynaklarından obsidiyenin bloklar halinde yerleşmeye getirildiğini ve burada işlendiğini gösterir. Konut alanında, Göllüdağ obsidiyeninden işlenen orta boy dilgilerin ağırlıkta olduğu görülürken, güney alandaki özel işlevli yapılarda Nenezi obsidiyeninde artışla beraber daha gelişkin bir yapım tekniğine işaret eden uzun ve büyük dilgiler yoğunluktadır.

Aşıklı insanının inanç dünyası hakkında veri sağlayacak sembolik öğeler, aynı dönemde Güneybatı Asya Neolitik'inde görülen zengin çeşitlilikle karşılaştırıldığında büyük bir tezat oluşturacak şekilde azdır. En belirgin sembolik gösterge Paleolitik'ten beri genel anlamda hayat döngüsünün sembolü olarak kabul edilen "kırmızı" renk kullanımımızdır. Daha önce bahsedilen kırmızı boyalı özel işlevli yapı dışında, üç yaşlarında ölmüş bir çocuğun ağzında topak halinde kırmızı okr bulunmuştur. İşlenmiş kemik ve bızların %80'e yakın bir kısmını oluşturduğu küçük buluntuların dağılımına bakıldığında konut alanı ve özel işlevli yapıların bulunduğu alan arasında belirgin bir farklılık görülmez.

Aşıklı topluluğu ölümlerini bina tabanlarına çukur açarak cenin pozisyonunda gömmüş ve üzerlerini

Aşıklı Höyük – Yeni proje kapsamında gerçekleştirilen el sanatları projesi ve arkeoloji atölyesi çalışmaları, Tarihöncesi Aşıklı Köyü'nün iç ve dış görünümünden örnekler

kapatmıştır. Belirgin olarak özel işlem görmüş iki iskeletten, 20-25 yaşlarında bir kadına ait olan gömütün kafatasında Anadolu için ilk örnek olarak kabul edilen beyin ameliyatı / trepanasyon izleri mevcuttur. Ağzında kırmızı okr bulunan çocuğa ait kafatasının ise, alın çevresinden sıkıca sarılıp bilinçli olarak deformasyona uğratıldığı anlaşılmıştır. Ölülerin cenin pozisyonunda taban altlarına gömülmeleri dışında herhangi bir standart uygulamayı ya da ölü gömme geleneği konusunda toplumsal kuralları yansıtan ipuçları bulunmamaktadır.

Yukarıda özetlenen tüm bu veriler ışığında, Aşıklı topluluğunu sosyal ve ekonomik anlamda bir geçiş / dönüşüm topluluğu olarak tanımlayabiliriz. 'Eski'nin alışkanlıklarını devam ettiren bu insanlar, tarım bilgisi ve deneyimine sahip olmalarına rağmen avcı-toplayıcı beslenme stratejisini sürdürmüşlerdir. 'Evcilleştirme', tüm anlamlarıyla toplumun algısına henüz tamamen yerleşmemiş ya da tamamen kabul edilmemiş bir olgu olarak karşımıza çıkar. Avlanma, konut yapımı, kireç yakma, anıtsal yol inşası gibi faaliyetlerin gerçekleşmesi için ortak iş gücü gerektiği açıktır. Konut alanındaki yapıların aynılığı, depolama üniteleri gibi bireysel kullanıma işaret eden öğelere rastlanmayışı; güney alanın ritüeller, şöenler gibi ortak kullanıma hizmet eden yapılardan oluşması bu topluluğun

birlikte hareket eden homojen bir yapıya sahip olduğu varsayımını ortaya çıkarır. Bu bağlamda Aşıklı topluluğunun sosyal yapısı için eşitlikçi / komünal tanımlanabilir. Sınırlı sayıda iskeletten özel işlem görmüş olanlar belki de bu yapının daha karmaşık bir hale dönüşmeye başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Aşıklı'da inanç dünyasını yansıtan sembollerin bulunmayışı, yaklaşık 1000 yıl boyunca dış ilişkilerini sınırlı ölçüde tutmuş, bulunduğu dönemin görkemli 'sembolik akımlarından uzak durarak' kendi yaşam biçimlerini en az 25 kuşak boyunca sürdürebilmiş bu insanların klasik anlamdaki "inanç" dışında bir motivasyona sahip olduklarını gösterir. Mevcut verilerle bu motivasyonun Aşıklı'da komünal yaşam ile karşılık bulduğu söylenebilir.

2010 itibariyle başlayan soruna yönelik kazı ve araştırma çalışmalarıyla Neolitik dünyanın bu aykırı insanlarını daha yakından tanımamız mümkün olacaktır.

Bilgi Paylaşımı, Koruma, Yeniden Canlandırma ve Sergileme Çalışmaları:

2006'dan itibaren bu dört temel hedefle yola çıkan çalışmalarda oldukça yol katedildi. Temel hedef "halka inmek" değil, bilgiyi paylaşmak ve akademik dünya dışındaki ilgilileri bu sürecin bir parçası yapmaktır. Benimseme ve korumanın bu paylaşım ve

birlikte mümkün olacağı öngörüsü, her geçen yıl artan ilgi ve geri dönüşlerle desteklenmektedir. Bu amaç çerçevesinde, her kazı sezonunda Aşıklı'nın içinde yer aldığı Kızılkaya köyü kadın ve genç kızlarına el sanatları projesi; çevre ilçe ve köylerden gelen öğrenciler için ise arkeoloji atölyesi kapsamında çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Yanısıra, her sezon köy halkına proje hakkında bilgilendirici film ya da fotoğraf gösterimleri yapılmaktadır. Ayrıca höyüğü ziyaret etme fırsatı olmayanlar ya da bilgi almak isteyenler için kazının resmi internet sayfası www.asiklihoeyuk.org mümkün olduğunca güncel tutulmaya çalışılmaktadır.

Höyükte kazılarla ortaya çıkmış binaların birebir kopyalarından oluşan Tarihöncesi Aşıklı Köyü, bir arkeopark ya da açık hava müzesi niteliğiyle, 2010 yılında ziyarete açılmıştır. 10 binalık bir mahalleden oluşan bu köyde, yapılardan iki tanesi ziyaretçilere kazı tarihçesini ve deneysel köyün yapılış sürecini anlatan fotoğraf ve video evi olarak düzenlenmiştir. Diğer yapılar ise dönemin yaşamını yansıtacak şekilde düzenlenmiş; böylelikle aşına olmayan gözler için kazı alanında 50 cm'lik kerpiç duvarlardan fazla bir şey ifade etmeyen tarihöncesi dünyanın, görsel karşılığını bulması amaçlanmıştır. Aşıklı Köyü ayrıca deneysel arkeoloji çalışmaları için de araştırmacılara yeni bir saha oluşturmuştur. Tarihöncesinde tarım, obsidiyen yongalama, kerpiç işçiliği, deri işçiliği, kemik alet yapımı gibi faaliyetler deneysel yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

Aynı kapsamda yürütülen bir diğer çalışma ise höyüğün güney kısmındaki özel işlevli yapıların koruyucu bir çatı yapısıyla örtülmesi ve saha yönetim planı dahilinde düzenlenmesidir. Atölye Mimarlık ile birlikte gerçekleştirilen bu çalışmanın 2011 sezonu öncesinde tamamlanması hedeflenmektedir.

Ece Birçek – Mihriban Özbaşaran

Bademağacı Kazıları Sona Erdi

Güneybatı Anadolu'da, antik dönemlerdeki ismiyle Pisidia Bölgesi'nin güney sınırında bulunan Bademağacı Höyüğü'nde, 1993 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı'ndan, Prof. Dr. Refik Duru ve Prof. Dr. Gülsün Umurtak yönetiminde başlanan kazılar, 2010 kazı dönemi sonunda bitirilmiştir.

Antalya'nın 50 km ve Bademağacı Beldesi'nin 2 km kadar kuzeyinde bulunan, 200 x 100 m ölçüsündeki höyüğün oviden yüksekliği 7 m civarındadır. 18 yıl süren kazılar sırasında, höyüğün doğusundaki kamulaştırılmayan küçük bir parsel dışında, hemen tüm yüzeyi kazılmış, değişik derinliklerdeki farklı dönem

Bademağacı – Erken Neolitik II/3 Dönemi'ne Ait Bir Evin İçinden Detay

yerleşmelerinin önemli mimarlık kalıntıları korunarak, tepenin zirve noktasına göre -9.30 m'deki ana toprak üzerinde kurulmuş en erken yerleşmeye kadar inilmiştir.

Yapılan saptamalar, höyükteki ilk yerleşmelerinin, Erken Neolitik olarak adlandırılan evrede, MÖ 7100'ler civarında başladığını göstermiştir. Neolitik'in daha geç evreleri ve Erken Kalkolitik Çağ'da devam eden bu ilk yerleşim dönemi, MÖ 6000 dolaylarında sona ermektedir. Höyükteki geniş ölçekli ikinci ve son yerleşmeler, İlk Tunç II Çağı'na (İTÇ) aittir. Höyükte İTÇ III ve Orta Tunç Çağı başlarında da yerleşilmiş olduğu çanak çömlek buluntulardan anlaşılabilir. Birlikte, bu dönemlerin mimarlık kalıntıları son derecede azdır. Höyüğün zirvesinde Erken Hristiyanlık Dönemi'ne ait küçük bir Kilise vardır.

En eski yerleşmeler dönemi olan Erken Neolitik I (ENÇ I) 5 ayrı yerleşme / yapı katı halindedir. Bu dönem evlerinin ya da kulübelerinin, dal ve çamurdan yapılmış olduğu belirlenmekle birlikte, ilk yerleşenlerin güçlü bir yapım geleneği ve tekniğine sahip oldukları, ev tabanlarının kum - çakıl - kireç karışımı çok sert bir harçla sıvanıp (*terrazzo*), özenle açıldıktan sonra kırmızıya boyanmış olmasından anlaşılmaktadır.

Bir sonraki dönemde (ENÇ II) evler kerpiç duvarlı tek odalı ve dikdörtgen planda yapılmaya başlanmıştır. Bu tür yapılarda uzun duvara açılan kapının karşısında at nalı şeklinde bir fırın, bazı evlerde oturmak veya yatmak için bir platform, öğütme ünitesi gibi

Bademağacı – Mühür (ENÇ II/3 Yapı Katı)

Bademağacı – Kilise ve İlk Tunç Çağı'na Ait "Saray"

Bademağacı – İlk Tunç Çağı Çanak Çömleği ve Mühürlerinden Bir Grup

taşınmazlar yer almıştır. Evler aralarında sokaklar bırakacak şekilde konumlandırılmıştır.

Bademağacı'nda aralıklarla 1000 yıl kadar sürmüş olan Neolitik yerleşmeler dönemine ait mezarlık bulunamamıştır. Yerleşme içinde, genellikle evlerin tabanlarının altına açılmış çukurlar içine gömülmüş 25 kadar iskelete rastlanmıştır.

Neolitik dönemin küçük buluntuları arasında pişmiş topraktan çanak çömlek, tam plastik insan tasvirleri, idoller, değişik şekillerde damga mühürler ile kemik gereçler, taştan yapılmış cilalı keski/baltalar ve birkaç dizi oluşturacak sayıda boncuk tanesi önemli yer tutar.

Ele geçen hayvan kemikleri ile kömürleşmiş bitki kalıntıları üzerinde yapılan incelemelerden, Neolitik Çağ'da Bademağacı halkının sığır, koyun, keçi, köpek ve domuzu evcilleştirdiklerini, yaban sığırı, manda, kızıl geyik, alageyik, domuz, at, kemirgenler, tavşan, kızıl tilki, yaban kedisi ve boz ayı'yı da avladıklarını öğreniyoruz. Çoğu kez kömürleşmiş durumda ele geçen bitki kalıntılarında emmer ve einkorn buğdayı, kabuksuz buğday, çavdar, arpa, burçak, mercimek, bezelye ve nohut tarıma alınmıştır. Elma, yabani armut (ahlat), erik, kiraz, fıstık, menengiç, alıç, çitlenbik, mürdümük ve keten tohumunun yabani olarak tüketildiği anlaşılmıştır.

Yukarıda sayılan organik kalıntılardan bazılarının, radyoaktif karbon yöntemi (C 14) ile yapılan kesin tarih saptamalarından, Bademağacı'nın ENÇ I / 8. yerleşim katının MÖ 7050-6705 yılları arasında, ENÇ II / 1 katının da 6220-6080'lere tarihlenebilecekleri öğrenilmiştir. İlgilendiğimiz dönemin son evresi Erken Kalkolitik Çağ, büyük olasılıkla MÖ 5800-5700'lerde sona ermektedir.

Höyükte geniş ölçekli yeni yerleşme süreci, MÖ yakl. 2700 yıllarında, İlk Tunç Çağı II (İTÇ II) kültür evresinde başlamaktadır. Bir kasaba, hatta kent denebilecek ölçülerde olan bu yeni yerleşme, oval/terlik

biçimdedir. Üç evreli İTÇ yerleşmeleri, yer yer 4.50-5 m'lik birikim oluşturmuştur. Bu yeni dönemin en eski yerleşmesi olan İTÇ II / 3 yapı katının bilinçli şekilde öngörülmüş bir sisteme, hatta deyim yerinde ise bir ön planlamaya göre düzenlenmiş olduğu söylenebilir. Şöyle ki; yerleşmenin doğu ve batı uzun kenarlarındaki en dış halkaya (höyüğün bugünkü dış çizgisi), birbirine bitişik konumda, 'Megaron' planlı tek veya iki odalı evler, bir sıra halinde, yan yana dizilmiştir. Uzunlukları 10 m ile 19 m, genişlikleri de 3.50-4.50 m arasında değişen megaronların kapıları, kentin orta/iç kısmına bakan dar kenarlarına açılmıştır. Megaron planlı evlerin bitişik konumlandırılmış olması nedeniyle yerleşme dışına bakan kenar, düz ve yerleşme içine giriş vermeyen, ortak bir duvar haline gelmişti. Kentin dış çizgisindeki megaronların dışında kalan höyük yamaçlarında, genişliği 4 m ile 8 m arasında değişen, üzeri düzensiz şekilde ocak taşlarıyla döşenmiş bir kuşak oluşturulmuştur.

Yukarıda kısaca tanımlanan İTÇ II yerleşmenin, birbirine yapışık ev dizileriyle çevrilmiş genel planlamasının bilinçli şekilde düşünüldüğü ve ortada kalan kesimin özel olarak korunmaya çalışıldığı, bu alanda kazılar sırasında meydana çıkartılan çok odalı ve karmaşık planlı bir kompleksin varlığından anlaşılmaktadır. Toplumun yönetici sınıfı için yapıldığı düşünülen bu büyük yapının –Saray–, 17 odası açılmıştır. Bu alanda, yani höyüğün merkezinde ve en yüksek kesimine yapılmış olan 'Kilise'yi kaldırıp, bu önemli yapının altında kalan temelleri araştırmak söz konusu olmadığı için kazısı bitirilemeyen çok odalı büyük yapı grubunun, kilisenin altında kalan kısımda en az 10 odası daha olmalıydı. Bu yapı grubuna batıdan giriş verilmişti. Yapının bazı odalarının içinde ele geçen çok sayıda kap kacak, bu odaların sarayın olasılıkla erzak depolama mekânları olduğuna işaret etmektedir.

Bu dönemin mimarlık bulgularının yorumlanması sonucunda, İTÇ II'de Bademağacı kasabasının – kentinin – bir yönetici kişi veya sınıfın egemenliği altındaki bir ‘Yerel Beylik’ merkezi olduğunu ve bu beyliğin yakın çevreyi de egemenliği altında tuttuğu tahmin edilebilir.

İTÇ II dönemi halkının ‘ölü gömme’ gelenekleri konusunda fazla bilgi yoktur. Kazılan alanlarda, evlerin dışındaki sokak ve boş alanlara, bazen de odaların tabanlarının altında 10 kadar küp mezara rastlanmıştır.

İTÇ döneminin küçük buluntuları arasında çanak çömlek, sayısal olarak ilk sırayı almaktadır. Diğer önemli küçük buluntular, pişmiş topraktan idoller ve sayıları 120 kadar olan mühürlerdir. Ayrıca, bu tabakalarda bulunmuş üzerinde sayı işaretleri olan pişirilmiş kil plakalar/tabletler ile mühür baskılı kil topaklar (*bulla*), yazı öncesi dönemin ortak bir iletişim dilini göstermesi bakımından önem taşırlar.

Bu dönemde madencilikğin önemli bir iş kolu olduğu, İTÇ II ve OTÇ yerleşmelerinde bulunmuş çok ileri düzey ve kalitedeki maden eşyadan anlaşılmaktadır. Bademağacı’nda ‘Tunç’tan yapılmış çok sayıda hançer, mızrak ucu, balta ve başlı iğne ele geçmiştir. Altından ‘Kulak Tıkacı’ ve gümüşten yapılmış, irice başlı süs iğneleri, değerli madenlerden üretilmiş eserlerin başlıcalarıdır. Maden eserlerin en önemlilerinden biri de, gümüşten yapılmış ‘Tabak / Çanak’ır. Çapı 24 cm, derinliği 4.5 cm olan tabağın kenar kalınlığı 1 mm’den daha incedir. Bu özelliği ile sözü edilen çanak, Önasya tarihöncesi dönem madencilik için ünik bir eserdir. Bu kap, aynı zamanda MÖ 2300’ler civarında bölgede ve genel olarak Anadolu’da maden işleme zanaatının gelişmişlik düzeyini de belirtmektedir.

Önümüzdeki 4-5 yıl içinde kazıların ayrıntılı bilimsel raporunun yayınlanması planlanmıştır. Yapılan kazılarla Bademağacı Höyüğü gibi olağanüstü bir merkezin sakladığı bilgilerin bir bölümü ortaya çıkmıştır. Höyüğün kazılmayan kesimlerinde ve temelleri kaldırılmayan üst tabaka yerleşmelerinin altında, ileride başka arkeologlar ve diğer bilim insanlarının yeni yöntemlerle yapacakları kazı ve araştırmalarla bilinmeyenlerin kuşkusuz bir kısmı daha öğrenilecektir.

Gülsün Umurtak

Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2010

2010 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adına, Yrd. Doç. Dr. Nurcan Yazıcı başkanlığında bir ekiple yürütülen Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı, Osmanlı arkeolojisi açısından önemli bir çalışmadır.

Demirköy Fatih Dökümhanesi – 2010 Yılı Kazı Çalışmaları Devam Ederken (Foto: H.A. Yazıcı)

Fatih Dökümhanesi, Kırklareli iline bağlı Demirköy İlçesi’nin güneydoğu yönünde, ilçeye yaklaşık 4 km’lik mesafede bulunmaktadır. Bölge tarih boyunca madencilik açısından büyük öneme sahip olmuştur. Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra da bu önemini koruyan bölgede, bir kısmı temel seviyesinde olsa da büyük bir bölümü mimari olarak daha iyi durumda günümüze ulaşan ve ‘‘Fatih Dökümhanesi’’ olarak tanınan Büyük Dökümhane kazı çalışmalarının sürdürüldüğü alandır. Fatih Dökümhanesi, yaklaşık on bin metrekarelik bir alanda dökümhane ve bunun kuzeyinde etrafı surlarla çevrili, köşelerinde poligonal burçları bulunan yerleşkedir. İki farklı kotta yer alan yapılar topluluğunda üst sette avluya açılan yaşam ve hizmet alanları; alt kotta üretim sahası bulunmaktadır.

Demirköy, Osmanlı dönemindeki adıyla Samakocuk’ta bulunan Dökümhane, Fatih Dönemi’ne tarihlendirilmesine rağmen, Kırklareli ve çevresindeki üretimin Osmanlı öncesinde de var olduğu bilinmektedir. 16. yy’dan itibaren Osmanlı yazışmalarından da takip edilebilen Dökümhane’de devlet tarafından üretimin, 17. yy’ın sonlarından 20. yy’ın başına kadar kesintisiz devam ettiği anlaşılmaktadır. Dökümhane 1913’te bir İngiliz şirketine 99 yıllığına ihale edilmiş; I. Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine sözleşme 1916’da feshedilmiştir.

Dökümhane ile ilgili ilk çalışmalar, 2001 yılında, dönemin Kırklareli Müze Müdürü Zülküf Yılmaz tarafından yapılmıştır. Kurtarma kazısı ve çevre düzenlemesi şeklinde yürütülen bu ilk çalışmalar Dökümhane’de kapsamlı bir arkeolojik kazının gerekli olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, Kırklareli Müze Müdürlüğü ve Türk Bilim Tarihi Kurumu’nun ortak çabalarıyla, Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu başkanlığında, ‘‘Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazı, Araştırma ve Restorasyon Projesi’’ adıyla kapsamlı bir proje oluşturulmuştur. Farklı üniversitelerden öğretim üyeleri ve uzmanlardan oluşan ekiple yürütülen bu çok disiplinli

*Demirköy Fatih
Dökümhanesi –
Dökümhane Mescidi
ve Çevresi
(Foto: A. Tuncer)*

*Demirköy Fatih
Dökümhanesi –
Demir Fırınlarına
Ait Üfleçler
(Foto: H.A. Yazıcı)*

proje, Türkiye’de endüstriyel arkeoloji açısından da öncü bir çalışma olarak başlatılmıştır.

2008’de kazı başkanı Prof. Dr. Günhan Danışman’ın vefatıyla kazı çalışmalarına ara verilmiş; 2009’da, proje restorasyon sorumlusu olan Yrd. Doç. Dr. Gülsün Tanyeli’nin başkanlığında onarım çalışmaları devam ettirilmiştir. 2010 yılında, Bakanlar Kurulu Kararıyla tekrar kazı çalışmalarına başlanmıştır. Mimar Sinan Üniversitesi’nin yanı sıra İstanbul Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi’nden öğrenci ve öğretim üyelerinin katıldığı 2010 yılı kazı çalışmaları 20 kişilik bir ekip ve 16 yerel işçiyle yürütülmüştür.

2010 kazı sezonunda, surlarla çevrili yerleşkenin dört köşesindeki burçlardan, alanın güneybatı köşesinde yer alan altıgen planlı burcun içinde ve etrafında çalışma yapılmıştır. Depo olarak kullanıldığı anlaşılan bu burcun içinde üst katın oturduğu ayaklar ve birtakım fırın malzemesi bulunmuştur. Ayrıca bu burçtan doğuya, üretimde su gücünden yararlanmayı sağlayan su çarkına ve su kanalına doğru devam eden bir duvar açığa çıkarılmıştır. Üst kotta yer alan Dökümhane mescidinin hemen altındaki, alanın güney yönündeki bu duvar aynı zamanda üst kotun güney sınırını belirlemektedir.

2010 yılı kazılarında, su gücüyle çalışan metal çarkın bulunduğu kanalda da çalışma yapılmıştır. Kanalin içi temizlenerek batı yönündeki duvar izleri açığa çıkarılmış; burada, kanalın batı duvarında çark sisteminin oturduğu demir ayağa ait olması muhtemel büyük bir parça tespit edilmiştir. Bu tespit sonraki yıllarda devam ettirilecek olan kazı çalışmaları için önemli bir veri sunmaktadır. Bu veri, Dökümhane’deki metal çarkın boyutları ve çalışma sistemi konusunda fikir verebilecektir. Yine kanaldaki kazı çalışmaları sırasında, üretimde kullanılmış olması muhtemel çeşitli demir parçaları bulunmuştur.

Ayrıca Dökümhane’de bulunan demir fırınlarına ait olması muhtemel birtakım buluntular da bu kazı sezonunda ortaya çıkarılmıştır. Bu veriler, mevcut demir

fırınlarının yapısı, çalışma sistemi hakkında bilgi verebilecek önemli bulgulardır. Daha önceki yıllarda yapılan kazı çalışmalarında da çok sayıda bulunan cüruf, yerli üretim ve ithal (İngiliz) ateş tuğla örnekleri bu kazı sezonunda da çıkmıştır.

2010 yılında, kazı çalışmalarının yanı sıra Dökümhane’de birtakım basit onarımlar da yapılmıştır. Kazı sonunda ortaya çıkarılan duvarlar, jeotekstil keçe ile kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Günümüze ulaşan Osmanlı sanayi tesislerinin başında gelen Fatih Dökümhanesi’nde kazı çalışmaları tamamlandığında, Osmanlı dönemi metal işleme sanayisinin ve üretim teknolojisinin görülebileceği bir işletme ortaya çıkacaktır. Dökümhane’deki kazı çalışmalarının üç-dört yıl içinde tamamlanması; Dökümhane yapıları arasında bulunan mescidin restorasyonunun da önümüzdeki yıl yapılması planlanmaktadır. Kazı ve restorasyon çalışmaları tamamlandığında, kazı alanının bilgi ve belgelerden yararlanılarak bir açık hava endüstri müzesi haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

Nurcan Yazıcı – Ü. Melda Ermiş

Düver Yerleşim Tarihi Araştırmaları 2010

İstanbul Üniversitesi Klasik Arkeoloji Bölümü’nde Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu danışmanlığında hazırlamakta olduğum *Düver Pişmiş Toprak Kaplama Levhaları ve Çatı Elemanları* başlıklı doktora tezi Düver-Yarım Ada’da ele geçen mimari terrakotaları konu edinmektedir.

Kültür Bakanlığı’nın izinleriyle bu doktora tezi ile ilgili olarak Düver’de başlatılan yeni bir proje ise mimari terrakotaları koparıldıkları konteksleriyle bir arada ele almayı ve bölgenin yerleşim tarihini araştırmayı hedeflemiştir. Projeyi destekleyen Suna – İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü’ne minnettarlıklarımı sunarım. Araştırma izni veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne, yardım ve ilgilerinden dolayı Hocam Prof. Dr.

H. Abbasoğlu'na, Burdur Müzesi Müdürü Sayın H.A. Ekinci'ye AKMED'in müdürü Sayın K. Dörtlük'e, Jeofizik mühendisi A. Yüklü'ye, Hava fotoğrafçısı E. Küçük'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bilindiği gibi Düver 1960 yıllarda yoğun kaçak kazılara sahne olmuş Arkaik Dönem yerleşiminin Phryg karakterli mimari terrakottaları onlarca ülkeye kaçırılmıştı. Projenin ilk sezonunda gerçekleştirilen arazi çalışmalarının sonuçları aşağıda kısaca ele alınmıştır.

Yarımada, Burdur'un yaklaşık 32 km güneybatısındaki Yarışlı Gölü'nün kıyısındadır ve gölün doğu kıyısından içeriye doğru bir dil gibi yaklaşık 1 km uzanır. Yerleşim yüksek bir kayalık üzerindedir ve çevresinde verimli arazilere, taze su kaynaklarına sahiptir. Bu görünümüyle Yarımada Phryglerin bilinen ana yerleşim merkezlerini oluşturan kalelerine benzemektedir. Buraya gölün kuzey kıyısı boyunca uzanan ve kayalık alanları tekerlekli araç trafiği için Antik Dönem'de tıraşlanmış bir yoldan ulaşılabilir. Mimari terrakottalarla önemi vurgulanan bu Demir Çağı merkezini ilmi ya da turistik ziyaret hayal kırıklığıyla sonuçlanır. Çünkü çıplak gözlerin bir yerleşim planını tespit edememesi bir kenara, yüzeyde hiçbir yapı kalıntısı da yoktur. Görülebilenler sayısız kaçak kazı çukurundan çevreye yayılmış taş parçaları, yani artık kontektleri birbirine karışan katmanların bina molozlarıdır. Molozları, yörenin geleneksel mimari anlayışında inşa edilmiş günümüz evlerini göz önüne alarak, ahşap hatlı destekli kerpiç duvarların temel taşları olarak yorumlamak mümkündür.

Düver'in yüksek ve kayalık topografyasına kıstaktan oldukça dik bir rampa ile çıkılmaktadır. Rampa başlangıç noktasında, yani göl kenarındaki tarlalar seviyesinde, üç yandan kayalıklarla çevrili bir alanın içinden geçer. Bir tarafı açık olan bu kayalık alan olasılıkla girişi kontrol amaçlı kullanılmış olmalıdır. Rampa bir süre daha devam ettikten sonra şimdiye kadar araştırmacıların gözünden kaçan bir sur duvarına ulaşır.

Düver – Yarımada, Genel Görünüş

Ancak hava fotoğraflarıyla tespit edilebilen bu kuvvetli duvar, yarımadaı bağlandığı kara parçasından ayırır. Kalınlığı 1.5 m olan bu duvarın yüksekliği toprak seviyesinde korunmuştur ve girişteki iki kayalık alan arasında dik doğrultuludur. Üst kısmının aynı Sardeis'te olduğu gibi kerpiç tuğlalarla örülmüş olması olasıdır. Günümüzde yerleşime ulaşan tek yol -çok büyük olasılıkla Antik Dönem'de de aynı güzergâhı kullanarak- yukarıda bahsi geçen rampa aracılığıyla bu sur duvarına ulaşır. Bu nokta da bir giriş kapısı beklenmelidir.

Gölün kuşattığı yarımada bir çok kısımda, sudan karaya çıkışı imkansız hale getiren yüksek kayalıklarla çevrilmiştir. Bu yönüyle Düver, bölgenin diğer bir Demir Çağı yerleşimi olan Uylupınar'ı hatırlatır. Güney tarafı oldukça yüksek kayalıklarla korunaklı olduğundan bir sur duvarına ihtiyaç duyulmamıştır. Ama kayalıklar üzerinde surlara ait blok taş yuvaları mevcuttur. Midas kentinde de sur bedeninde in situ tek bir taş olmamasına rağmen kenti doğal bir sur gibi çevreleyen kayaların belirli yerlerinde basamak şeklinde kesilmiş temel yuvaları izlenebilmektedir. Bu yönleriyle ve de Phryg kimliği bilinen terrakottaları ile Düver ve de Midas kenti birbiriyle karşılaştırılabilir. Ayrıca Midas kentine ana kayaya açılmış rampalı bir yol ile ulaşılması ve bu rampa boyunca kaya yüzeyine figüratif kabartmalar işlenmesi Düver'le olan yakınlığı daha da arttırır.

Yarışlı Gölü'nün suyunun son yıllarda çekilmesinin ardından, tüm kıyı şeridinden göl içerisine uzanan, uzunlukları farklı, birbirine paralel bir takım duvarlar ortaya çıkmıştır. Suyun niteliği gölde balık üretilmesine ve/veya üremesine izin vermez. Bu nedenle yöre halkınca da bilinmeyen bu duvarların balık üreticiliği ile ilgisi olmaması gerekir. Zaten Orman Bakanlığı'nın verilerine göre gölün suyu sodyum fosfat, sodyum klörür (ham tuz) ve sodyum sülfatça oldukça zengindir. Ramsay da gölün bir tuz gölü olduğunu not etmiştir. Günümüzde kıyının florası tuza toleranslı bitkiler tarafından kuşatılmıştır.

Düver – Geison-Sima-Çörtenli Kiremit

Düver – Geleneksel Yöre Mimarisinden Örnekler

Düver – Göle uzanan “Duvarlar”

Antik kaynakların ve modern gezginlerin Göller Bölgesi’nden elde edilen tuz hakkında aktarımlarında bir karmaşa söz konusudur:

-Herodotos, Kserkes’in Yunanistan seferini anlatırken, ordunun Kolossai’ya gelmeden önce Phrygia kenti Anaua’nın ve “tuz çıkarılan bir gölün” yanından geçtiğini bildirir. Bu Sanaos Lacus (Acıgöl)’tur.

-Arrianus hatalı bir şekilde Askania Gölü’nde (Burdur Gölü) tuzun kendiliğinden katılaştığından ve yöre sakinleri tarafından toplandığından bahseder. Arrianus’un aktarımındaki Büyük İskender’in ordusunun mola yeri Kharaks’ın yanındaki tuz çıkarılan göl ise Askania değil -Ramsay’ın da Anava dediği- yukarıda bahsi geçen Phryg kenti Anaua’nın yanındaki Sanaos Lacus’tur.

-Hamilton, Burdur Gölü’nün Arrianus tarafından bahsedilen Askania olamayacağını çünkü suyunun çekildiğinde, halkın kıydan toplayacağı miktarda tuz olmadığını bildirir.

-Ramsay da Burdur Gölü’nde köylüler tarafından kırılarak öbek öbek toplanan maddeyi tuz sanmıştır. Halbuki bu *güherçiledir*. Çünkü Plinius’un tarif ettiği gibi Burdur Gölü’nün suyu yüzeyde tatlıdır.

Tüm bu bilgilere rağmen antik kaynaklar Yarıklı Gölü’ne dair suskundur. Duvarların en uzununu yak. 200 adımdır ve tüm yarımada çevresinde birbirinden 20-25 adım aralıklarla kıydan göl içine uzanmaktadırlar. Bu duvarların tuz üretimi ile ilişkili olup olmadığı henüz net değildir. Eğer bir tuzla ile karşı karşıya isek bu duvarların terrakottalı binalarla olan olası ekonomik ilişkisi de aydınlatılması gereken diğer bir konudur.

Gölün içerisine uzanan bu duvarların Tarsa-Darsa-Duvar-Düver isminin etimolojisi ile ilişkili olduğunu varsaymak caziptir. Türk dostları tarafından Düver’in “Duvar”la bir ilişkisi olmadığına ve Düver’de de bir duvar bulunmadığına ikna edilen Bean, Düver’in

Gavur Ören’deki Hadrioni’nin erken dönem yerleşmesi olduğunu savlamıştı. Prof. Dr. M. Waelkens ise isabetli bir şekilde Düver’in Darsa olduğunu ileri sürmüştür. Yine yerleşimin adı, etimolojisi ve bahsi geçen duvarlarla ilgili çalışmalarımız halen devam etmektedir.

Herodotos, MÖ 6. yy’da bile Phrygia’lı yöneticilerin kraliyete ait geleneksel Midas ve Gordias isimlerini taşımaya devam ettiklerini bildirmektedir. Bu dönemde Gordion’un Lydia Krallığı’nın vasal bir devleti haline gelip gelmediği çok açık değilse de kent’in çatı kiremitleri, yerel güç ve nüfuz devamlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Düver’de de benzer bir durum söz konusudur. Düver asılı friz levhalarının sadece Phrygia’da görülmesi, uzun çörtlenli simaların Phrygia’ya özgü olması, akroter ve baskı bezemeli kiremitlerin varlığı Düver’in Arkaik Dönem’deki kültürel kimliğinin tespitini kolaylaştırmaktadır. Bu kiremitler Phryg tipi çatılarda yer almıştır. Düver’de bu çatıların da megaron planlı yapıları örttüğü varsayılabilir. Çünkü jeofizik araştırmalarımız en azından bir megaronun tespiti ile sonuçlanmıştır.

Düver – Yarımada Hava Fotoğrafı, Genel Görünüş (Foto: E. Küçük)

Yüzeyinde mimari terrakotta fragmanları tespit ettiğimiz ve yarımadanın görkemli bir yapı için uygun en stratejik noktasında yüzölçümü yaklaşık 450 m²'lik iki ayrı alanda yapılan jeofizik çalışmaları bazı duvar kalıntılarını ortaya koymuştur. Taş dizgileri jeofizikle taranan alanı tamamen dolduran bir yapının varlığına dair iz vermiştir. Bu yaklaşık 14 m uzunluğunda, 10 m genişliğinde bir yapıdır. Yapı üç tarafından duvarlarla kuşatılmıştır. Dik açılı duvarlar birleştirildiğinde yapının formunun bir megaron olduğu görülür. Bir kısa kenarı açıktır. Önü açık olan bu kısım megaronun önündeki antalı ön odanın olduğu yer olmalıdır. Diğer kısa duvar kapalıdır. Kuşkusuz Düver yapısının ölçüleri 18.30x30.40 m'lik Gordion M3 ile ya da olasılıkla Gordion'un tapınağı olan ve M3'den daha küçük M4'den daha küçüktür. Ama yapının dik açılı duvarlara sahip olması ve dikdörtgen yapısı Gordion megaronları ile benzerdir.

Düver terrakottaları arasında mevcut bir akroter fragmanı, sıkı ilişkiler kurduğu Phryg vadilerindeki Matar'a ait kaya fasadları gibi, büyük olasılıkla dini içerikli bir yapıyı taçlandırmış olmalıydı. Bu nedenle Düver akroterli yapının, Anatanrıça Kybele'nin tapınağı olduğunu ileri sürmek paradoksal olmayacaktır. Tespit ettiğimiz temel kalıntılarının, Düver tapınağına ait olma ya da atlı-grifon levhalarıyla süslenmiş bir bey evine ait olma olasılığı vardır. Propoganda amaçlı atlı-grifon levhaları bir Düverli yöneticiyi betimlemiş olmalıydılar ve aristokratik tezahürün cisimleştirilmiş haliydiler. Temel kalıntıları bir tapınak ya da bir bey evine ait olsun, bu binalar dönemlerinde yerel siyasi ya da dini erkin sembolü haline gelmiş olmalıydı.

Düver Yerleşim Tarihi araştırmaları projesinin ilk sezonu beklentilerimizin yoğunlaştığı, çevreye hâkim ve topografik açıdan da uygun bir alanda, megaron planlı bir yapının tespitiyle sonuçlanmıştır. Terrakottalarla bezenmiş olduğunu düşündüğümüz bu özel yapıya dair ilk akla gelen sorular silsilesinin cevapları ise henüz aranmaya başlanmıştır. Düver'in Yerleşim Tarihi, gelecek sezonlarda yapacağımız araştırmalarla aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Tarkan Kahya

Filyos-Tios Kazı Çalışmaları – 2010

2010 yılı Filyos-Tios Kazısı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletme Merkezi Müdürlüğü'nün, T.C. Zonguldak Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü'nün destekleri ile gerçekleştirilmiştir.

Filyos-Tios – Akropol Kilisesinde Bulunan Mezarlardan Biri

2010 yılı kazı çalışmaları Antik Tiyatro ve akropolde bulunan Kilise çevresinde gerçekleştirilmiştir.

Antik Tiyatro Çalışmaları:

Antik Tios kentinin kuzeydoğu girişinde bulunan tiyatrodaki ilk arkeolojik kazılar 2007 yılında yapılmıştı. Ancak hem tiyatronun oldukça geniş bir alanı kaplaması hem de çok uzun yıllar boyunca caveasına hafriyat atıklarının doldurulmasından dolayı kazısı tamamlanamamıştı.

MS II. yy'a tarihlendiğini düşündüğümüz tiyatro, yaklaşık olarak 2 dönümlük bir alanı kaplamaktadır. Tek bir diazomaya sahip olan bu tiyatronun oturma sıralarının oldukça büyük bir bölümü sökülümüş durumdadır. Oturma sırasına ait birçok taşı Filyos'daki ve çevre köylerdeki eski evlerin temellerinde görmek mümkündür. Tiyatronun skene binası ise tamamen yıkılmış durumdadır. Skene binasından geriye temel taşlarından başka bir şey kalmamıştır. Ayrıca hemen tiyatronun üstünden geçen günümüz Filyos-Çaycuma karayolu da antik tiyatroyu oldukça tahrip etmiştir.

20 Temmuz 2010'da başlayan çalışmalarda ilk iş, tiyatro ve daha önceki yıllarda kazılmış olan antik kentteki diğer kazı alanlarının üzerlerini kaplamış olan çalıkların ve otların temizliğinin yapılması olmuştur. Birkaç gün süren temizlik çalışmalarından sonra tiyatronun kuzeydoğusu ve güneybatısında plankareler oluşturularak kazılara başlanmıştır.

2 Ağustos 2010 tarihinde tiyatronun cavea bölümünün kuzeydoğusunda başlatılan çalışmalar Ağustos ayının sonuna kadar devam etmiştir. Büyük olasılıkla bir deprem ya da oldukça büyük bir toprak kayması sonucunda meydana gelmiş bir tahribattan ötürü, tiyatronun bu bölümü neredeyse tamamen yıkılmış durumdadır.

Bu bölümde yapılan çalışmalar sırasında tiyatronun parados çıkışlarından birisi olduğunu düşündüğümüz

Filyos-Tios – Antik Tiyatronun Güneybatı Bölümü

yerde büyük bir tonozla ait olması muhtemel büyük taş bloklar ortaya çıkarılmıştır. Zamanla tahrip olan bu parados bölümünün üst tonoz örtüsünün çöktüğü ve tahrip olan bu tonoz parçalarının bir bölümünün de buradan taşınarak farklı alanlarda kullanılmak üzere taşındığı tespit edilmiştir.

Tiyatronun kuzeydoğusunda bulunan caveanın oturma sıralarının temelleri güneybatıdaki bölümün aksine yan yana ve üst üste inşa edilmiş tonozlardan meydana getirilmiştir. Bunun nedeni bu bölümde caveanın yarım daire formunu sağlayabilmektir. Tiyatronun sırtını yasladığı doğal yamacın eğimi bu bölümde kesilmektedir. Roma Çağı mimarları bu durumu göz önünde bulundurarak kuzeydoğuda farklı bir mimari yapım tekniği uygulamışlardır.

Tiyatro caveası ne yazık ki çok uzun yıllar boyunca beldenin katı atıklarının ve hafriyat artıklarının depolandığı bir yer olarak kullanılmıştır. Bundan dolayı bazı noktalarda dört metreye varan dolgu tabakalarıyla karşılaşmıştır. Bu durum bu bölümdeki çalışmaların oldukça yavaşlamasına neden olmuştur.

Antik Tiyatronun sırtını dayandığı yamaç, Tios antik kentinin nekropol alanıdır. Geçen sene bu alanda belediyenin gerçekleştireceği yol genişletmesi çalışmaları için yapılan arkeolojik kazıda birtakım mezarlar dağınık halde ortaya çıkarılmıştı. Bu sene de tiyatronun kuzeydoğu ucunda gerçekleştirilen kazı çalışmalarında hafriyat atıklarının hemen altında bulunan kültür tabakasında dağınık halde insan iskeletleri ve kırık unguentarium parçalarından oluşan mezar hediyeleri ile karşılaşmıştır. Tiyatronun kuzeydoğu köşesinde yıkılan paradosun arka bölümünde de kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu bölümde bulunan ve tiyatronun dış duvar ve tonoz duvarlarını oluşturan taşların, bosajlı duvar örgüsüne sahip olduğu görülmüştür.

Bu alanın tiyatronun kullanımının sona erdiği tarihten sonra işlev değiştirdiği görülmüştür. Geç Antik

Filyos-Tios – Tiyatronun Kuzeydoğu Paradosunda Bulunan Geç Antik Dönem'e Tarihlendirilen Fresk

Çağ'da olasılıkla MS 12-13. yy'larda tıpkı akropolde de görüldüğü üzere farklı amaçlarla kullanıldığı görülmüştür. Bu mekânda pişmiş toprak kaplar in situ olarak ele geçirilmiştir.

Dikdörtgen bir mekân olarak kullanılan paradosun duvarları geometrik motifli fresklerle bezenmiştir. Bu geometrik motifli fresklerin paralellerine akropolde bulunan Bizans kilisesinde de rastlanılmıştı.

Paradosda bulunan freskler, yapılan restorasyon ve konservasyon çalışmasından sonra jeotekstille kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Tiyatroda çalışma yapılan alanlardan bir tanesi de güneybatıda bulunmaktadır. Caveanın bu bölümünün hemen yakınından Filyos-Çaycuma karayolu geçmektedir.

Bu karayolunun bir bölümü tiyatronun caveasının üzerinden geçmektedir. Bundan dolayı caveanın bu bölümünde bir çalışma yapılamamıştır. Yolun güneyinde yapılan çalışmalarda yüzey tabakasının hemen altında oturma sıralarının temelleri ile karşılaşmıştır. Bu alanda bulunan bütün oturma sıraları sökülüş durumdadır. Sökülen oturma sıralarından birkaç tanesi orkestra ve tiyatronun güneybatı ucunda dağınık halde durmaktadır. Tiyatronun oturma sıralarından üst sıralarda yer alan bir bölümünün 1950'li yıllara kadar görünür durumda olduğu, bu yıllarda gerekli koruma önlemlerinin alınamamış olmasından dolayı yöre halkı tarafından bu taşların sökülerek yeni yapılan evlerin temellerinde kullanıldığı görülmüştür. Tiyatronun güneybatısında görülen taş sıraları oturma sıralarının temelleridir.

Tiyatronun güneybatısındaki bölümde yer alan kerkidesler, tiyatronun kuzeydoğusundaki bölümünün aksine tonozlar üzerine değil, ana toprak üzerine, diazomanın hemen üstünde, diazomaya dik ve belirli aralıklarla örülmüş duvarların üzerlerine

uzun taş blokların dizilmesi suretiyle oluşturulmuştur. Diazomayı dik kesen bu duvarların ayrıca birer sıra ara bırakılarak kerkidesleri bölümlendiren merdivenler olarak kullanıldığı da görülmüştür.

Oturma sıralarının temellerini oluşturan bu duvarlar birbirlerine yakın aralıklarla inşa edilmiştir. Bu taş sıralarının hem üstlerinin hem de aralarının, yapının kullanım şeklini değiştirmek amacıyla büyük olasılıkla Bizans çağında kireç harçla örülmüş moloz taşlarla oldukça büyük bir duvar haline getirildiği görülmüştür. Bu söz konusu duvarın, tiyatronun güneybatısında bulunan parseldeki yapı kalıntısıyla alakalı olduğu düşünülmektedir.

Tiyatronun güneybatısında gerçekleştirilen kazılar sonucunda tiyatronun analemma duvarının bir bölümü ve bu alanda yer alan kerkideslerin temelleri diazoma hattına kadar ortaya çıkarılmıştır.

Orkestra ilk olarak 2007 yılında kazılmıştır. Bu yıl orkestrada sadece ince bir temizlik yapılmıştır. Tios antik kentinin Karadeniz Bölgesinde olması ve bol yağış alması buradaki bitki örtüsü üzerinde oldukça etkili olmuştur.

Orkestrada yapılan ince temizlik sonrasında paraleline 2009 yılında yapılan TS-09.01 açmasında da rastlanılan yangın tabakasına rastlanılmıştır. Bu yangın tabakasından çok miktarda Roma Çağı'na tarihlendirilen pişmiş toprak kap parçası, kandiller, bronz küçük heykel parçaları ve bronz sikkeler çıkarılmıştır. Ayrıca skene binasının taban döşemelerinden birkaçı burada in situ olarak bulunmuştur.

2010 yılında ayrıca antik tiyatro ve limanda kapsamlı bir röleve çalışması da yaptırılmıştır. Gelecek yıllarda yapılacak çalışmalar bu planlara işlenecektir.

Akropolde yapılan çalışmalar:

İlk olarak 2007 yılında kazıları başlatılan akropolde bu sene sadece Bizans Çağı kilisesinde çalışmalar yürütülmüştür. 2009 yılında oldukça büyük bir bölümü ortaya çıkarılan bu kilisenin naosunda bulunan ve geçen sene açılmamış olan mezarların bir bölümü açılmıştır.

Antik kentin planı için yapılan hâlihazır ve jeofizik çalışmaları:

2010 yılı içerisinde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesi de antik kentin yayılım alanlarını tespit etmek ve kentin detaylı bir planını çıkartmak amacıyla yapılan hâlihazır çalışmasıdır.

Uydu teknolojisi kullanılarak yapılan çalışmaların sonucunda kentin ayrıntılı bir master planı çıkartılmıştır.

2010 yılı içerisinde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesi de jeofizik çalışmasıdır. Özellikle tiyatro ve çevresinde gerçekleştirilen çalışmalarla tiyatronun yayılım alanları net bir şekilde tespit edilmiştir.

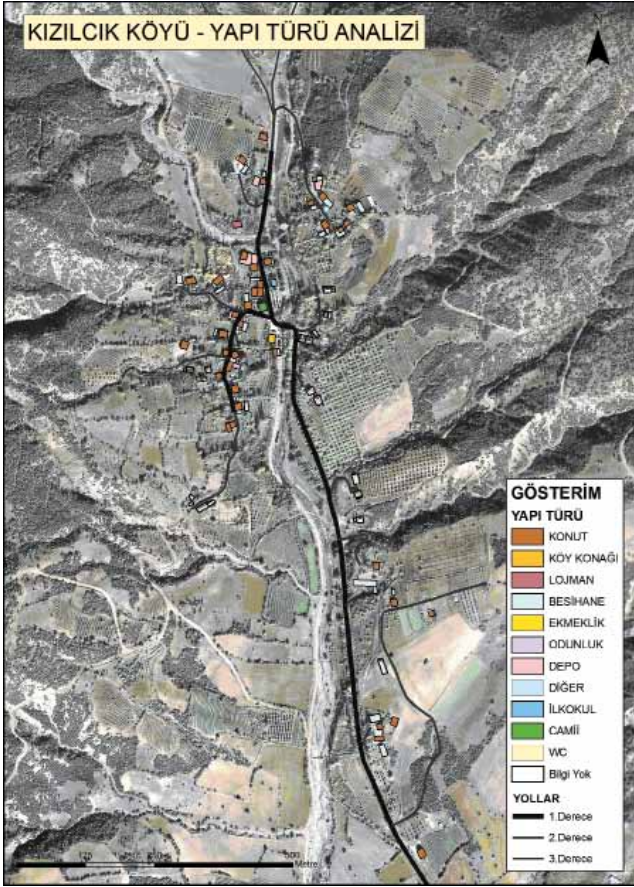
2010 yılı çalışmaları yapılan jeofizik çalışması ve kazı evinde yapılan etüt çalışmalarının da sonlanmasıyla birlikte 7 Eylül 2010 günü sona erdirilmiştir.

Şahin Yıldırım

Gönen İlçesi Yerleşmelerinde Arkeolojik ve Tarihi Alanların Risk Analizi

“Gönen İlçesi Yerleşmelerinde Arkeolojik ve Tarihi Alanların Risk Analizi Araştırması” başlıklı araştırma kapsamında; “arkeolojik nitelikli yerleşim alanları için yerinde, katılımcı süreçlerle, riskler ve potansiyelleri, mekânsal özellikler ile bir arada ele alarak, yerleşmeler tarihine yönelik bilgi birikimine katkı sağlamak ve koruma amaçlı çalışmalarda izlenecek stratejilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, arkeolojik, tarihi ve kültürel varlıkların bulunduğu yerleşmeler özelinde, halen devam etmekte olan arkeolojik survey çalışmaları ile eşgüdümlü ve disiplinlerarası bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında; Gönen İlçesi, Gümüşgün, İğdecik ve Kızılcık Köylerinde yerleşme bütününden konut ölçeğine dek incelemeler gerçekleştirilmiş ve koruma bilinci ve koruma kültürünün yerel düzlemdeki karşılıkları ve yaşayanların koruma algısı araştırılmıştır. Bu çalışma; “Isparta İl Bütünü Arkeolojik Yerleşmeleri Risk Analizi ve Koruma Modeli Önerisi-Gönen Atabey Etabı” başlığı ile 2010 yılında Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Enstitüsü - AKMED tarafından desteklenen projenin Gönen etabında yürütülmüş olan araştırma bulgularının bir kısmını içermektedir. AKMED’e sağlanmış olduğu destek için teşekkür ederiz.

Arkeolojik alanların, tarihi ve kültürel özelliklerin günümüzde ne derece korunabildiği ve korunmasına yönelik çalışmalarda engelleyici faktörlerin, nedenlerin, risklerin neler olduğuna ilişkin çalışmalar yere özgü bir nitelik taşımaktadırlar. Koruma çalışmalarında, ülke koruma politikalarının ötesinde, coğrafi konum, toplumsal yapı (değerler ve koşullar), yerel kültürel dinamikler önem kazanmaktadır. Bu nedenle, yere özgü araştırma ve çalışmalar, yerel değerlerin koruma üzerindeki etkilerinin anlaşılması ve bu yönde koruma stratejilerinin geliştirilmesi açısından önem kazanmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalarda, elde edilen bilgi ve bulguların yere özgü niteliği hem envantere dayalı koruma risk analizinin elde edilmesi açısından hem de arkeolojik alan ve yerleşmelerin

Gönen – Kızılıçık Köyü Yapı Analizi (P. Şenol, IAS Arşivi)

mevcut durumlarının iyileştirilmesi, sağlıklılaştırılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesinde yerel düzlemde olasılıkların anlaşılması ve geniş perspektifte alternatiflerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Gönen İlçesi, Konana antik kenti örneğinde korumaya yönelik algılar ile geçmiş ve günümüz arasındaki köprülerin neler olduğuna yönelik ilk bulgular bu araştırma kapsamında elde edilmiştir. Günümüz yerleşmelerinin fiziki mekânsal özellikleri, bu özelliklerin geçmiş yerleşmelerle olan benzerlik ve farklılıkları hem koruma stratejileri açısından hem de yerleşme tarihine yönelik yeni açıklamalar getirmesi açısından ilk bulgularını ve bu bulgularla birlikte yeni sorun alanları belirlenmeye başlanmıştır. Gönen ilçe sınırlarında, yapılan çalışmalar ve sistematikleştirilen bilgiler arasında; yerleşim alanı sınırları içinde kalan yapıların nitelikleri, kullanım türleri ve kullanıcıları hakkında bilgiler; yapılara ilişkin görsel malzeme (fotoğraflanarak belgelenmesi); yerleşim alanında yerleşim kültürü ve tarihine yönelik niceliksel ve niteliksel veriler yer almaktadır.

Bu kapsamda; Isparta İli, Gönen İlçesi Kızılıçık, İğdecik, Gümüşgün Köyleri ile bu köylerin yerleşme alanları dışında kalan alanlarda (Kızılıçık Yaylası vd) arkeolojik bulgular ve bulguların nitelikleri ile mevcut

yerleşim alanlarının durumlarının (fiziki mekânsal, sosyo-kültürel vd) saptanması ve analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Hane halkı ölçeğinden (parsel), yerleşme bütününe dek, tarihi-kültürel-arkeolojik değerlerin taşıdığı özellikler, içinde buldukları ortamın tüm yönleriyle bir bütün olarak ele alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Isparta İl bütünü, farklı kültür ve yerleşim (Üst Paleolitik'ten günümüze; Phryg, Lidya, Pers Dönemi, Hellenistik, Roma, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri gibi) akışlarının izlenebildiği bir alandır. Gönen İlçe tarihinin anlaşılmasını sağlayan bulgu ve bilgiler, bu sınırlar içindeki en eski yerleşmelerin üst Paleolitik ve Mezolitik Dönemlere ait olduğunu göstermektedir. Gönen İlçesi'nin tarihi geçmişi de bu kronolojiyi izlemekte ve bu dönemlere ait bulgular ilçenin farklı yerleşmelerinde yer almaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Isparta Müzesi, Isparta Kültür Envanteri, 2010, Isparta). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun ve Isparta Müze Müdürlüğü'nün kayıtlarında koruma kararı alınan yapı ve alanların bilgileri koruma nitelikleri açısından incelendiğinde, Gönen ilçesi Kızılıçık, İğdecik ve Gümüşgün Köy sınırları içinde anıtsal yapı, antik kent ve sivil mimari örneklerin yer aldığı görülmektedir. Tarihsel gelişimin izleri bir kısmı tescillenmiş yapı ve sit alanı olarak ilan edilen alanlarda izlenebilmektedir.

Yerelde yapılan incelemeler arkeolojik ve tarihi taşınmaz envanterin güncellenmesi ve yerleşim tarihinin yazılmasına yönelik bulgular da içermektedir. Bunlar arasında örneklerden biri de; Kızılıçık Köy Yerleşiminde yapılan mülakatlarda, köy yolunun devamında Uluborlu yerleşimine ulaşıldığı, ancak Gölet inşası sonrasında bu yolun izinin ve kullanımının ortadan kalktığı yönündeki ifadelerdir. Bu ifadelerin yakın geçmişe yönelik olmasına rağmen geçmişte de benzer bir ulaşım aksının buradan geçmiş

Gönen – İğdecik Köyü Konak Cepheden Görünüm (P. Şenol, IAS Arşivi)

Gönen – Kerpiç Konut Örneği (P. Şenol, IAS Arşivi)

Gönen – Kızılca Köyü Yörük Yaşam Alanları (B. Hürmüzlü, IAS Arşivi)

olabileceğine ilişkin ön bulgularda arkeolojik survey alanından gelmektedir. Arkeolojik survey kapsamında yerleşim alanı girişinde mil taşı ve köy mezarlığında bazı stellerin varlığının saptandığı bilgisine ulaşılmıştır.

Arkeolojik niteliklerin yanı sıra “kültürel değer” niteliği taşıyan, kırsal geleneksel yaşam biçimleri, yayla kültürü ve yaşamı, geleneksel konut dokuları ve “mekân oluşum sürecinin özgün uygulamaları” olarak karşımıza çıkan geleneksel konut dokuları, üretim süreçlerine ilişkin bilgiler ve belgeler çalışmanın ilk etabının önemli bulguları arasındadır. Bölgenin özgün sosyo-kültürel yapısı ve yerel tarihi, geleneksel üretim tekniklerinin kullanıldığı ve doğa ile uyumlu yaşam biçimleri ve bu yaşam biçimi içinde toplumsal ilişkilerin biçimi ön bulgular arasında yer almaktadır. Bu bulgulara paralel olarak araştırmanın yeni soruları ve yeni yönelimler ortaya çıkmaktadır. Bu sorular ise şöyledir: Günümüzde devam etmekte olan “yayla yaşam kültürü” nün arkeolojik kökleri var mıdır? Günümüz yerleşmeleri arasında kurulmuş olan ulaşım bağlantılarının arkeolojik /tarihsel kökleri var mıdır? Ulaşım bağlantıları üzerinden arkeolojik izlere ulaşılabilir mi? Doğal olanaklar, yaşam biçimleri ve yapı çevre bileşenleri geçmiş ve günümüz arasında ne tür benzerlikler, süreklilik ve süreksizlikler göstermektedir?

Alan çalışmaları sonucunda elde edilen diğer bulgular arasında, bir dönemin tarihini temsil eden kırsal alanda bulunan konaklar ile yine bir dönemin konut üretim tekniğinin kullanıldığı “kerpiç konut” stoğu ve geleneksel konut üretim süreçlerinin sonucunda oluşan konut alanları ve konutların da bulunduğu tarihi ve kültürel değerlerin varlığı da saptanmıştır. Bu örnekler, arkeolojik niteliklerin dışında, “kültürel yapı”yı temsil eden özgün yapı ve durumlar olarak yerel değerleri sergilemektedir. Bu detaylı çalışma sonucunda; arkeolojik bir nitelik taşımamakla birlikte, “kültürel yapı”

elemanı olan ve bu niteliğini yitirme tehlikesi taşıyan, malzeme, yapı v.d. bulguların korunmasına yönelik yeni bir çerçevenin geliştirilmesi gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. İğdecik ve Gümüşgün Köylerinde, Cumhuriyetin ilk yıllarına tanıklık eden hala ayakta kalmayı başarmış olan “Konak”ların korunması talepleri ifade edilmektedir.

Ön Bulguların Değerlendirilmesi:

Alanda tescilli taşınmaz kültür varlıkları dönemleri, materyalin niteliği, türü, bulunduğu alan açılarından değerlendirildiğinde oldukça farklı nitelikte kültürel varlığın olduğu görülmektedir. Tarihi, arkeolojik malzeme, bulgu, buluntu, tescilli yapıların yanı sıra henüz tescillenmemiş Hellenistik, Roma dönemine ait yeni veriler ve yakın geçmişe ait kültürel dokular yapılan alan araştırması ve survey çalışması kapsamında saptanmıştır. Arkeolojik nitelikli malzemelerin, mekânda var oluş biçimlerini iki grupta toplamak mümkündür. İlki malzemeler ve genel bulunuş türleri ve ikincisi alansal bulgular ve nitelikleri (Hürmüzlü, B. – A. De Giorgi – P.A. Iversen, “New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory”, *CollAn VIII*, 2009: 235-256).

Alansal nitelikli bir diğer alan türü ise, yakın tarihimize ışık tutacak olan kırsal alanda bulunan konaklar ve konut üretim biçim ve yaşam tarzlarının temsilcisi olan sivil mimari öğelerdir. Burada yer alan örnek yitirmekte olan kültürel değerlerimizden sadece birinin genel durumu ve yitirilen değer göstergesi olarak ele alınmalıdır. Bir diğer kültürel değer olarak ise, kırsal ve yarı kırsal nitelikli yerleşmelerde, kültürel değerler olarak yaşam biçimlerinin yitirilmesi olarak ele alınmaktadır. Alan çalışmaları boyunca her bir yerleşmenin kendine özgü geleneklerinin olduğu saptanmıştır. Bu geleneklerden birini temsil eden “Yörük Yaşam Kültürü”nü yansıtan bir görüntü Kızılca Köyü’nden alınmış ve üstteki fotoğrafta da yer almaktadır.

Araştırma ön bulguları arasında arkeolojik ve tarihi niteliklerin yanı sıra, “kültürel değer” niteliği taşıyan bulgular koruma stratejilerinin kapsamının salt fiziki çevre ve materyalleri içermemesi gerektiğini sergileyen önemli bulgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pervin Şenol – Bilge Hürmüzlü

Hadrianoupolis Çalışmaları – 2010

Bakanlar Kurulu'nun 30.06.2010 tarih ve 2010/683 sayılı kararıyla Karabük İli Eskipazar İlçesi'nde yer alan Hadrianoupolis antik kentindeki çalışmalar Doç. Dr.Vedat Keleş başkanlığında 2 yıllık bir aradan sonra tekrar başlamıştır. Bakanlığa sunulan program çerçevesinde Hadrianoupolis antik kenti 2010 çalışmaları 09.08.2010-03.09.2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı izninin geç çıkması nedeniyle çalışmalar kısa bir zaman periyodunda yürütülmek zorunda kalmış, ancak kentte iki yıl herhangi bir çalışma gerçekleştirilmemesi nedeniyle özellikle mozaikli alanlarda ve daha önce kazısı yapılan sektörlerde ciddi tahribatların meydana gelmiş olması ilk yıl kısa bir zaman da olsa çalışmamızı zorunlu kılmıştır.

Bu bağlamda Hadrianoupolis 2010 çalışmaları herhangi bir sektörde kazı yapmadan sadece oluşan tahribatın tespit edilmesi ve gelecek yıllarda bu tahribatı gidermeye yönelik ne gibi adımların atılması gerektiği konusunda çalışmalar yapmak ve korumaya yönelik olarak gerçekleştirilmiş; bu doğrultuda daha önce gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan ve geçici koruma önlemleri alınmış Kilise A, Kilise B, Geç Roma Villası, Hamam A ve Hamam B yapılarında sürdürülmüştür. Çalışma yapılan sektörlerde yapılara ciddi zarar veren bitki örtüsü temizlenmiş, doğal sebeplerle tahribata uğramış olan yapıların duvarlarında derzleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Hadrianoupolis – Yapı Duvarlarını Derzleme Çalışmaları

Hadrianoupolis – Kilise B Yapısı

Hadrianoupolis – Jeotekstil Çalışmaları

Zeminde mozaik olan yapılarda ise koruma amaçlı olarak yapılmış olan jeotekstillerin yıpranan bölümleri yenilenmiş olup, jeotekstillerin üzeri kumla kapatılmıştır.

Hadrianoupolis antik kentinde 2010 sezonunda gerçekleştirilen bir diğer faaliyet ise, oluşturulacak yürüme yollarının ve kentin hali hazır durumu için öncelikle çekirdek bölgeyi kapsayan topografik harita çalışmasıdır.

Gelecek sezonlardaki çalışmalar için sağlam bir alt yapı oluşturmaya yönelik olarak, kazı evi için kentin çekirdek bölgesinin kuzeyinden geçen ve Mengen karayolunun hemen üzerinde yer alan ve antik kenti tepeden gören bir yerde arazi seçilmiş olup; Mülkiyeti beş kişide olan bu arazi ile ilgili olarak kamulaştırma çalışmaları sonlandırılmış, proje Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayından geçmiş ve inşaat aşamasına gelmiştir. Kazı evinin 2011 yılı kazı çalışmalarına kadar bitirilmiş olması planlanmaktadır.

Hadrianoupolis – Çalışmalardan Bir Görüntü

Hadrianoupolis antik kentinde devam eden diğer bir çalışma Kilise B yapısının üst örtü projesidir. 2010 kazı sezonunda Kilise B yapısının üstü örtüsüne yönelik olarak yapının çevresinde sekiz noktada sondaj çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kilise B yapısının rölöve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon çizimleri tamamlanmış olup kurul onayına sunulduktan sonra inşaat çalışmalarına başlanacaktır. Kilise B yapısının tabanında yer alan mozaikler de acil müdahale gerektiren bir alan olup 2011 sezonunda bu çalışmalar sonlandırılacaktır. Şu anda öncelikle kentin merkezinde yer alan Kilise B yapısının üst örtü sistemi ile ilgili çalışmalar devam etmekte olup, gelecek sezonlarda aşamalı olarak diğer yapılarında üstlerinin ve mozaiklerin restorasyon ve konservasyon çalışmalarına öncelik verilecektir.

Vedat Keleş – Ersin Çelikbaş

Ilısu Barajı İnşaat Sahası Arkeolojik Kurtarma Projesi

Ilısu Barajı ve HES Projesi Etki Alanında Kalan Kültür Varlıklarının Belgelemesi ve Kurtarılmasına Yönelik Çalışmalar kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün talebi üzerine Ilısu Barajı inşaat sahasında 2008 yılında yoğun yüzey araştırması yapılmış ve kurtarma kazısı yapılması gereken 15 alan saptanmıştır. Şantiye alanında kalan Zeviya Tivilki, Hidroelektrik Santrali inşaatından etkilenecek olan Ilısu Höyüğü ile derivasyon tünellerine su verilmesinden sonra etkilenecek Havuz Mevkii, Zeviya Kavla ve Zuraki Zeri'de acilen kurtarma kazıları yapılması istenmiştir.

Bunun üzerine kazıların 2009 yılından itibaren deneyimli arkeologlardan oluşan profesyonel bir ekip tarafından yürütülmesine olanak tanınmıştır. Ekip E. Atay başkanlığında M. Eroğlu, A. Güneş, Y. Tan, A.A. Bayraktar, S. Torpil, A. Öncü, A. Yücel, B. Yücel, M. Boz, Y. Erdaş, V. Gürdil Öncü, H. Levent,

Z. Hamioğlu, B. Kaçmaz ve İ.H. Can'dan oluşmuştur. Bu ekip, akademik takvime bağımlı kalmadan kazıları Mardin Müze Müdürü Nihat Erdoğan başkanlığında sürdürmüş, bilimsel sorumluluğu üstlenen öğretim üyeleri Prof. Dr. A.T. Ökse, Prof. Dr. H. Taşkiran ve Öğr. Gör. A. Görmüş aralıklarla kazılara katılmıştır.

Kumru Tarlası (Zeviya Tivilki):

Kazısı 2009 yılında tamamlanan Zeviya Tivilki'de (Kumru Tarlası) ana kaya üzerine işlenmemiş taşlarla inşa edilmiş tek tabakalı bir yapı kompleksi açığa çıkartılmıştır. Yaklaşık 2565 metrekare alan kaplayan yapının mekanları üç kanat halinde düzenlenmiş olup, kompleks dışında iki mekanlı bir yapı, bir su kanalı ve bir fırın bulunmaktadır. Mekânlarda öğütme taşları, orak parçaları, taş baltalar, taş ve pişmiş toprak ağırlıklar, demir bilezikler, hançer, halka ve el yapımı Erken Demir Çağı kapları ile Yeni Assur kaplarına benzeyen el yapımı kaplar ve az oranda çark yapımı Yeni Assur kap parçaları bulunmuştur.

Yapı kompleksinin doğu kenarındaki moloz taş duvar yıkıntıları içine bırakılmış 21 kremasyon mezar urnesi Yeni Assur biçiminde, mezarlara bırakılan minyatür kaplar Erken Demir Çağı biçimlerinde elde üretilmiş, demir buluntular MÖ 7.-8. yy'lara tarihlenmiştir.

Yukarı Dicle havzasında Giricano kazılarında edinilen verilere göre Erken Demir Çağı seramiği MÖ 1050 yılında güneye yayılmış, Zeviya Tivilki'de bulunan malzemeye göre de Erken Demir Çağı kültürü Yukarı Dicle havzasında ve Doğu Anadolu'da da belirlendiği gibi, MÖ 7. yy sonuna kadar sürmüştür.

Ilısu Höyüğü:

Ilısu Köyünün üzerinde yer aldığı höyüğün kazısı 2009 yılında başlamıştır. Alüvyon dolgu üzerine kurulmuş Ortaçağ'a tarihlenen iki tabakalı yerleşime ait ocaklı konutların yakınında körük yerleri bulunan üç sanayi fırını ortaya çıkartılmıştır. Ortaçağa tarihlenen açık yeşilimsi krem astarlı, yalın yüzeyli testi ve mataralara ait yoğun kulp ve gövde parçaları ile dışı yivli, kahverengi yüzeyli, yalın, islenmiş pişirme kapları yoğundur. Açık yeşilimsi krem renkli, yalın yüzeyli, ince hamurlu, üzeri baskı ve kabartma bezemeli parçalar MS 10.-11. yy'lara, Memluk Dönemi'ne tarihlenmektedir. Küçük buluntular arasında Bizans ve Erken İslami dönemlere tarihlenen sikkeler, demir aletler, kandiller, pipo ve cam bilezik parçaları bulunmaktadır.

2010 kazı mevsiminde güney yamaçta beş açmada gerçekleştirilmiştir. Bu açmalarda Ortaçağ ve sonrasına ait taş mimari ve bunlara ait döküntü taşlardan toplanan seramikler Ortaçağ'a tarihlenen açık yeşilimsi krem astarlı, yalın yüzeyli testi ve mataralara ait yoğun kulp ve gövde parçaları ile dışı yivli,

Ilisu Höyüğü 2009 – Köriüklü Sanayi Fırını (Kazı Arşivi)

Ilisu Höyüğü 2010 – Güney Yamaç Açmaları (Kazı Arşivi)

kahverengi yüzeyle, yalın, islenmiş pişirme kaplarından oluşmaktadır. Açık yeşilimsi krem renkli, yalın yüzeyle, ince hamurlu örnekler arasında üzeri baskı ve kabartma bezemeli parçalara rastlanmıştır. Açmalarda belirlenen çakıl dolgu ve sarı mil dolgu ana toprak olarak değerlendirildiğinden, höyüğün arkeolojik alanının doğu, güney ve batı sınırları tespit edilmiştir. Höyüğün doğu sınırı da yeni şantiye yolu açılırken kazılan 5 sondajdan elde edilen sonuçlara göre belirlenmiştir.

Höyükte saptanan mil dolgu altında belirlenen akıntının yaygın olup olmadığı, bu akıntının altında daha erken tabakaların bulunup bulunmadığının araştırılması için çalışmaların 2011 yılında sürdürülmesi planlanmaktadır. Höyüğün üzerindeki köy yeni yerleşim alanına nakledildiğinden, evlerin kaldırılarak inşaat amacıyla hafriyata başlatılacaktır. Bu nedenle arkeolojik kazıların hava şartlarının izin verdiği ölçüde kış aylarında da sürdürülmesi planlanmıştır.

Havuz Mevkii:

Derivasyon tünellerine su verilmesinden sonra yükselen sulardan ilk etkilenecek höyüklerden birisi olan Havuz Mevkii kazısı 2010 yılında başlamıştır. Yerleşimin yüzeyinde uzun süre tarım yapılması nedeniyle Dicle Nehrinin eski yatağına ait olabileceği

Ilisu Höyüğü, Havuz Mevkii 2010 – Kazı Alanı (Kazı Arşivi)

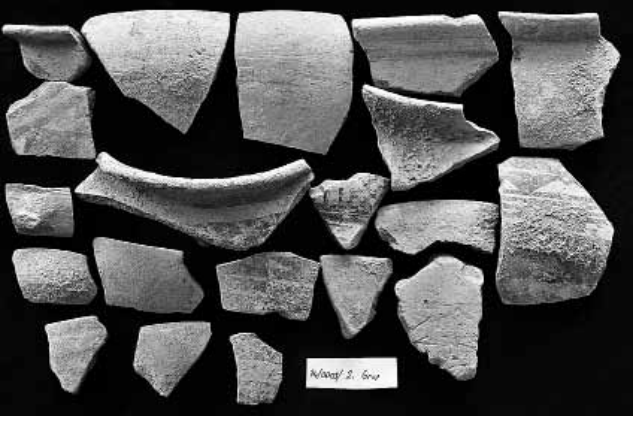
düşünülen sert mil dolgu üzerine inşa edilmiş mimari unsurlar birbirleriyle bağlantısı olmayacak biçimde dağıtılmıştır. Sert mil dolguda açılan sondajda mil dolgunun 1 m kalınlıkta olduğu ve altında büyük taşlardan oluşan, güneyden kuzeye doğru alçalan bir akıntı tespit edilmiştir. Mimariye kalıntılar kaldırılırken açığa çıkan basit toprak ve çömlek mezarların stratigrafik konumu belirlenmemiştir. Kalkolitik dönemin birkaç farklı evresine ait seramik parçaları küçük parçalar halinde, orijinal kontekstlerinden ayrılmış, karışık biçimde ele geçmiştir.

Erken Ubeyd dönemi kap parçaları MÖ 6. binin son yılları ile MÖ 5. bin başlarına, Halaf-Ubeyd geçiş seramiği MÖ 5400/5300-5200 yıllarına tarihlenmektedir. Geç Ubeyd Dönemi Ubeyd kültürünün kuzey Mezopotamya ve Suriye'ye yayıldığı MÖ 5. binin ortalarına doğru başlar. Ubeyd 3 MÖ 5200-4400, Ubeyd 4 MÖ 4500-4000 yıllarına tarihlenmektedir. Geç Kalkolitik dönem iki evrelidir. GK 2 (MÖ 4200-3800) ile 3 (MÖ 3700-3500) saman ve mineral katkılı kaplarla temsil edilir, GK 4 (MÖ 3600-3300) ile 5 MÖ (3300-3000) Uruk kültürünün kuzeye yayıldığı dönemdir.

Fırat Havzası'nda yer alan Tepecik, Değirmentepe, Şaraga Höyük gibi kazılarda, kalınlığı 5 m'yi aşan mil dolguların altında daha erken dönemlere ait kültür kalıntılarının varlığı tespit edilmiştir. Havuz mevkiinde ana toprak olarak tanımlanan mil dolgunun altında herhangi bir kültür katmanının bulunup bulunmadığının araştırılması için bu alanlarda küçük sondajlar açılması planlanmıştır.

Sonuç:

Ilisu Barajı inşaat alanında 2011 yılında Nisan-Kasım ayları boyunca kazı çalışmalarının sürdürülmesi, arazi çalışmalarının hava şartları nedeniyle kesintiye uğradığı Aralık-Mart ayları boyunca malzeme çalışmasının sürdürülmesi planlanmıştır. Bunda amaç, tüm malzemenin değerlendirilip belgelenmesi, çizim ve kataloglamanın tamamlanması ve yayına hazır duruma

Ilisu Höyüğü, Havuz Mevkii 2010 – Kalkolitik Kap Parçaları (Kazı Arşivi)

getirilmesidir. Ekibin bu çalışmaları tamamlamasının ardından kazıların bilimsel sorumluları tarafından yayına yönelik çalışmalar başlatılmaktadır.

Barajın 2014 tarihinde tamamlanması ve su tutmaya başlaması hedeflenmektedir. Bu nedenle planlanan çalışmaların yanı sıra derivasyon tünellerinden etkilenecek diğer alanlarda da kurtarma kazılarının başlatılması gereklidir. Yaklaşık üç yıllık bir çalışma döneminin kaldığı göz önüne alınarak ilk etkilenecek arkeolojik alanlarda sondajlar ile yerleşimin sınırlarının ve kültür toprağının kalınlığının belirlenmesi de planlanmaktadır.

Kaynakça

- Ökse, A.T.
2008 “Ilisu Baraj Bendi ve İnşaat Alanı YüzeY Araştırmaları”, *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 26: 23-25.
- 2008 “Ilisu Barajı ve HES Projesi Etki Alanında Kalan Bölgenin Arkeolojik Potansiyelinin Araştırılmasına Yönelik Çalışmalar”, *Aktüel Arkeoloji* 7: 28-29.
- Ökse, A.T. – A. Görmüş – E. Atay – S. Torpil
2008 “Archaeology affected by the Ilisu Dam in Turkey”. *Antiquity* 82/317, Project Gallery <<http://www.antiquity.ac.uk/projgall/okse317/>>
- Ökse, A.T. – A. Görmüş – E. Atay – Y. Muluk – M. Eroğlu – S. Torpil – A.A. Bayraktar – Y. Tan – N. Balkan-Atlı – L. Astruc – N. Kayacan
2009 “Ilisu Barajı İnşaat Sahası YüzeY Araştırmasında Belirlenen Arkeolojik Alanlar”, *TÜBA-Kültür Envanteri Dergisi* 7: 71-94.
- Ökse, A.T. – E. Atay, M. – Eroğlu – Y. Tan
2009 “Yukarı Dicle Havzasının Mardin ile Şırnak Arasında Kalan Bölümünün Tunç Çağları ve Demir Çağları Kültürel Yapısı”, *TÜBA-AR* 12: 25-48.
- Ökse, A.T. – A. Görmüş – E. Atay
2010 “A rural Iron Age Site at Zeviya Tivilki in the Construction Zone of the Ilisu Dam, South-eastern Turkey”, *Antiquity* 84/323, Project Gallery <<http://antiquity.ac.uk/projgall/okse323/>>

2010 “Ilisu Barajı-Ilisu Köyü ve Çevresi YüzeY Araştırmaları 2008”, 27. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1: 333-349.

(baskıda) “Transaction of Local People and the Assyrians in the Upper Tigris Region: New Evidence from the Excavations at Zeviya Tivilki (Kumru Tarlası)”, *Proceedings of the 14. Symposium on Mediterranean Archaeology, British Archaeological Reports*, Oxford: Archaeopress.

A. T. Ökse – A. Görmüş – E. Atay – H. Taşkıran – N. Erdoğan

(baskıda) “Ilisu Barajı İnşaat Sahası 2009 Kurtarma Kazıları”, 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*.

A. Tuba Ökse

Kelenderis Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2010

2010 yılı kazılarımız yine kentin agorasındaki yapı kalıntılarının ortaya çıkarılması çalışmalarına yoğunlaştırılırken, aynı zamanda, bu alanda ve agora-nın kuzeyindeki Liman Hamamı'nın idman alanında (palestra) birer yeni sondaja da başlandı. Onarım ve koruma programı çerçevesinde, Bazilikanın atrium ve ana salonunda bulduğumuz sütunların bir kaçı yerlerine dikildi. Son olarak; bu yıl ilk kez Kelenderis'in çevresindeki olası prehistorik yerleşmelerin tespiti için yüzeY araştırılması yapıldı. Çalışmalarımıza katkıda bulunan Prof. Dr. S. Doğan, Prof. Dr. M.H. Sayar, Yard. Doç. Dr. M. Tekocak, Dr. Y. Eran, Dr. N. Yalman ve tüm öğrencilerime şükranlarımı sunarım.

Agoradaki Çalışmalar:

İlk kez 2008 yılında küçük bir bölümünü ortaya çıkardığımız ve “podyum” olarak tanımladığımız, doğu batı yönlü dikdörtgen planlı yapının kuzey cephesindeki krepisin tamamı ortaya çıkarılırken, yapının batı cephesinde toprak seviyesi stylobat kotuna kadar indirildi. Stylobatın kuzey batı köşesi olarak düşündüğümüz noktada *in situ* biçimde bir Attik-Ion kaidesi ile çevrede, yapıdan düştüğü anlaşılan sütun gövdesi parçaları ve başlıklar bulundu. Asıl yapıya ait olduğu anlaşılan bu mimari parçalar yanında, kireç taşından yapılmış ve üzeri yazıtlı birkaç kemer parçası da ortaya çıkarıldı ki, bunlar, bu civarda başka bir yapının varlığına işaret etmektedir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz malzeme ve yapının plan şeması dikkate alındığına, öteden beri “podyum” adlandırdığımız bu kalıntının, Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bir tapınak olma olasılığı güçlenmektedir. Korinth düzenindeki bu olası tapınağın stylobat uzunluğu yaklaşık 26 m olup, henüz tam olarak açılmamış olsa da, yapının genişliğinin yaklaşık 13 m olması gerekir.

*Kelenderis –
Tykhe Başı*

*Kelenderis –
Agora Bazilikası
Onarım Sonrası
Görünüşü*

Söz konusu olası tapınak kalıntısının cellasının sınırları içinde, duvarları moloz taş ve kireç harcıyla inşa edilmiş bir yapı kalıntısının varlığı önceki yıllarda saptanmıştı. 2010 yılında bunun batıda kalan bölümü de kısmen açıldı. Öyle anlaşılıyor ki bu büyük yapı inşa edilirken, buradaki olası tapınağın normal zeminden yüksekte olan cellası özellikle kullanılmış, böylece söz konusu yapının da zeminden yükselmesini sağlamıştır. Zira yapının kuzeyinde kültür materyali içermeyen doğu batı yönlü geniş bir alan bulunmaktaydı ki, bu da burada olası bir sel yatağının varlığına işaret etmektedir.

Bazilikanın komşusu ve çağdaşı olan bu geç dönem yapısının batı bölümü doğu bölümüne göre daha iyi korunmuştur. Önemli bir kişiye ait olduğunu düşündüğümüz bu yapıyı “Piskopos Evi” olarak adlandırdık. Bu yıl açtığımız sırt duvarının içe bakan zemininde mermerden yapılmış, hemen hemen normal insan ölçülerinde bir Tykhe heykeline ait baş ele geçti. Çok az hasar görmüş olan bu baş Antakya Tykhesi'nin modeline uymakta olup, olasılıkla MS 2. yy'ın ilk yarısına tarihlenebilir.

Agora'daki çalışmalarımızın bir bölümünü oluşturan atriumunun kuzey duvarının dışında kalan dolgu toprağının kaldırılması sırasında, yaklaşık 17.50 m uzunluktaki duvar boyunca bu duvara dik bir biçimde bağlanan birbirine paralel duvarların oluşturulduğu mekânlar ortaya çıkarıldı. Böylece yapının güney duvarında olduğu gibi, kuzey duvarına da bitişik olarak inşa edilen işliklerin varlığı ortaya kondu.

Yukarıda de değindiğimiz gibi, tapınağın kuzeyinde, oldukça kalın bir tabaka halindeki “kültürsüz” toprak dolgusunda Unit 845 olarak kodladığımız, 4.50x4.50 m ölçülerinde bir açmada ortalama +3,10 m'den, +2.80 m seviyesine kadar inildi. Buradaki dolguda Roma Erken İmparatorluk ve Geç Helenistik seramik parçaları ile Kelenderis'in tarihi için önemli iki sikke bulundu. Sikkelerden biri Kommagene Kralı IV. Antiochos'a (MS 31-74) ait olup Kelenderis'te darp

edilmiş bir şehir sikkesidir. Diğer sikke ise İmparator Vespasianus'undur (MS 69-79). Bilindiği gibi Dağlık Kilikya Caligula zamanında Antiochos'a verilmişken, Vespasianus onun vasal krallığına son vermişti. Sondajda, biraz daha alt seviyede, moloz taş ve toprak harcıyla örülen kısa ve zayıf bir duvar belirlediğinde buradaki bu yılki çalışmalarımızı sonlandırdık.

Palestra Kazısı:

Kelenderis Liman Hamamı'nın palaestra bölümünde günümüzde herhangi bir yapı kalıntısı olmamasına karşın, alanın daha batısında yer alan havuzun seviyesine göre fazla kalın olmayan bir dolguya sahip olması yüzünden, burada açılan bir açmada palestranın asıl zemini araştırıldı. Bunun yanında hamamın güney doğuya bakan cephesindeki külhan (*praefurnium*) yapısı ile sıcaklık (*caldarium*) ve ılıklik (*tepidarium*) bölümlerinin duvarlarından düşen taşlar temizlendi; yapıya sonradan eklenen modern duvarlar tespit edilerek bunlar kaldırıldı.

Onarım Çalışmaları:

2010 yılı çalışma programımızın önemli bir bölümünü oluşturan onarım programı çerçevesinde, Agora Bazilikası'nın ana salonu ile atriumunda sütunların tümlenmesi ve bunlardan uygun olanların yerine dikilmesi çalışmaları başlatıldı. 15 gün kadar süren bu çalışmalar sırasında ana salonunun kuzey stylobatına ait olduğunu bildiğimiz ikisi tam, biri yarım olmak üzere 3 adet sütun gövdesi ile bunlara ait bir başlık yerlerine kondu. Aynı şekilde, atriumda kazılarımız sırasında ele geçen 3 sütun gövdesi yerlerine dikilerek bunların birine ait olan *Ion-impost* başlık, ana salona yakın olan sütunun üzerine yerleştirildi. Bu çalışmayla Agora Bazilikası'nın mekân içlerindeki kazılarımız büyük oranda tamamlanmış oldu.

Yüzey Araştırması:

Kelenderis yakınındaki Gilindire Mağarası'nda yıllar önce bulduğumuz Geç Neolitik, Kalkolitik ve Erken Tunç Çağlarına tarihlenen seramik malzemenin,

ayyallardan buraya geçici olarak gelenler tarafından kullanıldığı savından yola çıkarak, 2010 yılında bir yüzey araştırması projesi başlatıldı. Buna göre, özellikle tarihöncesi insanların kıyıya inmek için kullandıkları yürüyüş rotaları ve olası ara konaklama yerlerinin tespiti için ve bölgenin arazi özelliklerinin tanınmasına yönelik olarak, modern ve olası eski yollar izlendi. Bu yolların güzergâhında tespit edilen mağara ve diğer yerleşim yerlerinin GPS koordinatları alınarak haritaya işlendi. Buna ek olarak, yakın geçmişten geriye doğru tüm tarihsel dönemlerde kullanılmış olan olası yürüyüş rotalarının tespiti için yerel halkla da mülakat yapıldı, bilgi toplandı. Bölge halkının geçmişinin göçer Yörüklerden oluştuğu düşünülecek olursa, amacımız olan geçitlerin ön araştırması için bu yöntem bize çok önemli bilgiler sundu. Aynı nedenle, bu yılki çalışmalarımızda bölgedeki sonraki tarihi dönemlerin, özellikle Helenistik, Roma ve Geç Antik Çağlara ait izlerin kaydedilmesine de öncelik verildi.

15 gün süren arazi araştırmasında, Aydıncık İlçesi sınırları içinde toplam 73 GPS noktası alındı. Noktalar, bazen belirli lokasyonları, bazen de rotaları belirlemektedir. Bu araştırmaların sonucunda, bölgede, deniz seviyesinin 600 m yüksekliğinin altında, özellikle vadi tabanlarında, insan yerleşimlerinin olmadığı izlenimi oluştu. Dolayısıyla, vadilerin ve dere yataklarının üst taraçalarının, yani, yaklaşık olarak 750 m ve daha üst seviyelerin yürüyüş güzergâhı olma ve kamp kurma açısından daha büyük bir potansiyel teşkil ettiği anlaşıldı. Araştırma sonucunda, Aydıncık sınırları içinde kuzeyden güneye, ya da tam tersi yönde pek çok olası güzergâh belirlendi ve haritaya kaydedildi. Bu güzergâhlar üzerinde, farklı dönemlerde, insan faaliyetinin söz konusu olduğunu gösteren materyaller toplanıp belgelendi. Tarihlemesi henüz yapılmamakla beraber, eski bir yol keşfedildi ve bu yolun sahil uzantısı görüldü. Buna ek olarak, Klasik Dönemlere ve/veya daha geç tarihi dönemlere ait çeşitli işlikler, mezarlar, sarnıçlar da haritaya kaydedildi. Aydıncık coğrafyasının güçlükleri algılandı; amacımız olan tarihöncesi toplulukların sahile inişlerindeki olası tercihler hakkında önemli bir bilgi alt yapısı oluşturuldu.

2010 yılı yüzey araştırması, Gilindire Mağarası'nda karşılaşılan, az da olsa, Neolitik ve Kalkolitik Dönemlere ait seramik parçaları ile yine az sayıda bulunan çakmaktaşı malzeme ve yapılan mülakatlar sonucu olarak; obsidyenin bölgeden geçtiğinin anlaşılması bağlamında, oldukça ümit verici olmuş ve bu yıl hedeflemiş olduğumuz araştırma amacına ulaşmıştır.

K. Levent Zoroğlu

Konane (Conana) Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırmaları – 2010

Konane (Conana) antik kenti, Isparta İli'nin 24 km kuzeyindeki Gönen İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Isparta Arkeolojik Survey (IAS) ekibi Konane (Conana) antik kenti ve çevresinde 2009 yılından bu yana uluslararası ve disiplinler arası bir ekiple yüzey araştırması çalışmaları devam etmektedir (Hürmüzlü – De Giorgi – Iversen 2009).

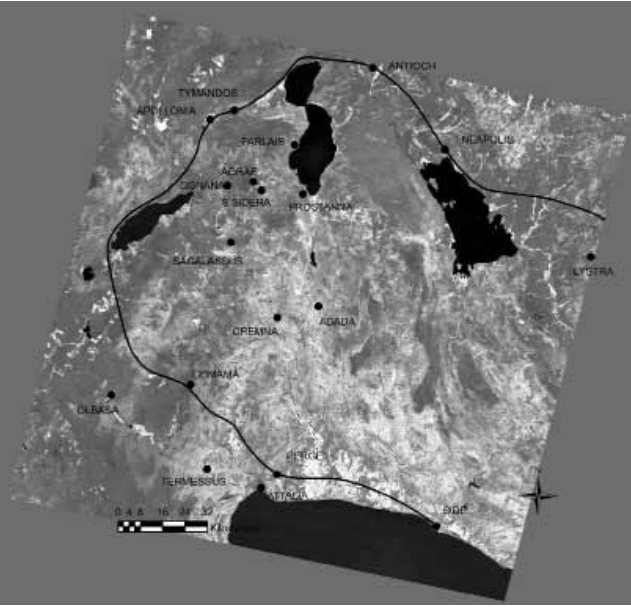
Antik metinler Konane (Conana) antik kentinden nadiren söz etmektedir. MS 2. yy'da Ptolemaios, Konane Kenti'ni, Seleukia Sidera, Pisidia Antiocheia, Palaion Beudos, Baris, Lusinia, ve Kormasa ile birlikte "Firigya Pisidyası" altında sınıflar (Geographia 5.5.5). Ayrıca MS 4. yy'a ait St. Zosimos yıllıklarından Apollonia ve Konane (Conana) kentlerinin ilişki içerisinde oldukları anlaşılmaktadır (*Bibliotheca Hagiographica Graeca*, II, 321).

Modern seyyahlar da nadiren Konane (Conana) antik kentine uğramıştır. 1874 yılında G. Hirschfeld, Konane'yı Gönen'e atfeden ilk bilim adamıdır (Hirschfeld 1874: 315-316). Rott 1908'de Gönen yakınında bir Roma yolundan söz etmektedir (Rott 1908).

Bölgedeki çalışmalar ve uzun yıllardan bu yana devam eden yüzey araştırmaları genellikle epigrafik ağırlıklı çalışmalar olmuştur. 1930'lu yıllardan itibaren günümüze dek Buckler, Ramsay, Drew-Bear Gönen ve çevresinde çok sayıda epigrafik yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir (Buckler 1933; Drew-Bear 2008: 147-54). 1944 yılında Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu ve ekibinin Gönen-Senirce Köyü yakınlarındaki Kapalıin Mağarası kazıları sırasında, bölgede sürdürdükleri araştırmalar çerçevesinde Gönen Höyük tespit edilmiştir. Gönen Höyük'te yürütülen araştırmalarda M. Özsait ve ekibi bir İlk Tunç Çağı yerleşmesinin varlığını saptamıştır. (Özsait 1987: 323-333, Res. 16).

Hellenistik Dönem Öncesi Yerleşme:

Konane'nin, Hellenistik Dönem öncesinden itibaren, sahip olduğu geniş ve verimli ovaları; Pisidia Bölgesi için ayrıcalıklı bir yol kavşağı üzerinde bulunması nedeniyle, bölgede önemli bir merkez olduğu düşünülmektedir. Hellenistik Dönem öncesi Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde yer alan Konane (Conane) antik kentinin, Pisidia Bölgesi'nin Hellenistik ve Roma Dönemlerine oranla az bilinen Demir Çağı ve öncesi hakkında önemli veriler elde edilmiştir. 2009 ve 2010 yılı yüzey araştırmaları sırasında Kale Tepe'nin güneybatısında yer alan vadide MÖ 7. ve 6. yy'a tarihlenmesi gereken Phryg/Lydia seramiklerinin (black on red ve streaked ware gibi) yanı sıra, İonia ve

Konane – Pisidia ve Via Sebaste Yolu (A. De Giorgi, IAS Arşivi)

Doğu Akdeniz sahillerinde sıklıkla rastlanan bantlı seramikler de ele geçmiştir. Bu buluntular Kuzeybatı Pisidia'nın Hellenistik Dönem öncesinde karşı karşıya kaldığı kültürler arası ilişkilerin anlaşılması ve söz konusu coğrafyanın tarihsel gelişiminin izlenmesi bakımından önemlidir.

Hellenistik Dönem Yerleşmesi (Kale Tepe):

Kale Tepe yerleşmesi yaklaşık olarak 1656 m yüksekliğindeki Gönen İlçesi'nin kuzeybatısında yer alan tepe üzerinde konumlanmıştır. Güçlü bir şekilde tahkim edilmiş olan yerleşmede düzenli bir yol şebekesi ve geniş bir yerleşim alanı yer almaktadır. Bu haliyle yerleşme alanı tam donanımlı bir kentin çekirdeği olma görüntüsü vermektedir. Hellenistik Dönem'de bu bölgedeki politik yapılanma ve yerleşme anlayışına yönelik önemli katkılarda bulunacak Kale Tepe yerleşmesi muhtemelen MÖ 2. binden itibaren yerleşim görmüştür.

Kale Tepe'nin kuzeybatı yamacında yer alan tümülüs ve kayaya oyulmuş mezarlardan ibaret olan mezarlık alanı oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Kayaya oyulmuş mezar odaları antik dönemde birçok yerleşmede karşımıza çıktığı şekliyle, sur duvarının dışında ve kente giden yolun her iki tarafında konumlandırılmıştır. Yaklaşık olarak 2.00 m çapında krepis duvarlarıyla çevrili mezar odasının ana kayaya oyulduğu ve bazı durumlarda dromosun kesme taşlarla örüldüğü anlaşılmaktadır. Bu mezarlar Kale Tepe üzerinde Hellenistik Dönem'de kurulmuş olan yerleşmeye ait önemli ipuçları vermektedir. Alanda toplanmış olan seramik parçaları nekropolisin MÖ 2. yy'da kullanılmış olduğuna işaret etmektedir.

Konane – Kale Tepe'nin Güneybatı Yamacından Toplanan Phryg/Lydia Tipi ve Bantlı Seramikler (U. Hecebil, IAS Arşivi)

Kale Tepe'nin güney ve batısında yer alan yamaçlarda yürütülen yüzey araştırmaları, kentin çevresinde birbiriyle ilişkili, genellikle bir hektarı geçmeyen büyüklükte küçük yerleşmelerin varlığını ortaya koymaktadır.

Roma Dönemi Yerleşmesi (Akyokuş Tepe ve Gönen İlçesi):

Yaklaşık olarak 1267 m yüksekliğindeki, Akyokuş Tepe olarak adlandırılan doğal tepe ve bu tepenin yamaçlarında yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir (Hürmüzlü – De Giorgi – Iversen 2009: 246). Yapılan araştırma sırasında elde edilen veriler, tepenin en üst kısmında yoğunlaşmış bir çekirdek yerleşim alanına işaret etmektedir. Toplanan seramikler arasında az sayıda Hellenistik, çoğunlukla Roma ve Bizans Dönemlerine ait örnekler rastlanmaktadır. Bunun dışında, Bronz çağa ait bazı parçalar alanın erken dönemlerden itibaren kullanılmış olabileceğini göstermiştir. Bununla birlikte, seramik yoğunluğunun Geç Roma ve Bizans Dönemi'ne ait olduğunu özellikle vurgulamak gerekir.

Akyokuş Tepesi'nin güneyinde, tepe ile modern baraj arasında kalan alanda yapılan yüzey araştırmasında, alanın yoğun biçimde erozyona maruz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle alanın kullanılmış olduğu dönemler hakkında kesin kanıya varmak oldukça güçleşmektedir. Bununla birlikte, bu kısımda yer alan ve Roma Dönemi'ne ait nekropolis alanının Akyokuş Tepe üzerindeki yerleşmeye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Bizans Dönemi:

Justinian Dönemi'nde kentin yüksek bir rütbe olan "Justinianopolis" unvanını aldığı bilinmektedir. Bu şekliyle Konstantinapolis meclis listelerinde en erken olarak MS 381'de karşımıza çıkmaktadır.

Yüzey Araştırması kapsamında bölgede çeşitli alanlarda Bizans Dönemi'ne ait seramik parçaları toplanmıştır. Gönen İlçesi merkezine yakın bir alanda ele geçen mermer bir sütun, alanın muhtemelen Bizans Dönemi'nde ait bir şapel olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Bunun dışında, Gönen merkezinde büyük bir kilisenin varlığı dağınık durumdaki mimari parçalardan anlaşılmaktadır. Gönen merkezi dışında da küçük ve dağınık durumda yerleşmelerin varlığı MS 10 ve 11. yy'a ait seramik parçalarından anlaşılmaktadır.

Epigrafik Araştırmaların Sonuçları (P. Iversen):

Konane (Conana) antik kentinin Roma Dönemi'nde nasıl bir konuma sahip olduğu hakkında yeterince veri yoktur. Bununla birlikte, 2009 ve 2010 yıllarında saptanan yazıtların çoğunluğu mezar taşlarına ait olmakla birlikte, bazıları kent hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Kentin Flaviuslar Dönemi'nde Augustus kültürünün başrahibi olan Gaius Iulius Cornutus'u ve Perge'deki İmparatorluk oyunları *agonothetes*'i onurlandırdığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra, Gönen ilçesi içerisinde bir duvarda karşılaşılan ve daha önce yayınlanmış olan yazıt, Konane'de bir imparatorluk kültürü veya tapınağının varlığını göstermektedir. IAS ekibi tarafından tespit edilmiş olan, İmparator Flavius Valerius Severus ve İmparator Galerius Valerius Maximianus onuruna adanan yazıtlar ile iki yeni Roma Dönemi mil taşı, Konane'nin Tetrarşi Dönemi'ndeki güçlü varlığına işaret etmektedir. Mil taşları üzerinde *civitas* ibaresine rastlanmıştır. Ancak, bu ibarenin kente ne zaman verilmiş olduğuna işaret edebilecek veriler henüz ele geçmemiştir.

Bununla birlikte, bu mil taşları Via Sebaste hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. İlk mil taşı Seleukeia Sidera'ya giden yolun üzerindeki bir tarlada (Havdan Mevkii, Kınık Çiftliği) bulunmuştur ve maalesef tam olarak korunmamıştır. Bu mil taşı MS 198-211 yılları arasına tarihlenmektedir. İkinci mil taşı ise

Konane – Kale Tepe Üzerindeki Savunma Sistemi
(B. Hürmüzlü, IAS Arşivi)

Konane – Kızılıçık Köyü
Sınır Taşı (MS 3. yy sonu
– 4. yy), (P. Iversen,
IAS Arşivi)

Gönen İlçesi'nin 7 km kuzeybatısında yer alan İğdecik Koyu mezarlığında bulunmuştur. Çift dilli olan bu mil taşının üst kısmı kırıktır. Üzerindeki yazıttan hareketle, Konane'den 4 mil uzakta yerleştirilmiş olduğu anlaşılan

bu mil taşı, kenti Via Sebaste'dan 15 km batıya doğru konumlandırmaktadır Hürmüzlü – De Giorgi – Iversen 2009: 247, 250).

2010 yılı yüzey araştırmasında, Kızılıçık Köyü'nde henüz yayınlanmamış iki yazıt bulunmuştur. Bunlardan biri, mezarlık girişinin hemen yanındaki modern bir mezara dâhil edilmiş Yunan bir mezar anıtı, diğeri ise geç 3. yy'a ya da erken 4. yy'a tarihli bir sınır taşıdır. Bir çiftçinin, modern yolun yanındaki tarlasının kenarındaki taş yığını içinde bulunan bu sınır taşının, asıl yerine çok yakın olması kuvvetle muhtemeldir. Silindir biçimli ve beyaz kireç taşından yapılmış olan bu sınır taşı, İmparator Diocletianus'a, Valerius Maximianus'a, Constantinus'a ve olasılıkla Galerius'a da ithaf edilmiştir.

Güneykent'te, Ören Yeri'nden gelmiş olduğu söylenen, Zeus Galaktinos'a adanmış bir yazıt bulunmuştur. Bir mezar taşı olan bu stelin üzerinde, bir çıkıntı üzerinde duran üç figür görülmektedir. Kemerli bir alınlığı bulunan bu taşın, alınlığının üzerinde, iki ebeveyn tarafından (Artemon'un oğlu Menneas ve Babeis), kızları Babeis'e ithaf edilmiş bir yazıt bulunmaktadır. Kahvehânenin yakınında bulunan Geresin Gurbetçi Parkı'nda dördüncü bir taş daha bulunmuştur. Bir heykel kaidesi olan bu taşın, Proclus'un oğlu Aurelius Antiochus tarafından, Zeus Victor'un öngörüşüyle dikilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Buckler, W. H. *et al.*
1933 *Monumenta Asia Minoris Antiqua* IV, Manchester.
Drew-Bear, Th.
2008 “Arameia, Konane, Pisidia Antiocheia'sından Yeni Yazıtlar”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 26, Ankara: 147-154.

Hirschfeld, G.

1874 *Vorläufiger Bericht über eine Reise im südwestlichen Kleinasien.*

Hürmüzlü, B. – A. De Giorgi – P.A. Iversen

2009 “New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory”, *CollAn VIII*: 235-256.

Özsait, M.

1987 “1984 ve 1985 Yılı Isparta Çevresi Tarih öncesi Araştırmaları”, *4. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 26-30 Mayıs 1986*, Ankara: 323-333.

Rott, H.

1908 *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphlyien, Kappadoken und Lykien*, Leipzig.

Bilge Hürmüzlü – Andrea De Giorgi

Küllüoba Kazı Çalışmaları – 2010

Bu seneki Küllüoba kazılarına 06.07.2010 tarihinde başlanmış ve çalışmalar 06.09.2010 tarihinde sonlandırılmıştır. Son yıllarda olduğu gibi bu seneki çalışmalar da yine esas itibarıyla iki amaca yönelik olarak gerçekleştirilmiştir: İlk Tunç Çağı (İTÇ) II Yukarı Yerleşme planını ortaya çıkarmaya devam etmek ve Orta Tunç Çağı (OTÇ)’na Geçiş Evresi tabakalanması ve mimarisi ile ilgili çalışmalar yapmak. Yukarı Yerleşme’nin batısında yapılan çalışmaları göstermektedir.

Yukarı Yerleşme’nin Güneyinde ve Batısında Yapılan Çalışmalar:

Yukarı Yerleşme’yi güneybatı ve batıdan sınırlandıran uzun evlerin ortaya çıkarılması amacıyla Kompleks II’nin güneyinde, Kompleks II ve Trapez Yapı’nın batısında ve iki kesim mimarisini birleştirmek üzere aradaki Y 24 plankaresinde çalışılmıştır. Bu şekilde, Yukarı Yerleşme’yi güneyden ve batıdan sınırlandıran ve arka taraflarından çevre duvarına dayalı olan uzun evlerin planları büyük oranda ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca batıda Yukarı Yerleşme’ye girişi sağlayan iki ana ve bir de tali kapı saptanmıştır. Evlerden üç tanesinde çok sayıda *in situ* buluntu ele geçirilmiştir.

Ayrıca Yukarı Yerleşme’nin kuzeybatısında, arka tarafları çevre duvarına dayalı Aşağı Yerleşme’ye ait evler de ortaya çıkarılmıştır. Bu evlerin, buradaki kapının önünde dik açı ile birleşen iki sokağı sınırladıkları anlaşılmıştır.

Bu zamana kadar yapılan çalışmalar sonucunda, kabaca dörtgen planlı olduğu anlaşılan Yukarı Yerleşme’nin ortasında büyük bir avlunun ve bu avluya bağımsız olarak inşa edilmiş olan iki yapının yer aldığı anlaşılmıştır. Bunlar Kompleks II ve Trapez Yapı’dır. Ayrıca, Yukarı Yerleşme’nin kuzeydoğuya doğru çıkıntı yaptığı kısımda, ortasında daha küçük

Küllüoba – Yukarı Yerleşme’nin Batısında Yapılan Çalışmalar

bir avlunun bulunduğu ve etrafındaki mekânların bu avluya açıldığı, dışarıya kapalı bir kısım yer alır (Kompleks I).

Yukarı Yerleşme’nin Kuzeyinde Yapılan Çalışmalar:

Höyüğün kuzey yamacında yer alan AC/AD 15-16 açmasında, Yukarı Yerleşme’nin kuzeye doğru devamı araştırılmış ve bu doğrultuda batı taraftan girilen bir mekânın önemli bir kısmı açığa çıkarılmıştır. Bu mekâna kuzeyden bitişik olarak inşa edilmiş kalın duvar, belki de burada mevcut olan Kuzey Kapısı’nın yan duvarını oluşturmaktadır. İleride yapılacak çalışmalarla bu durum açıklığa kavuşturulacaktır.

Doğu Kapısının Erken Evrelerinin Planlarını Ortaya Çıkarmak Amacıyla Yapılan Çalışmalar:

Kompleks I’e dışarıdan girişi sağlayan Doğu Kapısı’nın erken evrelerinin planları büyük oranda ortaya çıkarılmıştır. IV D evresinde büyük temel taşlarından oldukça anıtsal inşa edildiği anlaşılan kapının önünde bir sundurmanın yer aldığı ve bu sundurmaya ait bölme duvarının bir sonraki evrede kısmen tahrip edildiği saptanmıştır.

Küllüoba – İTÇ II Dönemi’ne Ait Yangın Geçirmiş Bir Ev ile Evin Dolgusundaki in situ Buluntular

Küllüoba – OTÇ'na Geçiş Evresi'nin Sonuna Tarihlenen Gaga Ağızlı Testi (Schnabelkanne)

Höyüğün Güneydoğusunda, AH 21, AH 22, AG 23, AE 23 ve AE 24 Plankarelerinde Yapılan Çalışmalar:

Bu kesimde, önceki yıllarda kazılan ve arka kısımlarının Güneydoğu Kapısı'na dayandığı, Aşağı Yerleşme'ye ait yangın geçirmiş sıra evleri doğuya doğru takip etmek amacıyla kazılar yapılmıştır.

Geçen seneki çalışmada AG 22 açmasında saptanan yanmış evin doğu bitişiğinde bir başka evin başladığı anlaşılmıştır. Bu evin güneydoğu köşesi AH 22 açmasında, yüzeyden 1.5 m derinlikte ortaya çıkarılmıştır. Evin güney duvarı üzerinde bir giriş yer alır. Bu duvar doğu profiline temas ettikten sonra mekân oluşturmak üzere kuzeye döner. Yüzeyden 2.20 m derinlikte odanın tabanına ulaşılmıştır.

Kuzeydekine paralel olarak bir duvar da açmanın güney profili boyunca saptanmıştır. Güney yüzü sıvalı olan bu duvar, büyük olasılıkla geçen sene AH 23 açmasında ortaya çıkarılan evin kuzey duvarını oluşturmaktadır.

AG 22 açmasının güneydoğusunda, bir önceki yıl ortaya çıkarılmış olan kuvvetli taş temelin işlevinin ne olduğunun anlaşılabilmesi amacıyla, bu duvarı batıya doğru takip etmek için, AG 23 plankaresinde bir açma açılmıştır. Burada yapılan çalışmalar bize, AG 22 açmasındaki yanmış odanın önünde bir oda daha bulunduğunu ve söz konusu kuvvetli duvarın bu evin ön duvarını oluşturduğu şüpheye yer bırakmayacak şekilde göstermiştir.

İTÇ III Dönemi'nin Araştırılması Bağlamında Y 19, Z 17, Z 18, AA 17 ve AA 18 Plankarelerinde Yapılan Çalışmalar:

Bu kesimde önce Z/AA 18-19 plankareleri arasında kalan araba yolları yüzeyden erken İTÇ III tabakaları içine kadar kazılarak bu kesimdeki evlerin planları tamamlandığı gibi stratigrafik malzeme de ele geçirilmiştir.

Çalışmalar daha sonra kuzeydeki AA 17 ve AA 18 plankarelerine kaydırılmıştır. Bu kesimde daha önceki yıllarda kısmen kazılmış olan yapının planı bu seneki çalışmalarla büyük oranda ortaya çıkarılmıştır. Güneybatıda sundurmalı ve taş döşeli bir giriş içeren ve geniş bir alana yayılan bu yapının düzgün dış konturlara sahip olmaması, çeşitli büyüklüklerdeki birçok odadan oluşması, avlu veya merkezi salonsuz iç mekân düzenlenişinin söz konusu olması ve mekânlara girişi sağlayan kapıların çoğunlukla oda köşelerine yakın yer alması gibi plan özellikleri nedeniyle, Kültepe-Karum evleri ile büyük benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu evin üstüne denk gelen ve OTÇ'ye Geçiş Evresi'nin sonunu simgeleyen IV A evresine ait bir taban üzerinde diğer buluntularla birlikte ele geçirilen bir gaga ağızlı testi (Schnabelkanne), Ticaret Kolonileri Dönemi'nin hemen öncesinde veya başında olduğumuzu bize açık bir şekilde göstermektedir.

Sonuç olarak 2010 yılı çalışmaları, gerek İTÇ II yerleşim planının tümlenmesi yönünde önemli bir mesafe alınması, gerekse OTÇ'na Geçiş Evresi'nin stratigrafisinin ve mimarisinin daha somut bir şekilde ortaya konulabilmesi bağlamında son derece verimli olmuştur.

Turan Efe

Parion Çalışmaları – 2010

2010 yılı Parion çalışmaları 21 Haziran-31 Temmuz 2010 tarihleri arasında yürütülmüştür. Antik kentin 6 ayrı bölgesinde gerçekleştirilen çalışmalar sonrasında çok sayıda etütlük ve 34 adet envanterlik eser ortaya çıkarılmıştır.

İlk çalışma bölgesini oluşturan nekropol kazılarında, 20'ye yakın değişik tiplerde mezar açılmış, bunlara ait çok sayıda ölü hediyesi ortaya çıkarılmıştır. Buluntular arasında, çeşitli formlarda pişmiş toprak kaplar ve kandiller, bronz kap ve takılarla kemik eşyalar da yer almaktadır. Özellikle "Kremasyon Alanı"nda ele

Parion – Roma Villası (?)

Parion – Parion Odeion'u 2010 Çalışmaları Sonrası

Parion – Parion Rehberi 3. Baskı Kapağı (Parion Bronz Amphorasından Ayrıntı)

geçen Orientalizan Dönem ve Korint Dönemi kapları, Nekropolün kullanım tarihinin oldukça erkene gittiğini göstermiştir.

Roma Villası'ndaki çalışmalarda da, geçen yıl belirlenen hypocaust sistemli mekânın güneyinde, yine tabandan ısıtma sistemli ikinci bir mekânın olduğu belirlenmiştir. Yaklaşık Villa ile aynı dönemde yapılanma gösteren 'Yamaç Yapısı'nda ise, tabandan ısıtmalı yıkanmayla ilişkili mimari kalıntılar ortaya çıkmıştır.

Tiyatro çalışmalarında sahne binasının iç cephesinde geç dönem yapılanmalarına ve orijinal dokuya ilişkin izler belirlenmiş, ilk kullanıma ait kabartmaların geç dönemde yoğun olarak tahrip edildiği anlaşılmıştır.

Bu yıl ilk kez kazılan ve ilk bulgulara göre kentin "odeion"u olabilecek kalıntıların yer aldığı alanda yapılan çalışmalarda, oturma basamaklarından 9'u

açılmıştır. Odeion'daki çalışmalarda, 249 adet Geç Roma Dönemi Follisi'nden oluşan Parion'un ilk definesi de açığa çıkarılmıştır.

2010 çalışma programı kapsamında, Çanakkale Müzesi'nde korunan ve 2005 yılı kazılarında ortaya çıkarılan bronz amphora restore edilerek teşhire konulmuş; Kazı ana sponsoru İÇDAŞ AŞ. tarafından alınan 'Zeplin Parion' ile kentin tüm alanları hava fotoğraflarıyla kayıt altına alınmıştır. Yine sponsor tarafından yaptırılan 'Sedat-Naciye Nurova Parion Kazievi' ve yeniden düzenlenen 'Kazı Deposu' kullanımına açılırken; Atatürk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde "Parion Kazı Kütüphanesi" araştırmacıların hizmetine sunulmuş; 'Parion Rehberi'nin güncellenmiş 3. Baskısı gerçekleştirilmiş; Çanakkale'de açılan 'Dünden Bugüne Parion Kazı Fotoğrafları Sergisi'yle, Parion'da sürdürülen arkeolojik kazıların gelişim süreci tanıtılmıştır.

Cevat Başaran

Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları 2010

2010 yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi "Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi" adına 15.07-08.09.2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazımız, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra DÖSİMM ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırmalar Yürütücü Sekreterliği tarafından parasal yönden desteklenmiştir (Proje no: 6664). Ayrıca Türk Tarih Kurumu, Vehbi Koç Vakfı Suna – İnan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü AKMED, TÜRSAB ve Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın da katkıları olmuştur. Bu kurumlar ve yetkililerine, ayrıca tüm kazı ekibine teşekkürlerimiz sonsuzdur.

2010 yılı kazı çalışmalarımız üç ayrı alanda yürütülmüştür. Kazı çalışmalarına paralel olarak, antropolojik ve koruma-onarım-düzenleme çalışmaları devam etmiştir.

Batı Nekropolis:

2010 yılı Batı Nekropolis kazıları aslen iki ayrı alanda yürütülmüştür. Bunların ilki, Batı Şehir Kapısının yaklaşık 500 m güneyinde bulunan ve 2006 yılından beri devam eden kazılarında birçok in situ yerel lahit, ostotheke ile çeşitli kaplara yapılmış kremasyon mezarları bulunan parsel 159 kazı alanıdır. Diğer devamlı kazı alanı ise, 1997 yılından beri sistematik olarak kazısı yapılan ve hâlâ kamulaştırılmayan; çok çeşitli

Perge – Batı Nekropolis, Parsel 159, Kazı Alanı Genel Görünüm

Perge – Kuzey-Güney Doğrultulu Sütunlu Cadde, Kazı Sonrası Genel Görünüm

ve anıtsal mezarlar içeren özel mülkiyetteki parsel 169'tur.

Parsel 159'da 2010 çalışmaları, 2009 sezonundan varlığı bilinen mezar sıralarını ortaya çıkarmak amacıyla kazı alanının güneybatısında sürdürülmüştür. Çalışmalar esnasında batı kesitte doğu-batı doğrultulu beş adet ostohek (Os.06, Os. 07, Os. 08, Os.09, Os.10) ortaya çıkarılmıştır. Ostoheklerden sadece ikisi (Os.06 ve Os.09) soyulmadan günümüze ulaşmıştır. Os. 10 dışındaki bütün ostohekler yerel kireçtaşından, dikörtgen bezemesiz bir tekneye sahip olup, kapakları akroterli beşik çatıdır. Os.10 ise mermerden olup, beşik çatılı kapağı bitkisel bezemeli akroterlere sahiptir. Kapağın güney alınlığında bir rozet kabartması vardır. Teknenin güney kısa kenarında ise Hades kapısı kabartması yer almaktadır. 2009 yılında bulunmuş yazıtlı sunak ostohekin batısında pişmiş toprak kap içine yapılmış olan bir kremasyon gömü saptanmış ve bu gömüye Kr. 04 kodu verilmiştir. Kr. 04 kodlu kremasyon gömünün çevresinde yapılan seviye inme çalışmalarında ise Kr.05 ve Kr. 06 kodu verilen iki adet pişmiş toprak kap içine yapılmış kremasyon gömü daha açığa çıkarılmıştır. Her üç kremasyon da gövdesi hafif şişkin, dibe doğru daralan bir kap içindedir.

Alanda çalışmalar devam ederken, Os.07'nin kuzeybatısında, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, kireçtaşından, akrotersiz beşik çatılı, yerel tipte bezemesiz dört lahit bulunmuştur (L94, L96, L97, L98). Dört lahit de daha önceden soyulmuş olup, kapak ve teknelerinde kırık ve eksikler vardır. 2009 yılında bulunmuş sunak ostohek (SK.01) ve Yazıtlı-sunak ostohekin etrafında seviye inilmesi esnasında, söz konusu iki ostohekin sonradan üzerine oturtulduğu anlaşılan, kireçtaşından, doğu-batı doğrultusundaki L95 kodlu yerel tipteki bir başka lahde ulaşılmıştır. Bu lahit daha önceden soyulmamış olup, tümdür ve akrotersiz beşik çatılıdır. Kapak ile tekne birbirine harç ile

bağlanmıştır. Lahdin içinden üç bronz sikke, bir bronz ayna ve bir cam boncuk bulunmuştur. Bu lahitler açığa çıkarılıp temizlendikten sonra, Os.08'in hemen güneyinde L99 olarak kodlanmış, doğu-batı doğrultusunda uzanan bir lahit açığa çıkarılmıştır. Kireçtaşından işlenmiş lahit, beşik çatılı ve akroterli bir kapağa sahip olup, yerel tiptedir. Teknesinin güneydoğusu, kapağının ise güneyi kırık ve eksiktir. Lahit kapağının doğu alınlığında bir kalkan kabartması bulunmaktadır. Lahdin teknesinin doğu kısa kenarı yüzeyinde ise sekiz satırlık Eski Yunanca bir yazıt bulunmaktadır. L99'un hemen güneyinde, aynı tipte, doğu-batı doğrultusundaki L100 kodlu lahit bulunmuştur. Kapağı ve teknesinin güneyi kırık ve eksiktir. Bu lahdin de açığa çıkarılıp, temizlenmesiyle 2010 senesinde parsel 159'daki kazı çalışması sona ermiştir.

Parsel 169'da yürütülen kazı ve temizlik çalışmalarının amacı; 2009 yılının Aralık ayında Antalya'da meydana gelen şiddetli selden dolayı, M9 mezar yapısının güney peribolos duvarının üzerinden kayan toprak kütleinin mezar avlusunun içine akması ve batı peribolos duvarı ile güneyinde yer alan kuzey-güney doğrultulu duvarın bir kısmının göçmesi sonucu oluşan tehlikeli durumun ortadan kaldırılmasıydı. Ayrıca, gelecek sezonlarda meydana gelebilecek doğal felakete karşı önlemlerin de alınması gerekliydi. Böylece ilk olarak, M9'un güneybatısındaki sel sonrası biriken döküntü toprak temizlenmiştir. M9'un güneyinde, muhtemel bir başka selden sonra, yükselen toprak kütleinin yeni bir tahribata yol açmaması ve bu alanda başka mezar yapılarının ve/veya lahitlerin var olup olmadığının tespiti amacıyla, güney peribolos duvarının hemen güneyinde kazı yapılmıştır. Bu alanda herhangi bir mezar yapısı, lahit veya mimari kalıntı tespit edilememiştir. M9 mezar yapısının güney peribolos duvarı ve güneyindeki kazı ve temizlik çalışmalarının tamamlanmasıyla, bu alandaki toprak kütleinin göçme tehlikesi ortadan kaldırılmış, ardından M9 avlusu içerisi temizlenmiştir. Tüm bu çalışmaların

*Perge – Sütunlu
Cadde Kazısında
Bulunmuş Bronz
Erkek Baş
Kabartması*

*Perge – Sütunlu
Cadde Kazısında
Bulunmuş
Bronz Dionysos
Kabartması*

ardından, M9 mezar yapısında kapsamlı bir mimari restorasyon projesi hazırlanmıştır. Önümüzdeki sene bu projenin uygulanması için çalışılacaktır.

Parsel 169'un güneybatısında, Yurtpınar yolunun batı kısmında, 2977 nolu parselde figürlü bir mermer lahit bulunduğu ihbarı üzerine, burada kazı başkanlığınca bir sondaj yapılması gerekli görülmüştür. Kazı çalışmalarında, sondajın doğu kısmında bir duvar, duvarın batı bitişiğinde "U" biçiminde bir podyum ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkarılan yapıda şimdilik iki evre tespit edilmiştir. Yapının anıtsal bir mezarın girişi ya da bir podyum mezar olabileceği düşünülmektedir. Bu alandaki kazı çalışmalarına, yapının özel mülk olan seraların altında devam etmesi nedeniyle son verilmiştir. Yapının çizimi yapıp, fotoğrafla belgelendikten sonra, Genel Müdürlük'ün izniyle kapatılmıştır.

Sütunlu Cadde:

2010 yılı kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Cadde kazı çalışmaları, her iki sütunlu caddenin kesiştiği kavşağın kazılmamış kuzeybatı yarısında, özellikle 2005 yılında burada bulunan kabartmalı bir kesik alınlık sebebiyle bir çeşme yapısı (nymphaeum) olduğu düşünülen yapı çevresinde odaklanmıştır. Muhtemel çeşme yapısının doğu cephesi takip edilerek, kuzeye doğru devam eden kazıda çeşitli heykel parçaları ve çeşme yapısına ait olduğu düşünülen yarısı eksik bir alınlık parçası bulunmuştur. Bu alanda seviye inilirken, cadde döşemesinin hemen üzerinde yer alan tuğla taban belgelenecek kaldırılmıştır. Bu esnada yanık dolgudan oluşan bu taban içerisinde, oldukça kaliteli bir işçilik gösteren orta yaşlı bir erkeğe ait bronz kabartma-aplik ve ona ait bronz parçalar ortaya çıkarılmıştır. Kuzeye doğru ilerlendikçe ortaya çıkan doğu-batı doğrultulu geç dönem duvarının kuzeye doğru döndüğü, böylece bir mekân oluşturabileceği düşüncesiyle, çalışmaların duvarın kuzeybatısına yöneltilmesiyle, duvarın hemen kuzeyinde, kireçtaşından bir kesik alınlığın

köşe bloğu tespit edilmiştir. Muhtemel çeşme yapısına ait olduğu düşünülen alınlığın iç kısmında; kabartma büst olarak bir Helios, ön cephede ise canorus üfleyen, sol elinde dümen tutan kanatlı triton kabartmaları bulunmaktadır. Alanda, kazıyla birlikte yapılan düzenleme çalışmalarıyla muhtemel çeşme yapısının doğu kenarı kısmen açılmıştır. Yapı girişinin hemen kuzeydoğusunda, cadde tabanı seviyesine yakın bir bölümde "Sarhoş Dionysos ve Satyros" heykel grubu olarak bilinen eserin Dionysos'u ve Satyros'un tanrının omuzuna attığı kolunun da koruna geldiği bronz kabartma bulunmuştur. Muhtemel çeşme yapısının olası doğu girişi açıldıktan sonra, alandaki, yarısı yüzeyde yarısı toprakta bulunan büyük mimari elemanlar envanterlenip, vinç yardımıyla kaldırılmıştır. Burada yoğun heykel parçaları buluntularıyla karşılaşılmıştır. Aynı yerde sırasıyla; önce tanrıça Isis veya Isis rahibesine ait olduğu düşünülen mermerden bir kadın başı, Aphrodite olması muhtemel, mermerden ideal bir kadın başı tüme yakın olarak bulunmuştur. Kuzeye doğru batı galeride devam eden kazı sırasında, bu sene batı galerinin kavşaktan sonraki ilk in situ postamenti ve üzerinde bulunan Attik-Ion sütun kaidesi bulunmuştur. Muhtemel çeşme yapısının hemen kuzeyinde ise, geç dönemlerde tuğla ve moloz taşlardan yapılmış, kuzey-güney yönlü paralel iki duvar sırası açığa çıkarılmıştı. Bu duvarlardan kuzeydekinin sınırlarını belirlemek için ilerlendiğinde; duvarın koruna gelen üst bölümünde devşirme olarak kullanılmış porfirden, duvarda kullanılmak üzere keski ile baş kısmı uzunlamasına ortadan ikiye bölünen, Roma döneminde arkaik üslupla (arkaizan) yapılmış bir 'Dionysos Herme'si bulunmuştur. Bu duvar sırasının kuzeyinde de aynı işçilikle yapılmış doğu-batı doğrultulu bir başka duvar sırası tespit edilmiş ve bu kısmın bir mekân oluşturduğu anlaşılmıştır. Bu mekânın batı duvarını ise, içi büyük taşlarla kapatılan bir dükkân girişi oluşturmaktaydı. Alanın bu seneki

*Perge – Sütunlu
Cadde, Kazısında
Bulunmuş
Mermerden
Aphrodite? Heykel
Başı*

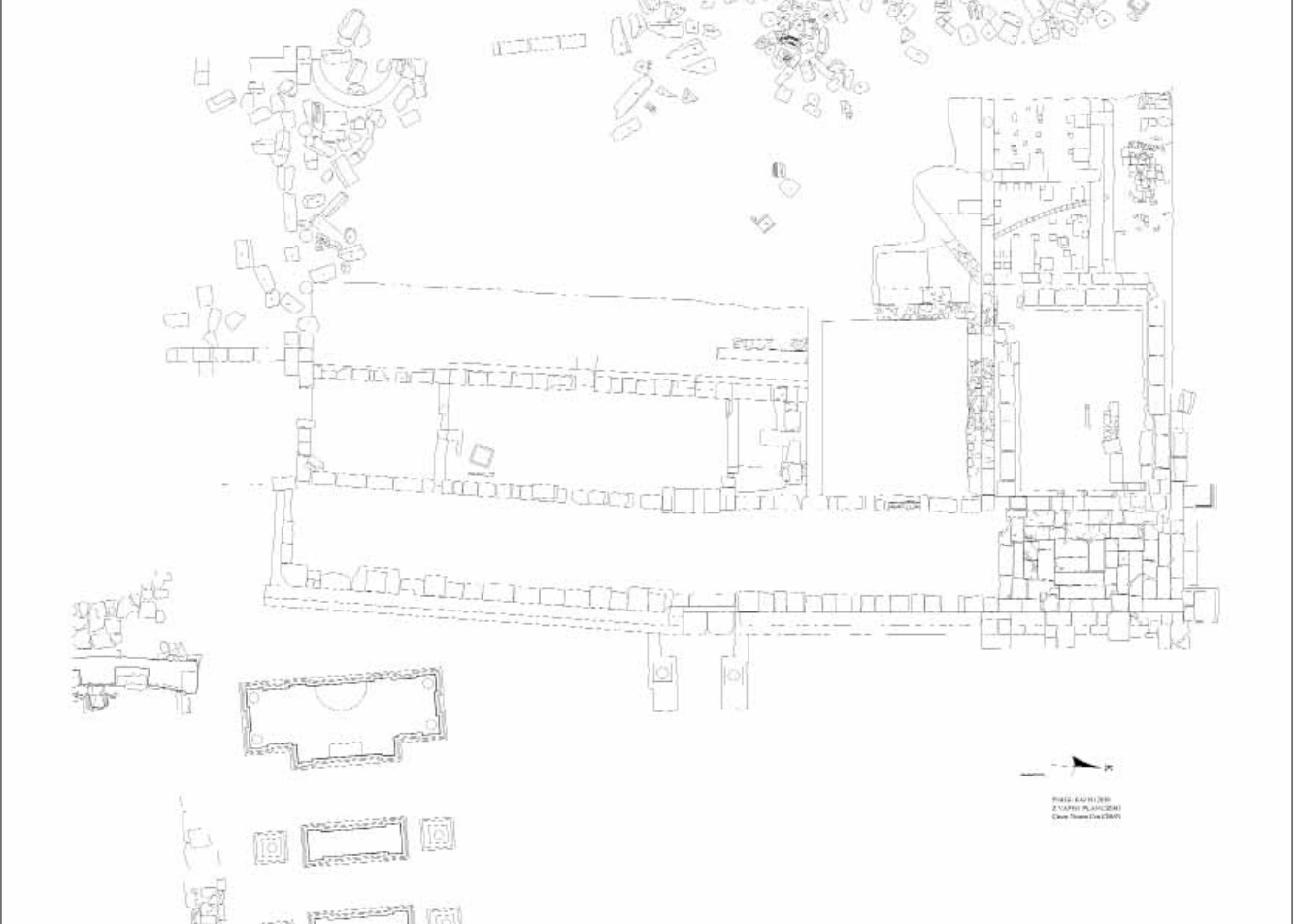
kazı çalışması, arazide bulunan çok sayıda dağınık mimari parçanın önümüzdeki kazı sezonu başında vaziyet planının çıkarılıp, numaralarla kaldırılmak üzere sonlandırılmıştır.

“Z” Yapısı:

Perge kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddenin 1. batı insulasında yer alan ‘Z Yapısı’ kazılarında ilk olarak, bu alanda Erken Roma İmparatorluk Dönemi’nde inşa

edilmiş bir bouleterion ya da bu döneme ait bir yapı olduğu fikriyle 2008 yılında başlanmış, 2009 ve 2010 kazı sezonlarında da devam edilmiştir. Bu çalışmalarla alanda, Erken Roma İmparatorluk Dönemi’nden Bizans Dönemi içlerine uzanan dönemde çeşitli evreler içeren yapı/yapılar grubunun 4 mekânı açığa çıkarılmıştır.

2010 yılı kazı sezonundaki çalışmalar, 4 nolu mekânın güneyinde sürdürülmüştür. 1-4 nolu mekânlar ile bu alanın mimari bağlantısının tespit edilmesi amacıyla çalışma devam ederken, 4 no’lu mekânın güneyindeki kısım; kuzey, doğu ve güneyden duvarlarla sınırlandırıldığı için “5 no’lu mekan” olarak adlandırılmıştır. Mekânın güneybatısında seviye inildikçe, güney duvarı üzerinde 4-5 no’lu mekanlar arası geçiş sağlayan kapı ile güneyde aynı aksta, güneye açılan bir kapı daha olduğu tespit edilmiştir. Buradaki kazı çalışmaları sonucunda; 5 no’lu mekanın kuzey-güney doğrultulu dikdörtgen bir plana sahip olduğu ve tabanının opus sectile, pişmiş toprak döşeme levhaları ve mozaik döşemeyle kaplandığı tespit edilmiştir. Mekânın kuzey ve güney duvarları üzerinde aynı aks üzerinde, batı duvara daha yakın, iki adet kapı yer almaktadır. 5 no’lu mekândaki kazının tamamlanmasından sonra, çalışmalara mekânın batısındaki

Perge – “Z Yapısı” Kazı Sonu Planı

alandaki devam edilmiştir. Kazıya güneye doğru başlanmış ve 5 no'lu mekânın güney duvarı ile aynı batı aksta olan duvara ulaşılmıştır. Bu duvar üzerinde yer alan doğu-batı doğrultulu dört adet Dor sütunundan birincisi yer almaktadır. Söz konusu Dor sütununun in situ olup olmadığının tespiti için yapılan kazıda, kuzey-güney stylobatından daha alt kottaki derinliğe inilmiş, ancak sütunun oturduğu düşünülen stylobata ulaşılamamıştır. Bu durum, Dor düzenli bu sütun ve onunla ilişkili diğer mimari parçaların kuzey-güney stylobatı (geç dönem stylobatı) ile değil de, aynı zamanda 1 no'lu mekânın güney duvarı ve aynı batı hat üzerinde, 2008-2009 yıllarındaki kazılarda in situ altı adet Dor sütunuyla birlikte ortaya çıkarılmış olan, doğu-batı stylobatı (erken dönem stylobatı) ile ilişkili olabileceği düşündürmüştür. Ancak, bütün bu sorular ilerleyen yıllardaki kazılarla aydınlatılacaktır.

Antropolojik Çalışmalar:

Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları kapsamında 2010 yılında yapılan antropolojik çalışmalar, Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal'ın başkanlığında toplam üç kişilik bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda, 2009, 2008 ve 1997 yılında kazılmış olan mezarlardan bulunmuş en az 100 bireye ait iskelet kalıntısı antropolojik açıdan incelenmiştir. İncelenen mezarlardan 30 kadın ve 34 erkeğin cinsiyeti belirlenirken, altı bireyin cinsiyeti belirlenememiştir. Mezarlardan ele geçen 11 bireyde kremasyon geleneğinin uygulandığı saptanmıştır. 2010 yılı çalışmaları kapsamında incelenen bireylerin, sağlık yapısının nispeten iyi olduğu söylenebilir.

Koruma, Onarım ve Düzenleme Çalışmaları:

Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın düzenlediği "Bir Sütun da Sen Dik" Kampanyası kapsamında yapılan bağışlarla gerçekleştirilen Anastylosis ve Düzenleme Çalışmaları ile kuzey-güney doğrultulu sütunlu cadde üzerinde toplam 30 adet sütun ayağa kaldırılmıştır.

Perge Batı Nekropolü 169 numaralı parselde bulunan M9 kodlu oda mezarların, 2010 kışında, yoğun yağışlar sebebiyle avlunun güney toprak duvarının avluya yıkılması ve yapının su ile dolması sebebiyle, mezar yapısının temizliği ve duvar resimlerinde bozulmaya yönelik tespitler sonucu bozulmaya rastlanmamış, sadece gerekli görülen dört noktada akrilik reçine Primal AC 33 enjeksiyonu yapılmıştır. Ayrıca, yapının 1 ve 2 numaralı odalarında bulunan mozaik döşemeler temizlenmiş; yapının üst katında ve avlusunda bulunan mozaik taban döşemeleri açılmış, kontroller ve temizliklerinin ardından jeo-tekstil keçe ve dere kumu ile tekrar örtülmüştür. Aynı parseldeki M1 Mezar Yapısının iç kısımdaki duvar resimleri 1998 yılında restore edilmiş olup, yapılan kontrollerde herhangi bir bozulma görülmemiştir. Söz konusu çalışmanın

kapsamı dışında tutulan, güney duvarın tonoz başlangıcından yukarı doğru devam eden bölümünde yer alan, yaklaşık 2 m²'lik kısım ve yapının dış cephesinde bulunan duvar resimlerinin konservasyon ve temizliği yapılmıştır. Çalışmadan önce seçilemeyen figürler ve desenler ortaya çıkarılmış ve seçilebilir hale getirilmiştir.

Batı Nekropolis Parsel 159'da, güneye doğru genişleyen açmada açığa çıkan mezarları korumak için, yeni açığa çıkan mezarları örtecek şekilde, var olan çatıya güneye doğru eklemeye yapılmıştır. Ayrıca, sıralı biçimde bulunan bezemeli ve yazıtlı mezarlar trapez saçtan imal edilmiş levhalarla çevrelenerek, dışarıdan görülmeyecek şekilde, önümüzdeki sezon açılmak üzere, kapalı bir kutu içinde muhafaza altına alınmıştır.

Hellenistik Batı Kule'nin konsolidasyon çalışmasında, Batı Kule'nin dışına düşmüş ve Güney Hamam porticusunun kuzey kısmının önemli bir kısmına dağılmış kule blokları, grid sisteme göre numaralandırılmış, kademe kademe çizimleri ve fotoğraflamaları yapılarak, buldukları yerden alınıp, tasnif edilmiştir. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle ihalesi yapılan Demetrios Apollonios Takı'nın ayağa kaldırma çalışmaları başlamıştır.

Kazı esnasında bulunmuş olan tüm buluntular kazı konservatörleri tarafından temizlenmiş, kırık parçalar birbirlerine yapıştırılarak tümlenmiştir. Kazı sonunda Antalya Arkeoloji Müzesi'ne 32 adet envanterlik, 81 adet etüdütlük eser teslim edilmiştir.

Aşkın Özdeğir

Sinop Balatlar Kilisesi Kazı Çalışmaları – 2010

Sinop, Milet kenti kolonisi olarak kurulduğu MÖ 7. yy'dan, en parlak günlerini yaşadığı Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinden günümüze geçen sürede hep aynı yerde kurulmuş olduğundan, kentten farklı uygarlıklara ait dokusunu anlamak kolay olmamaktadır. Sinop'un kent merkezinde yazılı kaynakların sözünü ettiği parlak geçmişin hatırası olan yapıların sayısı oldukça azdır. Günümüze ulaşan en gösterişli yapılar arasında kentten surları, Sinop Arkeoloji Müzesi bahçesindeki, 1951-1953 yıllarında A. Erzen, E. Akurgal ve L. Budde'nin yaptığı arkeolojik kazılar sayesinde ortaya çıkarılan MÖ 2. yy'a tarihlendirilen Sinop'un en önemli kültü olan Serapis Tapınağı, Selçuklulara ait Alaaddin Camisi ve Pervane Medresesi gelir. İç kalede kurulmuş olan, meşhur Ceza ve Tutuk Evi günümüzde Sinop'u ziyarete gelenlerin en sık uğradıkları, yakın geçmişe ait tarihi mekânlardandır. Modern Sinop'un en önemli

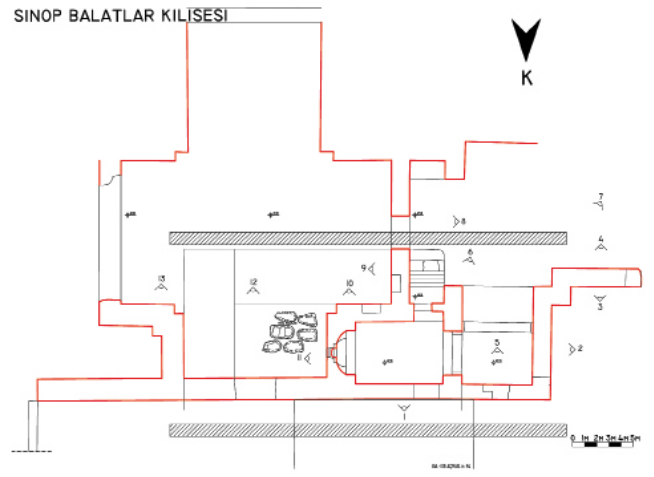
Sinop – Balatlar Kilisesi Olarak Tanınan Roma Dönemi'ne Ait Yapı Kalıntısı

alış veriş ve gezi yolu olan Sakarya Caddesi'nin, antik kentin sütunlu caddesi olması mümkündür. Yolun çevresinde yapılan inşaatlar sırasında, zaman zaman Roma Dönemi konutlarına ait döşeme mozaikleri gün ışığına çıkarılmıştır.

Doğu Roma (Bizans) ve Geç Osmanlı Dönemlerine ait en önemli kalıntı ise Sinop kent merkezi, Ada Mahallesi'ndeki bilimsel yayınlarda ve halk arasında 'Balatlar Kilisesi' olarak tanınan yapı kalıntısıdır. Çevresi yoğun yapılaşmaya maruz kalmış büyük yapı kalıntısında, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izin ve destekleriyle Doç. Dr. Gülgün Köroğlu'nun bilimsel başkanlığındaki bir ekip tarafından arkeolojik kazı çalışmalarına ilk kez 2010 yılı Temmuz ayında başlanmıştır. Bakanlık temsilcisi olarak kazıya Kastamonu Müzesi'nden Hamdiye Cılaz Çakır katılmıştır.

Kazılar öncesinde yapıyla ilgili en ayrıntılı bilgi, A. Bryer ve D. Winfield'in, Bizans'ın Karadeniz kıyısındaki yapılarını inceleyen (*The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos*, 2 cilt, Washington D.C., 1985) yayınlarında yer almaktadır. Bu çalışmada saray, gymnasium/palestra/hamam, tahıl deposu (granarium), 7. yy'a ait Bizans Manastırı ve Geç Osmanlı Dönemi Kilisesi olması hakkındaki farklı görüşlere değinilmektedir. Ancak yazarların ortak görüşü herhangi bir arkeolojik kazı çalışması yapılmadan yapının inşa edildiği dönem, evreleri ve işlevlerinin bilinmesinin mümkün olamayacağıdır.

Balatlar Kilisesi olarak tanınan yapı topluluğundan günümüze, birbiriyle bağlantılı haç planlı iki büyük mekân ile dikdörtgen planlı çok büyük bir salon kalabilmiştir. 2010 yılı kazıları kapsamında, yapının yakın çevresinde yüzey araştırması yapılmış ve yapının doğusunda birbirine paralel iki ve kuzeyinde bir salon daha keşfedilmiştir. Kent merkezine doğru uzanan kuzey batısında da, yapıyla ilişkili mekânlara ait duvar

Sinop Balatlar Kilisesi – 2010 yılı Kazılarında Çalışmaların Yoğunlaştığı Şapel ve Çevresindeki Alanın Planı

kalıntıları belirlenmiştir. Yapının çevresinin yoğun bir yapılaşmaya maruz kaldığı görülmektedir. Bu yeni binaların inşası sırasında çok sayıda sütunun, döşeme taşlarının ve mozaiklerin ortaya çıktığı da halk tarafından belirtilmektedir.

Balatlar Kilisesi olarak tanınan yapı, konumu itibarıyla Sinop'un daha az rüzgâr alan doğu limanına ve kente hâkim yüksek bir noktada kurulmuştur. Günümüzde köşe odaları hariç yapının büyük bir bölümünün üst örtüsü yok olmuştur. Bununla birlikte yapının üç büyük salonuna ait yaklaşık 5-6 m yüksekliğindeki dış duvarları ayakta. Düzenli taş ve tuğla sıralarından oluşan duvarların kuşattığı alanların iç kesiminde taşıyıcılara ya da zemine ait herhangi bir kalıntı ve izi görülememektedir. Üst yapıya ait tüm yıkıntıların yapının zemininde olduğu sanılmaktadır.

Bu yapı topluluğuyla ilişkili olduğu düşünülen kentin daha kuzeyinde bulunan Boztepe'ye doğru kurulmuş olan dikdörtgen planlı birbirine bitişik dört bölümden oluşan beşik tonozlarla örtülü sarnıç harabesiyle, çevredeki evlerin altında kalmış olan kalıntının diğer bölümlerine ait duvar kalıntıları da göz önünde tutulduğunda yapının bütünü kapsadığı alanın genişliği ve devasa ölçüleri hayret uyandırmaktadır.

Yapının ilk olarak 3 ya da 4. yy'da bir hamam- gymnasium, palestra birleşimi olarak inşa edilmiş Roma imparatorluk dönemi eseridir. O dönemden günümüze geçen uzun süreçte değişik işlevlerle kullanılmış olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Yapının tarihi geçmişi ve farklı dönemlerdeki kullanım evreleriyle ilgili olarak tarihi kaynaklar ve filolojik belgeler suskun olmakla birlikte, yapıda 2010 yılı temmuz ayında başlanan kazılar sayesinde hem yapıyla ilgili bilinmeyenler, hem de Sinop'un MÖ 5. yy'dan 20. yy ilk çeyreğindeki mübadeleye kadar olan geçmişi tanınmaya başlamıştır.

Sinop Balatlar Kilisesi – 12-13. yy'lara Ait Sırlı Kap Parçaları

2010 yılı kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları, yapı kalıntısının 15. yy'dan 20. yy başlarına kadar Sinoplu Hıristiyan tebânın dini ibadetlerini sürdürdüğü kiliseye dönüştürülerek kullanılmış mekânın mimarisinin değerlendirilmesi ile resimlerinin ikonografik özelliklerinin belirlenmesi, kilisenin korunması ve onarılması, hem kilisenin ve hem de apsisin doğusundaki din adamlarına ait mezarların üzerinin koruyucu bir çatıyla örtülmesi için proje hazırlanması, yapının mevcut tüm salonlarına yayılmış olan mezarlık alanlarının belirlenerek incelenmesi konusunda olmuştur. Arkeolojik kazılar sayesinde 1920'lerden 2010 yılına kadar tarla ve meyve bahçesi olarak kullanılan harabenin zemininde kazılara başlanmıştır. Yüzeyin 50 cm altına inildiğinde Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen Hıristiyan mezarlığı ortaya çıkarılmıştır. Kiliseye dönüştürülerek kullanılmış mekân, hemen batısındaki iki bölümlü mekânlar ile kilisenin doğusundaki Nekhorion olarak kullanılan haç planlı salonun zemininde yapılan kazılarda belirlenen mezarlar Geç Osmanlı Dönemi'ne ait değişik cenaze gömme gelenekleri ve tiplerini belirlemek açısından önemli bilgiler vermiştir. Hıristiyan geleneğine uygun olarak cenazeler giysileriyle ve mezar hediyesi bırakılarak gömülmüştür. Mezarlarda ele geçen buluntular arasında cam kandil ve kadehler, seramik tabak ve kâseler, bronz ve sedeften yapılmış haçlar, yüzükler, kolye, bileklik veya tespih olarak kullanılmış boncuklar vardır. Seramiklerin büyük bir çoğunluğu Çanakkale üretimi kaplardan oluşur. Kütahya üretimi bir tabak ve fincan da bulunmuştur. İthal kapların çoğunlukta olduğu görülür. Kazılar sırasında elde edilen buluntular antropolojik, sosyolojik, tarihsel açıdan yapılacak değerlendirilmelere katkı sağlamakta ve kültürlerarası sanatsal ve ekonomik ilişkileri de gün ışığına çıkarmaktadır.

Büyük avlu ya da salon olarak tanımlanan kuzeydeki X numaralı salonda açılan 5x5 m ölçülerindeki sondaj açmasında 5 m derinliğe inilerek yapının kullanım

evreleri belirlenmek istenmiştir. Yüzey toprağının hemen altında -0.5 m ile 1.5 m derinlik arasında mezarlık tabakası vardır. 3 m derinliğe ulaşıldığında Bizans Dönemi'ne ait küçük taşlar ve sıkıştırılarak sertleştirilmiş bir tabana rastlanmıştır. Bunun aşağısında ise Roma seramik parçalarına rastlanmıştır.

2010 yılı çalışma sezonunda alanda jeofizik ve jeomanyetik yöntemler uygulanarak henüz toprak altında bulunan mekân kalıntılarının saptanmasıyla ilişkili bir ön çalışma yapılmıştır. Harita mühendisleri ve topograflar ülke ve şehir koordinatlarına yapıyı oturtmuşlardır. Ayrıca alanın ölçümleri yapılarak plan kare sistemi kurulmuştur. Daha önce ilk kez Bryer-Winfield'in *Pontos* kitabında verilen Balatlar Kilisesi'nin eksikleri olduğu tarafımızdan belirlenen planı, yüzey araştırmalarında belirlenen yeni duvar ve mekân kalıntıları da eklenerek yeniden çizilmiştir.

Gülğün Köroğlu

Soli Pompeiopolis Kazıları – 2010

1999 yılından beri Prof. Dr. Remzi Yağcı başkanlığında sürdürülen Soli Pompeiopolis Kazıları, 2010 yılında toplam 45 kişi ile gerçekleştirilmiş ve bir ay sürdürülmüştür. Soli Höyük ve Pompeiopolis'te 2010 yılındaki kazı ve temizlik çalışmalarında mimari açıdan önemli yapılar açığa çıkarılmıştır. Söz konusu çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Pompeiopolis Sütunlu Caddesi:

Pompeiopolis Sütunlu Caddesi'nde 2010 yılı kazı ve temizlik çalışmaları B48, C51-54, D50-53, E48, E50 ve E53 plan karelerinde yapılmıştır. 2005 ve 2006 kazı sezonlarında Pompeiopolis Sütunlu Caddesi'nin doğu portikosunda yapılan kazılar sırasında Bizans Dönemi'ne tarihlenen *opus sectile*li taban ve bu taban üzerine devrilmiş halde duvar ve kapı yıkıntıları ortaya çıkarılmış; bu duvar ve kapıların ait olduğu mekânların bugün Sütunlu Cadde'yi sınırlayan beton koruma duvarına paralel geçen günümüzdeki Viranşehir Caddesi'nin altında olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle sonraki yıllarda yapılan kazıların beton koruma duvarının dışında, yani Sütunlu Cadde'nin doğusundaki açmalarda yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar doğrultusunda Sütunlu Cadde'nin doğusunda yapılan kazılarda:

2007 yılında: Roma ve Bizans mimarisiyle birlikte açığa çıkan Erken Bizans takı grubu;

2008 yılında: Roma Dönemi bronz bir Apollon heykeli;

2009 yılında ise, Sütunlu Cadde'nin imarında katkısı olması nedeniyle adının onurla anıldığı düşünülen

Soli Pompeiopolis – Apsisli Küçük Kilise

soylu bir Roma vatandaşının (*Galerius Valerius*) taş yazıtı;

Sütunlu Cadde'nin şimdiki koruma duvarının içinde kalan mimari kalıntılardan ibaret olmadığı açıkça ortaya koymuştur. Bu durum çeşitli etkinliklerde kamuoyunun dikkatine sunulduğunda; Sütunlu Cadde'nin çevre düzenlemesinin gereği gibi yapılabilmesi ve caddeyi araç trafiğinin olumsuz etkilerinden kurtarabilmek için taşıt trafiğine kapatılması yönünde öneri ve görüşler dile getirilmiştir. Bunun üzerine 2010 yılında, Kazı Başkanlığı ve Mezitli Belediyesi'nin işbirliği ve girişimleri ile Viranşehir Caddesi taşıt trafiğe kapanmıştır. Sütunlu Cadde boyunca arkeolojik çevreye aykırı biçimde uzanan elektrik direklerinin de önümüzdeki yıllarda kaldırılması planlanmaktadır.

Soli/Pompeiopolis'in antik çağda yaklaşık 200 sütuna sahip olan *cardo maximusunu* (kuzey-güney doğrultulu sütunlu cadde) antik dönem şehir planlamasına göre *cardo maximusu* dik kesen bir ya da daha fazla *decumanus* (doğu-batı doğrultulu sütunlu cadde) olmalıydı. 2010 yılı kazısında, söz konusu *decumanusun* yerini belirlemeye yönelik sondaj çalışmaları planlandı. Bu amaçla, E 48 ve F 48 plan karelerinde yapılan kazılarda önceki yıllarda bulunan avlu tipi Erken Bizans Dönemi *opus sectileli* (mermer taban döşemesi) tabanlar ile paralellik gösteren bir başka taban döşemesine ve bu tabanı kuzey yönünde sınırlayan kireçtaşı basamaklar ortaya çıkarılmıştır. Basamaklar ve çevresindeki kireçtaşı bloklar, özgün olarak Roma olup, Bizans Dönemi'nde ikinci kez kullanılmış bir yapı veya bir mekâna ait oldukları görülmektedir. Bu yapının doğu portikoyu kesintiye uğratan bir *decumanusa* mı yoksa tamamen bağımsız bir mekâna mı ait olduğu önümüzdeki yıllarda yapılacak olan kazılarla anlaşılacaktır.

Roma Sütunlu Caddesi'nin Bizans Dönemi'nde de etkin bir biçimde kullanıldığı yukarıda sözü edilen arkeolojik verilerden bilinmekteydi. Ancak bunun yapısal olarak en belirgin kanıtı 2010 yılında E49

Soli Pompeiopolis – Apsisli Küçük Kilise Plan

ve E50 açmalarında yapılan kazılarda açığa çıkmıştır. Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne tarihlenen bu yapı, Bizans Dönemi'nden küçük bir kilisedir. Kilisenin plan olarak en yakın benzeri, Ayaş Elaiussa Sebaste'deki Roma tapınağının peripteral sütun sırası içinde yer alan bir diğer küçük kilisedir. Bu kilise de Pompeiopolis'te olduğu gibi iki sütun arasında yerleştirilmiştir. Bu örneklere bakılırsa, bu tip küçük kiliselerin, Kilikya bölgesinde Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde Roma mimari kalıntılarının içinde (tapınak, sütunlu cadde vb.) giderek yaygınlaştığını görülmektedir. Pompeiopolis küçük kilisesi, önceki yıllarda bulunan *opus sectileli* (mermer taban döşemesi) avlular ile devrik kapı lentoları MS 525 yılında olan şiddetli deprem öncesi Pompeiopolis'in dramatik sonunu ortaya koymaktadır. Sütunlu Cadde'de kontekstindeki arkeolojik ve mimari verilere göre: Görkemli bir Roma Dönemi'nden sonra, kullanım açısından daha mütevazı bir Bizans Dönemi yaşandığı anlaşılmaktadır. Sütunlu Cadde'nin, halen modern Viranşehir Caddesi altındaki hem Roma ve hem de Bizans Dönemi mimari kalıntıları önümüzdeki kazı sezonlarında ortaya çıkarılacak ve böylece ileride planlanan restorasyonda bütünlük sağlanacaktır.

2010 yılında Sütunlu Cadde'deki bir diğer çalışma ise, anıtsal mimari eserleri bloklarının taşınma teknolojilerinin araştırılmasıdır. ABD Wisconsin Madison Üniversitesi'nden Öğretim Üyesi Dr. William Aylward, anıtsal mimari eserlerin bloklarının taşınma teknolojileri konusundaki incelemelerini Pompeiopolis *cardo maximusundaki* sütun tamburları ile yıkılmış diğer bloklar üzerinde gerçekleştirmiştir.

2009 yılında Pompeiopolis Antik Limanında uluslararası bir ekip ile C. J. Brandon, R. L. Hohlfelder ve

Soli Pompeiopolis
– Sütunlu Cadde
Güney Ucu 3D

J. P. Oleson tarafından gerçekleştirilen ROMACONS-Roma Deniz Betonları Projesi sondaj çalışmalarıyla alınan örneklere ilişkin sonuçlar 2010 yılında netleşmiştir (NAUTICAL ARCHAEOLOGY, 39.2). MS 1. yy sonu başlayıp, MS 2. yy ortasında inşası tamamlanan Pompeiopolis limanında *pozzolana* harcının kullanıldığı ortaya çıktı. Bu harcın ilk olarak MÖ 3. yy'ın sonlarına doğru Pozzuoli körfezinde ortaya çıkmasından sonra, Roma limanlarında yaygın olarak kullanıldığı ve hidrolik beton teknolojisinin Akdeniz'in en ücra köşelerine ulaştığı bilinmekteydi. Su altı inşaatları için kullanılan Roma betonu sönmüş kireç, *pozzolona* ve *agrega* karışımından oluşmaktaydı. Bu teknolojinin Anadolu'da kullanımının örneklerine Pompeiopolis, Kyme ve Side'de rastlanmaktadır. Pompeiopolis örneklerinden elde edilen verilere göre: Pompeiopolis limanındaki *agrega* % 64 ile 54, harç ise % 36 ile 46 arasında değişmektedir. Bu karışım oranları, Roma kara yapılarına yakındır. İncelemelerin Italcementi'nin İtalya-Bargamo'daki araştırma laboratuvarlarında, yani tek bir merkezde yapılması sonuçların güvenilirliğini artırmaktadır.

2010 yılında yayınlanan raporlara göre: Pompeiopolis'te bir Geç Roma amphora üretim merkezi saptanmıştır. Limanın uzun mendireğinin yakınlarında konuşlanan bu merkez, MS 5. yy başından 7. yy başına kadar üretim yapmıştır. Olasılıkla yörenin şarap, yağ gibi malların deniz aşırı ihracını kolaylaştırıyordu.

Sütunlu Cadde'de restorasyona yönelik kazı ve temizlik çalışmalarının yanı sıra Sütunlu Cadde'nin Adana Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından geçen yıl onaylanan güney ucunun restorasyonuna ilişkin finans arayışları sürdürülmektedir. Maliyetinin yaklaşık 2 milyon TL olacağı hesaplanan Sütunlu Cadde'nin güney ucunda batı portikodaki Roma dükkânları ve doğu portikosundaki mozaikli alan restore edilerek, ikişer sıra halinde yedişer sütun ayağa kaldırılması planlanmaktadır. Böylece Sütunlu Cadde'nin aşama aşama kaldırılması için ilk adım atılmış olacaktır. Bu restorasyon, Pompeiopolis'in yeniden düzenlenmesi için de önemli bir başlangıç

sayılabilir. Projenin gerçekleştirilmesi için Mersin Valiliği Özel İdaresi gereken maddi desteği sağlamıştır.

Soli Höyük:

Soli Höyük'te, Hitit terası olarak adlandırılan doğu yamaçtaki bölümde MÖ 15. yy'da kullanılan sur duvarlarının önemli bir bölümü açığa çıkarılmış ve temizliği tamamlanmıştır. Surun içinde yangın tabakasında silo ya da mutfak olarak kullanılan mekânlarda bulunan arkeobotanik örneklere göre: MÖ 15. yy'da Soli'de arpa, çatal siyez buğdayı, mercimek tüketilmiş olduğu uzman raporlarından anlaşılmaktadır. (Prof. Dr. Emel Oybak, HÜ Biyoloji Bölümü) Yivlenerek işaretlenmiş, Soli'de bir tahıl (arpa) küpünün içinde bulunması nedeni ile “ölçek kabı” olarak nitelendirilen tek renkli, kaba kaplar (“*drab ware*”) merkezi bir ekonominin varlığına işaret etmektedir. Bu tip kaplar, Orta Anadolu'daki Hitit merkezlerinde Boğazköy, Maşat Höyük, Kuşaklı, Alacahöyük'te; Kilikia'da da Kilisetepe, Soli, Yumuktepe, Tarsus ve Kinet Höyük'te Geç Tunç II Dönemi'nde MÖ 15.-13. yy'lar arasında görülmektedir. Soli Höyük yiv işaretli kapları, 12-16 Nisan 2010'da yapılan 7 ICAANE (7th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East) toplantısında “Revisiting the Issue of the Late Bronze II Drab Ware with Potmarks” başlıklı bildiri ile bilim dünyasına sunulmuştur. Bilindiği gibi MÖ 15-14. yy'lar Kizzuwatna'nın Hitit egemenliğine girdiği ancak yerel özelliklerini koruyup sürdürdüğü bir geçiş dönemidir. Bu dönemde Kizzuwatna'ya özgü seramik tipleri arasında, kırmızı bandlılar, dalga bezemeliler, ip baskılı mutfak kapları da yeme-içme kaplar yer almaktadır. 2010 yılında, MÖ 15. yy Kizzuwatna kazamatlı (kasa tipi) sur duvarları ahşap levha ve desteklerle sağlamlaştırılarak koruma altına alınmıştır. Kazı sonunda duvarların üzeri jeotekstil ile örtülmüş ve üzeri (Mezitli Belediyesi'nin desteği ile) sökülebilir geçici bir koruma çatısı ile kapanmıştır. Böylece Soli Pompeiopolis ören yerinde ileride planlanan gezinti yollarına Kizzuwatna dönemini yansıtan bir istasyon daha eklenmiştir.

*Soli
Pompeiopolis
– Hitit Maden
Kalıbı*

Soli Höyük'te 2010 yılında E 10 açmasında döküntü içinden gelen kumtaşından Hitit Dönemi bir kalıbın madeni alet teknolojisinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Kalıbın bir yüzünde Orta Anadolu tipi kolcuklu yassı balta, diğer yüzünde ise mahmuzlu bir orak bulunmaktadır. Kalıp, Soli'nin MÖ 2. binde önemli bir liman kenti olarak, hem ticaret hem de bir maden işleme merkezi olduğu yönündeki verileri güçlendirmektedir. 19. yy'ın sonlarında Soli'den Almanya'ya götürüldüğü iddia edilen önce *Staatliche Museen'de* sergilenip, 1940 yılında ünlü arkeolog Kurt Bittel tarafından "Der Depotfund von Soloi-Pompeiopolis" adlı makale ile *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie*, 46(1)'de yayınlanan maden eserlerin arasında bu tür kalıplarla üretilen madeni aletler olduğu bilinmekteydi. Kalıbı bir yüzünde yer alan balta formu, savaş aletlerinin Soli'de seri bir şekilde üretildiğini göstermektedir. Seri üretimi akla getiren bu kalıp, Soli'de hem savunma hem de ihracat amaçlı silah imalatı yapıldığının bir kanıtı olarak değerlendirilebilir; aynı şekilde diğer yüzde yer alan mahmuzlu orak da tarımsal üretimi ve besin ekonomisini vurgulamakta ve elde edilen orak ile geçtiğimiz yıllarda Soli'de bulunan çatal siyez buğdayı, mercimek ve arpa gibi tahılları biçilmekte kullanıldığını akla getirmektedir.

Remzi Yağcı – Fatih Hakan Kaya

Tatarlı Höyük Çalışmaları – 2010

2010 yılı kazıları, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, DÖSİMM, Çukurova Üniversitesi (ÇÜ) Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (2010K120730-3: *ÇÜ Adına Yapılan Ceyhan Tatarlı Höyük Kazısı ve Altyapı Çalışmaları*), ÇÜ Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Tarih Kurumu, Çataklı Tatarlı Bakırlı İlköğretim Okulu'nun destekleriyle yapılmıştır.

Sitadel A Yapısı ve Çevresindeki Çalışmalar:

A yapısı, Sektör I olarak tanımladığımız sitadelin güneydoğusundaki alanda yer almaktadır. 2007 yılından bu yana çalışılan yapıda bugüne kadar toplam 18 mekân açığa çıkarılmıştır. 2010 yılındaki çalışmalarda amacımız yapının dış konturlarını belirleyerek planını tüm hatlarıyla ortaya çıkarabilmek ve varsa eklentilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla yapının güneyinde AZ 189, BA 188, BA 189; doğusunda AY 190, AZ 190 ve kuzeyinde AV 189, AY 189 açmalarında çalışılmıştır.

AZ 189 Açması:

Açmanın güneyinde yer alan ve 2008 yılında konturları tespit edilen, içi taş dolgulu 9 no.lu mekânda çalışmalar başlamıştır. 4.15x2.70 m ölçülerinde olduğu belirlenen mekânın içindeki taş dolgu arasından karışık nitelikli malzemeler ele geçmiştir, ancak mekân içinden Geç Tunç Çağı (GTÇ)'na tarihleyebileceğimiz seramik buluntuları gelmiştir. Mekân içinde yapılan derinleşme çalışmaları sırasında, mekânın kuzey ve doğu duvarına paralel olarak uzanan bir başka mekânın kuzey ve doğu duvarı açığa çıkarılmış ve korunmuş bir taban tespit edilmiştir.

BA 188 Açması:

A yapısının güneyindeki yapılaşmayı izleyebilmek amacıyla bu açmada çalışmalara başlanmıştır. Alanda yapılan derinleşme çalışmalarında A yapısının güney duvarına dayalı iki mekân daha ortaya çıkarılmış, mekânların içinden ele geçen malzemeler GTÇ seramik repertuarına ait örnekler vermiştir. Bu mekânların güney duvarı ortaktır. Bu duvarın A yapısının güney konturunu oluşturarak, batı ucunun kuzeye doğru döndüğü tespit edilmiş, kuzeye dönen bu duvarın devamı bu sene çalışılmayan AZ 187 açmasında kazılmayan alan içinde kaldığı için uzunluğu tespit edilememiştir. Mekânların güneyinde yapılan derinleşme çalışmaları sırasında Orta Tunç Çağı (OTÇ)'na tarihleyebileceğimiz yonca ağızlı tek kulplu testiler arazi eğimi nedeniyle kısmen tahrip olmuş mimari elemanlar arasında ele geçen eserler arasındadır.

BA 189 Açması:

A yapısının güneyinde yer alan mimari unsurları açığa çıkarabilmek amacıyla bu açmada başlatılan çalışmalara ilk olarak BA 188 ile ortak alanda yer alan 20 no.lu mekânda başlanmıştır. Alandaki diğer çalışmalarda, A yapısının güney duvarına yaslanmış Hellenistik Dönem'e ait bir duvar parçası ve tabanı açığa çıkarılmıştır. BA 189 açmasında A yapısının güneyindeki derinleşme çalışmalarında OTÇ'na ait kısmen korunmuş duvarlar ve kerpiç döküntüler açığa çıkarılmıştır. Ele geçen buluntular arasında Suriye-Kilikya boyalı seramik grubuna ait çanaklar ve gözlü

*Tatarlı Höyük – Hitit
Kralı Telipinu Dönemi'ne
Tarihlenen Tatarlı Höyük'ün
İlk Epigrafik Buluntusu Bulla*

Amanosların Hemen Batı Eşiğinde Yer Alan Tatarlı Höyük

testi parçaları ile dönemin seramik repertuarına ait kaplar ele geçmiştir. Açmada yüzey toprağının kaldırılmasından sonra bu seviyenin hemen altından yine aynı döneme ait pişmiş toprak bir figürin parçasının baş kısmı bulunmuştur.

AZ 190 Açması:

2010 Tatarlı Höyük kazı çalışmaları kapsamında, A yapısı olarak tanımlanan mekân kompleksinin hemen doğusunda yer alır. Alanda yapılan çalışmalarda 420 cm uzunluk ve 80 cm genişlikte tek sıra örgüsü olan duvar mevcut tabanıyla açığa çıkarılmıştır. Ele geçen buluntular bu duvarların Hellenistik Dönem'e tarihlenebileceğini göstermiştir.

AY 190 Açması:

A yapısı mekân kompleksinin hemen doğusunda yer alan AY-190 açmasının doğusundaki 5 x 10 m'lik alanda yapılan çalışmalar sırasında güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan bir duvar tespit edilmiş ve bu duvarın batı ucuna kuzey-güney uzantılı olarak 460 cm uzunluğunda 60 cm genişliğinde bir duvarın yaklaşık 90 derecelik açıyla bağlandığı ve köşe yaptığı gözlenmiştir. Bu duvarlar ele geçen malzemelere göre Hellenistik Dönem'e aittir.

AY 189 Açması:

Yapının kuzey kanadındaki mimariyi ortaya koyabilmek amacıyla başlatılan çalışmalar, A yapısının kuzey duvarının kuzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bu açmanın güneyinde 2008 ve 2009 yılında yapılan çalışmalarda 4,5 ve 8 no.lu mekânlar açığa çıkarılmıştır.

AY 173 Açması:

Höyüğün batısında yer alan ve 2009 yılında kazılmış olan bu açmanın kuzeyinde yer alan AY 173 açmasında çalışmalara başlanmıştır. Açmada yapılan çalışmalarda yüzey seviyesinin altında yer yer kerpiç

döküntüler arasında Hellenistik Dönem'e tarihlenen figürin, kandil ve ağırlık gibi buluntular ele geçmiştir, ayrıca Hellenistik mimariye ait duvarlara rastlanmıştır. Açmanın güneybatı köşesinde, 2009 yılında AZ 173 nolu açmada tespit ettiğimiz sur yapısının devam ettiği görülmüş ve bu sur yapısına ait duvarın köşe yaparak batıya yöneldiği, kazılmayan alan içinde devam ettiği gözlenmiştir. Sur duvarının kuzeyinde çakıl taşlarıyla döşeli bir taban açığa çıkarılmıştır. Alanın genelinde Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülen 10 adet çöp çukuru tespit edilmiş ve bu çöp çukurları alt seviyelerdeki mimariyi oldukça tahrip etmiştir. Açmada Hellenistik Dönem tabakasının altında, çöp çukurları tarafından oldukça tahrip görmüş zayıf bir Demir Çağı (DÇ) mimarisi ve hemen bunun altından kısmen korunmuş duvarlarıyla temsil edilen GTÇ'na ait mimari izler tespit edilmiş ve 2010 yılı çalışmaları sona erdirilmiştir.

Sitadel Kuzey Basamaklı Açmalarında Yapılan Çalışmalar:

AP 186 ve AO 186 Açmaları:

Devam eden derinleşme çalışmalarında bir taş döşeme ve Hellenistik Dönem'in 2. evresine tarihlendirilen kuzeybatı-güneydoğu uzanımlı yaklaşık 4 m uzunluğunda 80 cm genişliğinde bir duvar saptanmıştır. Devam eden çalışmalarda kuzeydoğu-güneybatı uzanımlı bir yapı saptanmış ve bu yapı "Yapı 1" olarak adlandırılmıştır. Bu yapıdan ele geçen çanak çömlek parçalarına göre yapı DÇ'na tarihlendirilmiştir. Her iki açmada yapılan derinleşme sırasında toplam 6 adet Hellenistik Dönem'e ait çukur saptanmıştır.

2010 Yılı Kazıları İçin Genel Bir Değerlendirme:

4 yıldır kazılan Tatarlı Höyük'te, höyüğün üst noktasında (Sektör I-Sitadel) bir yapıya ait kalıntılar ve 'A yapısı' olarak adlandırdığımız bu yapının çok

*Tatarlı Höyük
– Sitadel A
Yapısı, GTÇ
Tapınağı*

*Tatarlı Höyük
– Sitadel A
Yapısı, GTÇ
Tapınağı*

*Tatarlı Höyük
– Sitadel OTÇ
Seramikleri*

sayıdaki mekânı açığa çıkarılmıştır. Ele geçen malzemelere dayanarak yapının şimdilik birkaç mimari evreli ve GTÇ'na ait olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yapı zaman zaman tadil edilmiş, bazen de eklemeler yapılmıştır. Hellenistik Dönem'de ise bazı mekânlar doldurulmuş, bazı mekânları ise çeşitli ebatlarda çöp çukurları açılarak kullanılmıştır. Yapının ortasından geçen atık su sistemi önemli bir özelliğidir.

Tatarlı Höyük Her Döneminde Dini ve Kutsal Bir Merkez:

Tatarlı Höyük, Hititlerle çağdaş dönemlerde uzun bir süre bağımsız bir ülke olarak yaşamını devam ettiren, son dönemlerinde Hititlerin hâkimiyetine giren, ancak Hitit dünyası ile hiçbir zaman kültürel bağlarını koparmayan Kizzuwatna'nın en önemli yerleşmelerinden birisidir. Bunun dışında esas kültürel anlamda bağlı bulunduğu bölge Amanosların doğusunda yer almaya başlayan Kuzey Suriye'dir. Tatarlı Höyüğün Kizzuwatna Ülkesi'nin MÖ II. binyıl yazılı belgelerinde adı geçen önemli yerleşmelerinden birisi olması gerekmektedir. Bu lokalizasyon düşüncelerimizi şimdilik bir yana bırakırsak; gerek MÖ. II. binyılda, gerek DÇ'nda ve gerekse Hellenistik Dönem'de Tatarlı Höyük hep kutsal özellikler sunmaktadır. Çalışmalarımız esnasında bulduğumuz eserler ve bu eserlerin bize verdiği bilgiler hep bu yöndedir. OTÇ verileri içinde Suriye kültürüne özgü kutsal törenlerde kullanılan kaplara aplike edilen tanrıça heykelcikleri, Geç Hitit Dönemi'ne ait ve mutlaka kutsal bir mekânda kullanılan dini tapınma tasvirli taş plaka ve bu senenin en önemli buluntularından birisi olan Antik Yunan dininin baş tanrısı Zeus'un pişmiş topraktan

yapılmış olan büstü bu bölge için yeni olan veriler içinde yer almaktadır.

Höyüğün batı açmalarında 2009 ve 2010 yılı çalışmalarında bir sur sistemi açılmaya başlanmıştır. Yine bu sur sisteminin şehrin içinde kalan bölümünde taban altında kanalizasyon sistemi tespit edilmiştir. Tatarlı Höyük'te yine her döneme ait çok fazla sayıda ve çeşitli tiplerde tezgâh ağırlıkları bulunmaktadır. Bu da bölgenin şimdilik en azından 2500 yıllık dokuma merkezi olduğunu kanıtlamaktadır.

İhtiyatlı olunmakla birlikte, 4 yıllık kazılar sonucunda karşımıza çıkan tüm veriler, Tatarlı Höyük'ün Hititlerin Kizzuwatna Ülkesi'nde yer alan önemli kutsal merkezi Lawazantiya ile aynı olabileceğini düşündürmeye devam etmektedir. Yerleşmenin Sitadel ile geniş bir Aşağı Şehri'nin varlığı, eteklerinde ve çok yakınında çok sayıda pınarın olması, Kuzey Suriye'ye açılan yol güzergâhlarında bulunması, ya da başka bir ifadeyle Amanoslar'ın hemen batı eşiğinde yer alması, OTÇ – GTÇ ile DÇ'nda sürekli ve kesintisiz iskânının bulunması, MÖ II. binyılın ilk çeyreğine ait silindir mühür ile höyüğün ilk yazılı belgesi olan Telipinu Dönemi'ne tarihlediğimiz bullanın bulunması, GTÇ'na ait üç silindir mührün varlığı ve daha birçok veri, Tatarlı Höyük'ün *Luhuzatia / Lawazantiya / Lusanda* olabileceğini düşündürmektedir.

*K.Serdar Girginer – Özlem Oyman-Girginer –
Hayriye Akıl*

Enstitüden Haberler

TEBE BAŞKANI PROF. DR. ALİ DİNÇOL İLE ENSTİTÜNÜN 20 YILLIK GEÇMİŞİ ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

2011 yılı Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün kuruluşunun 20. yılıdır. Bu vesileyle Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol ile Enstitü'nün 20 yıllık geçmişi üzerine bir söyleşi yapıldı.

Editör: *Sizde, bir Arkeoloji Enstitüsü kurma düşüncesi nasıl oluştu? Hangi misyonu ve hangi görevi üstlenmek üzere kuruldu?*

Ali Dinçol: Türkiye'de arkeolojik faaliyetlerin bilimsel destekçisi olan Türk Tarih Kurumu (TTK)'nun, 1980 yılındaki askeri idarenin ön gördüğü şekilde muhtar/otonom akademik niteliğini kaybederek, devlete bağlı bir kuruluş halini almasıyla ülkemizdeki bilimsel araştırmaları destekleyen, sonuçlarını yayınlayan, belirli aralıklarla kongreler organize ederek bu araştırmaların sonuçlarını tartışan ve tüm dünyaya duyuran Türk Tarih Kurumu'nun yerine, bütün bu işlevleri üstlenecek yeni bir oluşumun vücuda getirilmesi zorunluluğunu duyan üniversite öğretim üyeleri ve müzeci meslektaşlarımız, 1990 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ev sahipliğinde, Türkiye'de "Eskiçağ Bilimlerinin Dünü Bugünü ve Geleceği" konulu bir panel düzenlenmiştir. Bu panelin sonucunda oy birliği ile ülkemizin tarihi ve kültürel mirasıyla ilişkili işleri organize edecek, toplumu bu konularda bilinçlendirecek, bu alanlarda yeni kadrolar yetiştirecek bir kuruluşun varlığına gerek duyulduğuna karar verildi.

Bilindiği gibi Türkiye'mizin Batılı anlamdaki akademik kuruluşundan biri olan Türk Tarih Kurumu'nun yerine, onun işlevlerini üstlenecek fakat devletle, dolayısıyla da politikayla ilişkisi olmadan, salt bilimsel ilişkiler doğrultusunda çalışabilecek otonom bir kuruluşun meydana getirilmesi, karar altına alındı. Bir yıllık yoğun bir çalışma süresi sonunda tüzüğü hazırlanan enstitünün kuruluş dilekçesi, 1991 yılında İstanbul Vilayeti'ne verilerek faaliyete geçildi.

Editör: *Enstitünün adı neden Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE) oldu?*

Ali Dinçol: Ülkemizde eskiçağlarla ilgili çalışmalar Batı'ya göre oldukça geç bir tarihte başladığı ve bu konuyla ilgili terminoloji tam yerine oturtulamadığı için, Eskiçağları anlama, araştırma ve elde edilen bilgileri duyurma görevini ve işlevini üstlenen bilim dalları, birbirinden kopuk ve sanki ayrı amaçlara hizmet eden çalışma alanları şeklinde kabul edilir olmuştur. Türkçede arkeolojinin "kazı bilimi" olarak

amacı değil de çalışma yöntemlerinden sadece birini öne çıkaran karşılığının kullanılması, diğer bilim dallarının ihmal edilmesine neden olmuştur. Aslında *archaios* "eski" ve *logos* "bilim" dolayısıyla "eskinin bilimi" şeklinde anlaşılması gereken arkeoloji, pek çok yöntemle yürütülen ve hepsi aynı amaca hizmet eden farklı dallardan oluşan bir bütündür.

Örneğin Klasik Dönemi inceleyen bir bilim adamı, eskiçağ yazılı kaynaklarına, eskiçağda basılmış paralardan elde edilecek bilgiye, yazıtlardan çıkarılacak verilere ihtiyaç duyduğu kadar, kazdığı bir nekropolde ortaya çıkarılacak iskelet kalıntılarının antropolojik özelliklerine, hatta havyan kemiklerinden sağlanacak bilgilere de ihtiyaç duyar. Bir çağın anlaşılabilmesi için, bunların tümünden elde edilen verilerin bir arada değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla eskiçağları anlayabilmek, başka bir deyişle, eskiçağda yaşayan insanları anlayabilmek, onların içinde yaşadıkları doğal çevre de dâhil olmak üzere, bütün yarattıklarıyla beraber yani bütün kültürle beraber değerlendirilmelerini gerekli kılar. Bu bakımdan arkeoloji, çeşitli uzmanlık konularından oluşan bir bütündür. Arkeolojiyi kazı bilim olarak görmek, sadece dar görüşlü ve geniş bir spektrumun ufak bir kesimini öne çıkaran yanlış bir bakış açısidir. Bu yüzden arkeoloji, çeşitli uzmanlık dallarından yetişmiş farklı bilim dallarına mensup bilim insanlarının yarattıkları bir bilimdir. Dolayısıyla Avrupalı ulusların kurduğu arkeoloji enstitüleri, farklı konuda uzmanları bir araya getiren kurumlar halinde çalışmaktadır. Günümüzde yalnız arkeologlar, filologlar, epigraflar, nümismatlar değil doğa bilimcileri dahi eskiçağları, eski çağdaki yaşamları ve toplumları değerlendirmekte, kendi yöntemlerini kullanarak bize yardımcı olmaktadır.

Bu nedenlerle, ülkemizde ilk defa ulusal nitelikli olarak kurulacak bir enstitünün adını bütün bunları kapsayacak şekilde "Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü" olarak nitelemeyi uygun bulduk. Ancak, enstitümüzün İngilizce adı, 'Eskiçağ Bilimleri' ifadesinin çeviri probleminden dolayı "Turkish Institute of Archaeology" şeklindedir.

Editör: *"Türk" adını alma sürecini anlatır mısınız?*

Ali Dinçol: Ülkemizin yasaları "hükmî şahsiyet" tüzel kişilik kazanabilmek için bir sivil toplum kuruluşunun siyasal parti, sendika, meslek odası, vakıf veya dernek statüsünde çalışmasını mecbur kılar. Bu bakımdan enstitümüzün, kurulurken bu seçeneklerden 'dernek' statüsünün seçilmesi en uygun görünenidir.

Dernek statüsünde çalışacak kuruluşlar, belirli koşulları yerine getirdikleri zaman tüm Türkiye'yi temsil etmek hakkına sahip olabilir. Ancak bunun için Bakanlar Kurulu kararı gereklidir. Kuruluşumuzdan yaklaşık 9 sene sonra yeterli ulusal ve uluslararası çalışmalarımız ile bu alanlarda tanınmamız sağlanmıştır. Ardından gerekli mercilere başvuruda bulunularak, Bakanlar Kurulu'nun kararı ile ismimizin başına "Türk" adını almaya hak kazandık. Böylece uluslararası platformlarda, tüm Türkiye'yi temsile yetkili hale geldik.

Editör: *TEBE 1998 yılında İstanbul, Tarlabası/Beyoğlu'nda Ekrem Tur Sok. No: 4'de ilk defa bir merkeze sahip oldu. O günden bu güne neler değişti?*

Ali Dinçol: Enstitümüzün ilk kuruluş yıllarında dernek merkezi olarak bizim evimizin adresi verilmişti. Dernek çalışmalarını ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki bir odada yürütmekteydik. Bu mekân hem çalışma ofisimiz, hem de toplamaya başladığımız ve kitaplığımızın nüvesini oluşturan, bize üyelerimiz tarafından hibe edilen kitap ve dergilerin saklandığı bir odaydı. Burada çalışırken bir taraftan da çalışma koşullarımızı rahatlatacak bir mekâna nasıl sahip olacağımızı araştırmaktaydık.

Koruma Kurullarında görevli olan arkadaşlarımızdan Prof. Dr. Oktay Belli, Milli Emlak İdarelerinin elleindeki taşınmazları uygun buldukları sivil toplum örgütlerine tahsis ettikleri konusunda bizi uyardı ve İstanbul Defterdarlığı Milli Emlak İdaresi'ne başvurmamıza önayak oldu. Adı geçen kuruluşta, Defterdar yardımcısı olan Sayın Sacit Akdemir'in büyük desteği ile Beyoğlu Ekrem Tur sokak No: 4'deki harap binanın irtifak hakkını oldukça büyük zorluklarla da olsa enstitümüze 29 yıllığına kazandırmayı başardık.

Pek çok dost ve meslektaşımızın maddi destekleriyle, Yüksek Mimar Recai Peker'in ekibi tarafından binanın içi tümüyle yıkılarak eskiye uygun bir biçimde ahşap olarak yeniden restore edildi. Restorasyon için gerekli ahşabın temininde Sayın Muazzez İlmiye Çığ'ın desteğini unutmak mümkün değildir. Bize aynı şekilde pencerelerin yapımında Borusan Holding A.Ş. ve özellikle Sayın Asım Kocabıyık, çimento temininden Neşet Akdağ'ın, kalorifer tesisatını ve kombinin sağlanmasında eski öğrencilerimizden Murat Harmankaya'nın yardımlarını her zaman minnetle anmaktayız.

Bu çatı altında yapılandırılan enstitümüzün faaliyetleri de ivme kazandı. Bu adres TEBE'nin projeleri için artık bir merkez olmuştu. Üst katında 4 yataklı misafirhanesi ile yurtiçi ve yurtdışından gerek kendi çalışmalarını için, gerek TEBE projeleri için İstanbul'a gelen araştırmacılara misafirhanede kalma imkânı sağlandı.

Başta az olan kitap sayısı ile kütüphanemiz bir merkez kazanınca, Emekli Hocalarımızdan kitaplıklarının bir kısmını ya da tamamını kütüphanemize bağışlayanlar oldu. Prof. Dr. Afif Erzen, Prof. Dr. Mustafa Kalaç, Prof. Dr. Jale İnan, Prof. Dr. Güven Arsebük, Prof. Dr. M. Taner Tarhan, Sayın Alex Alexoğlu, Prof. Dr. Adnan Pekman bağışta bulunanlardandır.

Bir merkez sahibi olmamızla beraber yayın faaliyetlerimiz artık yılda iki kez çıkan *Haberler* dergisinin yanı sıra yıllık bilimsel bir dergi olan *Colloquium Anatolicum* da yayınlanmaya başladı. Ayrıca düzenlenen uluslararası toplantıların sonuçlarını içeren kitaplar yayınlandı. Öğrencileri ve halkı bilinçlendirmek amacıyla, eskiçağ bilimlerinin farklı alanlarından yetkili kalemlerce ele alınmış popüler bir dizi yayın hayatına girdi. Bu yayınlar sayesinde yapılan kitap değişimi ile, kütüphanemizin kitap sayısı birden artmaya başladı.

Editör: *Bugün 7000'e ulaşan mevcudu ile TEBE kütüphanesinin geldiği seviyeyi ve bunun nasıl gerçekleştiğini anlatır mısınız?*

Ali Dinçol: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün geride bıraktığı 20 yıl içinde yurtiçi ve yurtdışındaki pek çok kurumla yayın değiş tokuşu yapılmıştır. Bu yayın değişimi özellikle az önce bahsettiğim gibi *Colloquium Anatolicum* adlı süreli yayının çıkması ile hız kazanmıştır. Enstitü adına Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan pek çok kurumla bağlantı kurmuş ve kitap değişimini 1999 yılında başlatmıştır. Kendisine bu konudaki çabalarından dolayı teşekkür ederim. Kitap değişimi yapılan kuruluşlar arasında Alman Arkeoloji Enstitüsü (Merkez Şubesi ile İstanbul, Avrasya, Atina ve Şark Şubeleri), Tübingen Üniversitesi, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Hollanda Arkeoloji Enstitüsü, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Roma-Germen Merkez Müzesi, Tel Aviv Üniversitesi, Mainz'daki Bilimler Akademisi gibi önemli kurumlar vardır. Bu sayede kütüphanemizin sadece monografi sayısı değil, süreli yayın sayısı da oldukça geniştir.

Elbette kütüphanemiz sadece bağış ve kitap değişimi sayesinde büyümüyor. Buna satın alma yoluyla gelen kitaplar de ekleniyor. Sadece bu yılın ilk yarısında bütçemizden 2000 TL'yi kitap satın almaya ayırdık ve bu amaçla aralıklarla harcamalar yapmaya devam edilecektir. Kütüphanemizi, enstitümüzün kalbi olarak kabul ediyoruz ve bu kalbin atmasını devam etmesini sağlamak başlıca görevimizdir. Kütüphanemizin önümüzdeki senelerde yeni yerinde daha da büyüyeceğini ve araştırmacılar tarafından daha fazla kullanılacağını ümit etmekteyim.

Editör: *TEBE, geride bıraktığı 20 yıl içinde birçok ulusal/uluslararası proje, organizasyon, yayın*

çalışmaları gerçekleştirdi. Bu süre içerisinde siz hep başkanı idiniz. Bu faaliyetlerden hangisi sizi en fazla gururlandırdı?

Ali Dinçol: En çok gururlandıran faaliyetimiz 3-14 Haziran 1996 tarihinde gerçekleştirdiğimiz, Birleşmiş Milletler Habitat Zirvesi çerçevesinde organize edilen ve (5-7 Haziran 1996'da) "Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu"dur. O dönemde henüz bir merkezimiz yokken ve böyle bir sempozyum için bütçemiz çok kısıtlıyken gerçekleştirmeyi başardığımız bu toplantı ve toplantıda sunulan bildirimlerin bir arada bulunduğu (46 bildiri) kitabın 1996 yılında basılması, enstitümüzün kendisini ispat ettiği bilimsel bir forum olmuştur.

Editör: *TEBE'nini faaliyetlerini gruplara ayırmak gerekirse ne şekilde ayırırsınız? Bu faaliyetlerinizin bir dökümünü verebilir misiniz?*

Ali Dinçol: Toplum bilgilendirmek için yaptığımız çalışmalar, meslektaşlar arası iletişimi arttırmak için yaptığımız organizasyonlar, tartışma sonuçlarını duyurmak için yapılan çalışmalar olmak üzere, faaliyetlerimizi üç alanda toplayabiliriz.

Toplum bilgilendirmek için yaptığımız en önemli faaliyet, *Popüler Dizi* adı altında yetkili kalemlerden çıkan, her biri eskiçağın bir kesitini ele alan kitaplarımızdır. Bugün *Popüler Dizi*'nin sayısı 28'e ulaşmıştır.

İkinci grup çalışmalar, yılda iki kez yayımlanan *Haberler* dergimiz, üçüncü grup çalışmalar *Colloquium Anatolicum* ve bu çerçevede düzenlenen bilimsel toplantılardır. Bu toplantıları ikiye ayırmak mümkündür; ilki belirli bir konu çerçevesinde düzenlenen toplantı-seminer-sempozyum – ki bunların tamamı yayına dönüşmüştür, bugüne kadar yayımlanmış üç *Bilimsel Toplantılar Dizisi* kitabımız mevcuttur –, ikincisi ise konferanslardır. 1991 yılından beri yapılmakta olan konferanslar artık bir Yıllık Konferanslar Serisi'ne dönüşmüştür. Bu Yıllık Konferanslar Serisi, yılda beşten az olmamak üzere, konusunda uzman yerli ve yabancı bilim insanlarının davet edilmesiyle gerçekleşir.

Editör: *TEBE'nin uluslararası tanınırlık düzeyi nedir?*

Ali Dinçol: Her şeyden önce şunu belirtmemiz lazımdır ki, kurulduğu ilk günden beri enstitümüz, Türkiye'deki yabancı enstitülerle bilimsel ilişkiler içerisine girmiş ve derhal bu enstitülerin mensupları tarafından tanınmıştır. Çalışmaları devam ettiği sırada enstitümüz, dünyadaki bilim akademilerinin üyesi olduğu Union Académique Internationale (Uluslararası Akademiler Birliği) Muhabir Üyeliği'ne seçilmek üzere, birliğin Brüksel'deki merkezine

müracaat etmiştir. Adı geçen birliğin sekreterinin Türkiye'ye gelmiş ve TEBE'nin merkezini, çalıştığı alanları bizzat görmüştür. Ardından çağrıldığı genel kurulda, Muhabir Üyelik için TEBE adına müracaatımızı yapmıştır.

1-6 Haziran 2007 tarihinde Oslo'da toplanan müteakip genel kurulda üyeliğimiz, oy birliği ile kabul edilmiştir. Böylece Enstitümüz TTK ve TÜBA ile birlikte Türkiye'yi temsilen, Akademiler Birliği'ne kabul edilen üçüncü Türk kurum olmuştur.

Bu birliğe girmekle TEBE iki önemli projenin Türkiye temsilciliğini üstlenmiş bulunmaktadır. Bunlardan biri *Corpus Vasorum Antiquorum (CVA)* serisi, diğeri ise *Sylloge Nummorum Graecorum (SNG)* dizisidir. Enstitümüzün üyeliği gerçekleşene kadar, bu seriler içinde yer almayan Türkiye Müzelerindeki Yunan-Roma Seramiği ve gayri-İslami sikkeler koleksiyonları süratle yayınlar arasında yer almaya ve dünya bilim âlemine tanıtılmaya başlamıştır.

Bu iki seri sayesinde Türkiye'nin sahip olduğu kültür envanterinin zengin bir kesimi de kayda geçirilmiş ve halen çalışmalar devam etmektedir. Bu yılın sonunda *SNG* Türkiye ciltlerinin sayısı 6'ya ulaşacaktır. 2012 yılında yayınlanması planlanan ciltler ise, şimdiden hazırlanmaya başlamıştır. *CVA* projesi çerçevesinde şimdiye kadar bir cilt (*CVA Turkish Republic 1, Silifke Museum*) 2009 yılında yayınlanmış olup, *CVA* Türkiye Cumhuriyeti serisinin, Sadberk Hanım Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonlarından oluşacak diğer ciltlerinin gelecek yıllarda basılmasını öngörüyoruz.

TEBE'nin tanınırlık düzeyine bir diğer kanıt da, 2007 yılında dünya mirasının korunması hakkında San Diego'da Amerikan Arkeoloji Enstitüsü, Rus Bilimler Akademisi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün ortaklaşa yayınladıkları deklarasyona Türkiye adına imza koymaya davet edilerek, bu görevi yerine getirmiş olmasıdır. Diğer taraftan Uluslararası Antik Çağ'ı Araştırma Dernekleri Federasyonu'nun (Fédération Internationale des Associations D'Études Classiques-FIEC) 26 Ağustos 2009 tarihinde Berlin'de düzenlenen 29. genel kurul toplantısında, TEBE'nin üyeliğini kabul etmiştir.

Editör: *TEBE, devletten bağımsız otonom bir enstitüdür. Dolayısı ile devletten herhangi bir maddi destek almamaktadır. Bağış ve sponsor destekleri ile projelerini yapılandırmakta ve gerçekleştirmektedir. TEBE'nin 20 yıllık süre içerisindeki sponsorlarından bahsedebilir misiniz?*

Ali Dinçol: Geçen 20 yıl içerisinde çok sayıda büyük, küçük sponsorlarımız oldu. Zaman zaman şahıs ve kurumlar tarafından desteklendik ve halen

de bazı kurumlar tarafından desteklenmeye devam ediyoruz. Sponsor kuruluşların başında Vehbi Koç Vakfı, Borusan Holding A.Ş., Garanti Leasing ve Ege Yayınları gelmektedir. Ayrıca yayın organlarımızı destekleyen ve konferansların düzenlenmesinde yardımcı olan Mercedes, JTI, Eresin Hotel, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, TÜYAP, Cartoon Otel, Osmanlı Bankası Müzesi, Pera Müzesi, Hesmak her zamanla şükranla andığımız destekçilerimizdir.

Editör: *TEBE'nin 20 yıllık faaliyetlerine bakılırsa ciddi bir çalışma politikası takip ettiği görülür. Bu çalışmaları hangi kadroyla ve enstitünün hangi organlarıyla gerçekleştirdiniz?*

Ali Dinçol: Enstitümüzün en yetkili organı Genel Kurul'dur. Yetkili tayin ettiği ve üç yılda bir seçilen Yönetim Kurulu, enstitü yönetimini sağlamakla yükümlüdür. Bunun dışında enstitümüzün bilimsel faaliyetlerinden sorumlu olan çeşitli Bilim Kurulları bulunmaktadır. Bunlar; Keramik Komisyonu, Nümismatik Komisyonu, Epigrafi Komisyonu ve Hitit Araştırmaları Komisyonu. Bu komisyonlardan Keramik Komisyonu az önce bahsettim CVA ve Nümismatik Komisyonu SNG serilerini çıkarmakla görevlendirilmiştir. Hitit Araştırmaları Komisyonu ise Hatay Arsuz Stelleri'ni yayına hazırlamakta ve Hittite Historical Atlas (HHA) Projesi'ni 2010 yılı itibarıyla hayata geçirmiş bulunmaktadır. Bu projelerde enstitünün genç katılımını temsil eden pek çok Muhabir Üyesi aktif olarak çalışmakta, hatta bazı projeleri enstitü adına yürütmektedir.

Enstitümüzün yayınları arasında, periyodik bir çalışmayı gerektiren yayın organlarından *Haberler* Dergisi, *Colloquium Anatolicum*, Popüler Dizi ve Bilimsel Serilerde Editörlük yapan pek çok genç meslektaşım, bu yayınların okuyucularla buluşmasında büyük rol oynamaktadır.

Editör: *Türkiye adına bu kadar çok şey yaparken, Kültür Bakanlığı TEBE'yi tanıyor mu? TEBE'nin resmi kuruluşlar ile iletişimde bir zorluk yaşıyor mu?*

Ali Dinçol: Çalışmalarımız özellikle yayınlarımız, Türkiye'deki arkeolojik faaliyetlerin yasal ve parasal çerçevesini oluşturan T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından tanınmaktadır. Buna karşın Genel Müdürlüğümüzün bu faaliyetlere ilişkin herhangi bir konuda enstitümüzü muhatap almak gibi bir davranışı olmamıştır. Enstitümüzün de Genel Müdürlüğümüzün yetkilileriyle paylaşmak gibi herhangi bir amacı ve isteği de bulunmamaktadır. Ancak gönül arzu ederdi ki, 20 yıldan beri eskiçağ bilimleri ile ilgili faaliyetlerde bulunan enstitümüz, Genel Müdürlüğümüz ile aynı amaçlara hizmet ettiği

için, fikir alışverişi düzeyinde bir işbirliği içerisinde bulunabilisin.

Bunun dışında, bazı meslektaşlarımız hatta üyelerimizden bazıları, Kültür Bakanlığı bünyesinde bir Türk Arkeoloji Enstitüsü kurmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimler, 20 yıldır mevcut olan ve devlete hiç yük olmaksızın amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan enstitümüzü yok saymak anlamına geldiğinden, aslında mesleğimizin hedefleri doğrultusunda elinden geleni yapan enstitümüzü ve üyelerini sadece üzmemektedir. Umarız ki “şarkın” en büyük silahı olan “beğenmediğini yok sayma alışkanlığının bir tezahürü olan bu girişimler, resmi makamlarca ciddiye alınmasın.

Enstitümüzün şimdiye kadar olduğu gibi Türk bilim ve kültür hayatına katkıda bulunmak için daha güçlü kadrolarla ve daha fazla parasal olanaklarla çalışmaya devam edebilmesi en büyük dileğimizdir.

Editör: *TEBE'nin, Koç Üniversitesi çatısı altındaki yeni yerine taşınması ile yeni bir dönem başladı. Bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Ali Dinçol: Sayın Ömer Koç'un enstitümüzü ziyareti ile başlayan süreç, 2009 yılı Eylül ayında, Koç Üniversitesi'nin o dönemdeki rektörü olan Prof. Dr. Atilla Aşkar ile TEBE Yönetim Kurulu adına benim başkan olarak yaptığımız protokol ile devam etmiştir. Söz konusu protokol gereğince, TEBE'ye İstiklal Caddesi Merkez Han binasının 2. katında iki çalışma odası ve bir kütüphane salonundan oluşan bir mekân tahsis edilmiştir. 2011 yılı Nisan ayı içerisinde kütüphanemiz ve bazı idari birimlerimiz yeni yerine taşınmıştır. Bununla beraber Ekrem Tur Sokak'ta bulunan eski merkezimiz de muhafaza edilmekte ve arşivimizin bir kısmı orada tutulmakta, bazı projeler için binanın 2011 yılında yeniden aktif hale gelmesi planlanmaktadır.

ENSTİTÜ KÜTÜPHANESİ'NDEN HABERLER

Kütüphanemiz için verimli bir sene olan 2011'in, aynı şekilde devam etmesini diliyoruz. Kütüphanemizin en önemli yeniliği elbette taşındığı yeni mekânıdır. Kitaplarımız 13 Nisan 2011 tarihinde yeni yeri olan Merkez Han'ın (İstiklal Cad., Odakule karşısı) 2. katına taşınmıştır. Kitapların taşınma ve yerleştirme işlemleri, her ne kadar bir taşıma firması ile yapıldıysa da, Tolga Pelvanoğlu, Zeynep Latifeci ve Gizem D. Çoban adlı Hititoloji öğrencilerinin yoğun çabaları sayesinde tüm taşınma iki günde bitirilebildi. Böylece tüm kitaplar, yeni mekânımızda yerini aldı. Bu taşınma sonrasında kitapların genel bir sayımı yapılarak, eksik yayınlar da tespit edildi. Sevinerek belirtmeliyiz ki, eksilen kitap sayısı oldukça azdır. Bütün araştırmacıları ve öğrencileri kütüphanemizin yeni yerine bekliyoruz.

Farklı bir adrese taşınma planı yapıldığı sırada, yeni yayın satın almaya bir süre için ara verilmişti. Bu nedenle, kütüphanenin transferi gerçekleştirildikten sonra bir süredir satın alınması ihmal edilen Türkçe yayınlar tamamlandı. Aşağıda verilen listede çoğunlukla, satın alınan bu yeni Türkçe yayınlar yer almaktadır. Aşağıda yer alan kitaplar dışında daha pek çok yayın kütüphanemize giriş yapmıştır.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün geride bıraktığı 20 yıl içinde yurtiçi ve yurtdışındaki pek çok kurumla yayın değiş tokuşu yapılmıştır. Bu yayın değişimi özellikle *Colloquium Anatolicum* adlı süreli yayının çıkması ile hız kazanmıştır. Alman Arkeoloji Enstitüsü (Merkez Şubesi ile İstanbul, Avrasya, Atina ve Şark Şubeleri), Tübingen Üniversitesi, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Hollanda Arkeoloji Enstitüsü, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Roma-Germen Merkez Müzesi, Tel Aviv Üniversitesi, Mainz'daki Bilimler Akademisi yayın değişimi yaptığımız kurumlardan sadece bazılarıdır ve çoğu kurum ile bu kitap değişimi hâlâ sürmektedir. Bu sayede kütüphanemizin süreli yayın koleksiyonu geniş sayılabilecek durumdadır ve her geçen gün daha da genişlemektedir.

Haberler dergisinin her sayısında olduğu gibi birçok kurum ve kişi Kütüphanemize kitap ve ayrı basım başlığı ile destek vermiştir. Ege Yayınları, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü, Aktüel Arkeoloji Dergisi, Prof. Dr. Ali Dinçol, Prof. Dr. Numan Tuna, Doç. Dr. Şevket Dönmez, Yrd. Doç. Dr. Erkan Konyar, Murat Nağış, Cengiz Üstüner'e yapmış oldukları cömert bağışlarından dolayı teşekkür ederiz.

Kütüphanemize Yeni Gelen Bazı Yayınlar

Monografiler

- Albayrak, A. – Ü.M. Solak – A. Uhri, *DeneySEL Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfağı*, İstanbul, 2008.
- Arslan, N., *Kilikya Demir Çağı Seramiği İthal Boyalı Seramikler ve İlişkiler*, İstanbul, 2010.
- Aruz, J., *Art of the first Cities*, New York, 2003.
- Aybek, S. – A.K. Öz, *Yolların Kesiştiği Yer – Recep Meriç İçin Yazılar (Metropolis İonia II)*, İstanbul, 2010.
- Aydaş, M., *M.Ö. 7. Yüzyıldan 1. Yüzyıla Kadar Karya ile Rodos Devleti Arasındaki İlişkiler*, İstanbul, 2010.
- Balter, M., *Tanrıça ve Boğa, Çatalhöyük Uygarlığın Doğuşuna Arkeolojik Bir Yolculuk*, İstanbul, 2008.
- Bammer, A. – U. Muss, *Antik Dünya'nın Bir Harikası Efes Artemision'u*, İstanbul, 2009.
- Caneva, I. – G. Köroğlu, *Yumuktepe, Dokuzbin Yıllık Yolculuk*, İstanbul, 2010.
- Childe, V.G., *Doğu'nun Prehistoryası*, Ankara, 2010.
- Çubuk, N., *Hierapolis Tiyatro Kabartmaları*, İstanbul, 2008.

- Daim, F. – S. Ladstätter, (eds.), *Bizans Döneminde Ephesos*, İstanbul, 2011.
- Doğanay, O., *Isauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, İzmir, 2009.
- Dönmez, Ş., *Kaşku Ülkesinin Önemli Kenti Amasya-Oluz Höyük 2007 ve 2008 Dönemi Çalışmaları Genel Değerlendirmeler ve Ön Sonuçlar*, Ankara, 2010.
- Dönmez, Ş. (ed.), *Veysel Donbaz'a Sunulan Yazılar DUB. SAR E.DUB.BA.A*, İstanbul, 2010.
- Erciyas, B. (ed.), *Marmara Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, İstanbul, 2008.
- Erciyas, B. (ed.), *Güneydoğu Anadolu Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, İstanbul, 2010.
- Erciyas, B. – E. Koparal (eds.), *Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, İstanbul, 2006.
- Erkanal, A. – Ö. S. Günel – U. Deniz, (eds.), *10. Kuruluş Yılı Etkinliği Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, Ankara, 2008.

- Frangipane, M., *Yakındoğu'da Devletin Doğuşu*, İstanbul, 2002.
- French, D., *A Roman Late Roman and Byzantine Inscriptions of Ankara Selection*, Ankara, 2003.
- Gabriel, A., *Monuments Turcs D'Anatolie Kayseri – Niğde*, (Tıpkı Basım), İstanbul.
- Günay, R., *Elmalı ve Yöresel Mimarlığı*, İstanbul, 2008.
- Kaya, M.A., *Roma'nın Afrikalı İmparatoru Septimius Severus*, İstanbul, 2008.
- Karauğuz, G., *M.Ö. II. Binde Orta Anadolunun Güney Kesimi*, İzmir, 2005.
- Kulakoğlu, F. – S. Kangal (eds.), *Anadolu'nun Önsözü, Kültepe-Kaniş Karumu Asurlular İstanbul'da*, İstanbul, 2010.
- Salvini, M., *Urartu Tarihi ve Kültürü*, İstanbul, 2006.
- Öniz, H., *Temel Sualtı Arkeolojisi*, İstanbul, 2009.
- Öztürk, B., *Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asyası'nda Dionysos Kültü*, İstanbul, 2010.
- Taeschner, F., *Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı*, İstanbul, 2010.
- Taş, İ., *Hitit Kralı IV. Tudhaliya*, İstanbul, 2008.
- Tekçam, T., *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul, 2007.
- Tuna, C., *İki-tepe Yapıları*, İstanbul, 2009.
- Tuna, N. – O. Doonan (eds.), *İhsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2002 Yılı Çalışmaları*, Ankara, 2011.

- Tül, Ş., *Şirince, Bir Zamanlar Çirkince*, İstanbul, 2008.
- Ünal, A., *Hititler Devrinde Anadolu*, İstanbul, 1 (2002), 2 (2003), 3 (2005).
- Zimmermann, N. – S. Ladstätter, *Ephesos Duvar Resimleri Helenistik Dönemden Bizans Dönemine Kadar*, İstanbul, 2011.

Sürelî Yayınlar

- Anadolu (Anatolia)*, 24 (2003).
- Adalya* 13 (2010).
- Anatolian Studies* 59 (2009), 60 (2010).
- Arkeoloji ve sanat Dergisi* 132 (2009).
- Aktüel Arkeoloji* 1 (2007) - 12 (2009), 14 (2010) - 21 (2011).
- Die Welt des Orients*, 39/1 (2009), 39/2 (2009), 40/1 (2010), 40/2 (2010).
- Epigraphica Anatolica* 42 (2009).
- Istanbul Mitteilungen* 59 (2009).
- Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien* 78 (2009).
- KBo*, 56 (2010).
- OLBA XVIII* (2010).
- Tel Aviv* 37/1 (2010), 37/2 (2010).
- TÜBA-AR* 13 (2010).
- Zeitschrift für Orient-Archäologie* 2 (2009), 3 (2010).

Metin Alparslan – Zeynep Latifeci

KÜTÜPHANEMİZE KİTAP VE AYRIBASIM BAĞIŞLARINIZI BEKLİYORUZ !

Her ne kadar kitap alımımız hız kazandıysa da, enstitümüz hâlâ kitap ve ayribasım bağışına büyük önem vermektedir. Bu nedenle Enstitü Dostlarını kitap ve ayribasım bağışına davet ediyoruz. Kütüphanemize, Eskiçağ Bilimleri konularında (Eskiçağ Tarihi, Prehistorya, Önasya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji, Hititoloji, Asur Bilimi, Bizans gibi) **kitap ya da ayribasım** bağışında bulunmak isteyenler, bağışlarını aşağıdaki adrese gönderebilirler. Yeni adresimizde kitaplarımız için daha fazla yer ve çalışacak olan araştırmacılarımız için daha konforlu imkânlar sunulmaktadır.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Kütüphanesi
İstiklal Caddesi,
Merkez Han, No: 181, Kat: 2
Beyoğlu / İstanbul

TEBE'NİN HAYATA GEÇİRİLEN ÖNEMLİ BİR PROJESİ TÜRKİYE'NİN PRESTİJİ

Sylloge Nummorum Graecorum Turkey

Sylloge Nummorum Graecorum (SNG) 1931 yılında British Academy'nin bir projesi olarak ortaya çıktı; 1972 yılından itibaren ise Union Académique Internationale (Uluslararası Akademiler Birliği) tarafından benimsendi ve desteklenmeye başlandı. Böylece SNG, British Academy ile Union Académique Internationale'in ortak projesine dönüştü. Projenin amacı, kamu müzeleri ve özel koleksiyonlardaki otonom Grek sikkeleri ile Roma İmparatorluğu Dönemi'nde basılan kent-devletlerinin sikkelerinin yayımlanmasıdır. Roma ve Bizans sikkeleri ile İslami sikkeler proje kapsamının dışında bırakılmışlardır. Bu nedenle projenin coğrafi kapsamının Akdeniz Dünyası olduğu, kronolojik kapsamının ise sikkelerin icadından (MÖ yak. 600) MS 3. yy sonuna kadar olan zaman dilimi ile sınırlı olduğu söylenebilir.

İngiltere'de yapılan ilk SNG yayını, Captain E.G. Spencer-Churchil'in sikke koleksiyonuydu. Zamanla başka ülkeler de kendi koleksiyonlarını *Sylloge Nummorum Graecorum* serisi altında yayımladılar. Bugüne değin 20'yi aşkın ülkede 150'nin üzerinde SNG cildi yayımlamıştır. Bu ülkeler (alfabetik olarak), ABD, Almanya, Avusturya, Avustralya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İngiltere, İskoçya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Macaristan, İspanya, Polonya, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan'dır. En fazla SNG cildi yayımlayan beş ülke ise şunlardır: Almanya, İngiltere, İtalya, Danimarka ve ABD. *SNG Turkey*, aynı zamanda Union Académique Internationale'in Muhabir Üyesi

olan Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü tarafından yayımlanmakta olup Enstitü adına yayın sorumlusu Prof. Dr. Oğuz Tekin'dir.

SNG formatındaki bir katalogta, katalog metni ile sikke fotoğraflarının yer aldığı levhalar karşılıklı sayfalar halinde düzenlenmektedir. Önceleri A3 boyutunda bir formata sahip olan SNG katalogları, 1984'ten itibaren biraz daha küçülerek A4 formatında da yayımlanmaya başlandı; ancak bazı ülkeler önceki büyük formatı da halen sürdürmektedirler. *SNG Turkey* ciltleri A4 formatında yayımlanmaktadır. SNG'lerde yorumlara yer verilmemekte, sadece sikkelerin teşhis ve tanımları yapılarak fotoğraflarıyla birlikte sunulmaktadır. Böylece araştırmacılar, kamu ve özel müzeler ile koleksiyonerlerin sikke koleksiyonlarına kolaylıkla ulaşabilmekte, onları yayınlarında kullanabilmekte ve onlar üzerinden yeni yayınlar yapabilmektedirler.

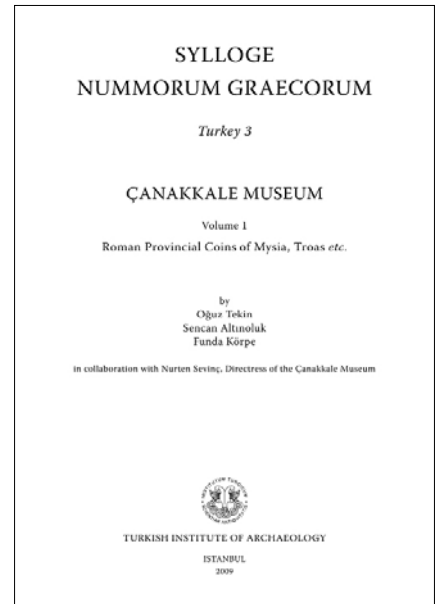
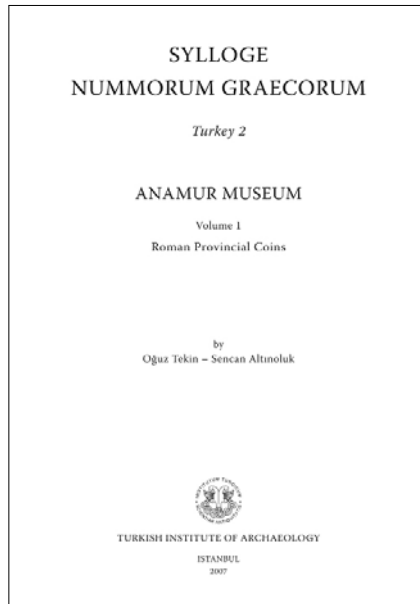
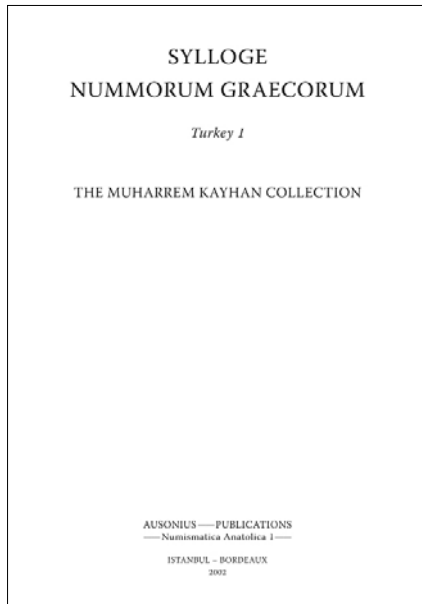
Türkiye'nin Yayımlanmış SNG Ciltleri

SNG Turkey 1: The Muharrem Kayhan Collection (Haz. K. Konuk), Ausonius Publications, İstanbul-Bordeaux, 2002.

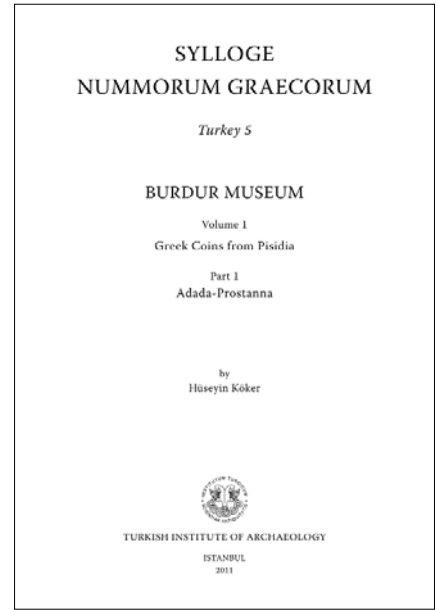
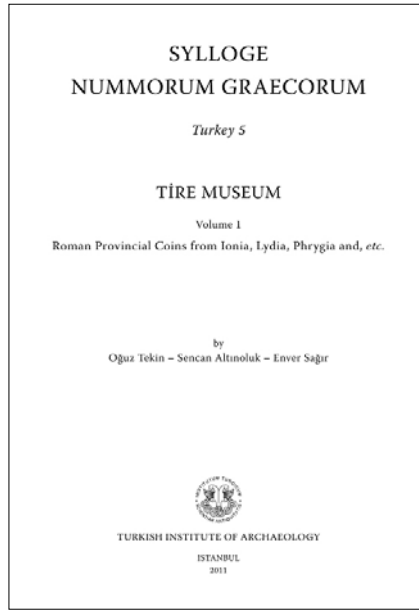
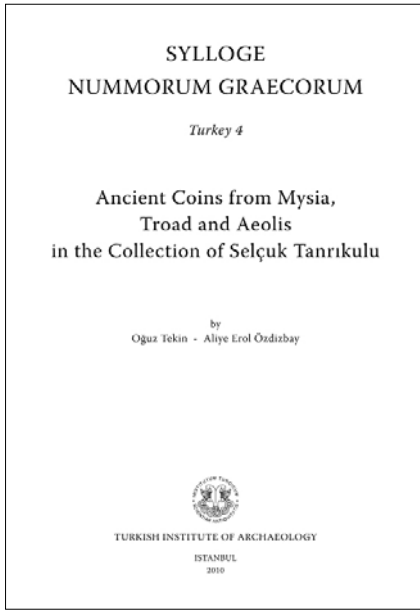
SNG Turkey 2: Anamur Museum. Vol. 1. Roman Provincial Coins (Haz. O. Tekin – S. Altınoluk), Turkish Institute of Archaeology, İstanbul, 2007.

SNG Turkey 3: Çanakkale Museum. Vol. 1. Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc., (Haz. O. Tekin – S. Altınoluk – F. Körpe), Turkish Institute of Archaeology, İstanbul, 2009.

SNG Turkey 4: Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıkkulu (Haz. O. Tekin

– A. Erol-Özdizbay), Turkish Institute of Archaeology, İstanbul, 2010.

SNG Turkey 5: Tire Museum. Vol. 1. Roman Provincial Coins from Ionia, Lydia, Phrygia, and etc. (Haz. O. Tekin – S. Altınoluk – E. Sağır), Turkish Institute of Archaeology, İstanbul, 2011 (Baskıda; Haziran 2011’de yayımlanacaktır).

SNG Turkey 6: Burdur Museum. Vol. 1. Greek Coins from Pisidia. Part 1: Adada-Prostanna. (Haz. H. Köker), Turkish Institute of Archaeology, İstanbul, 2011 (Baskıda; Haziran 2011’de yayımlanacaktır).

Hazırlanmakta Olan SNG Turkey Ciltleri

Muğla Müzesi (Haz. O. Tekin – A. Erol-Özdizbay)

Ödemiş Müzesi (Haz. O. Tekin – S. Altınoluk)

Efes Müzesi (Haz. O. Tekin – S. Altınoluk – P. Büyük-kolancı – L. Pancar)

İzmir Museum (Haz. O. Tekin – S. Altınoluk – N. Çırak – E. Erginer – E. Çakıroğlu)

Edirne Müzesi (Haz. O. Tekin)

Silifke Müzesi (Haz. O. Tekin – A. Erol-Özdizbay)

Tarsus Müzesi (Haz. O. Tekin)

TEBE’NİN TÜRKİYE ADINA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ BİR PROJE

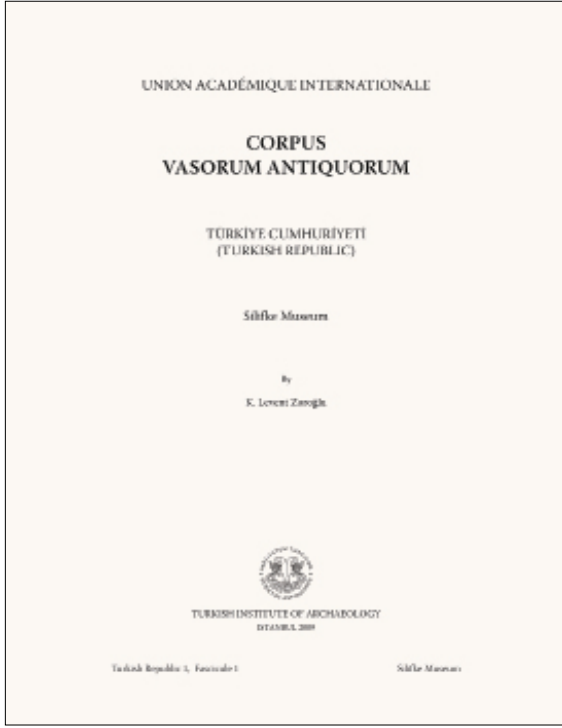
Corpus Vasorum Antiquorum (CVA) Türkiye Cumhuriyeti

“...*Corpus Vasorum Antiquorum (kısaltması CVA), Uluslararası Akademiler Birliğinin (Union Academique Internationale) web sitesindeki (www.uai-uia.org) ifadesiyle ‘classical antiquity’ yani Grek-Roma Dönemlerine ait pişmiş toprak vazoların sistematik bir biçimde tanımlarından oluşan bir yayındır ve Akademiler Birliği’nin en eski projelerinden biridir*”. CVA’nın web sitesinde (www.cvaonline.org) bu cümlelerle başlayan projenin tanıtımı şöyle sürer: “*Bu projeye ilgili ilk toplantı Paris’te 1919 yılında gerçekleştirilmiş ve E. Pottier (1855-1934) bu proje bağlamında ilk adımı atarak, 1922’de Louvre Müzesi’nin I. fasikülünü yayınlamıştır.*” (E. Pottier’in CVA’nın gelişmesi ile ilgili rolü *Revue Archéologique* 2004’de “A corpus of ancient vases” başlığı ile yayımlanmıştır).

Zaman içinde bu model temelinde Fransa’daki ve diğer ülkelerdeki müze ve özel koleksiyonlarda bulunan “*classical antiquity*”, döneminin sanatsal niteliğini taşıyan seramiklerin katalogları yayımlanmaya başlamıştır. Yayınlar için akademi bünyesindeki uluslararası CVA komisyonunun saptadığı kurallar, düzen

ve bu düzeni denetleyen bir raportörün (şu anda Prof. J. de La Geniere) onayı sonunda yayımlanmaktadır. Günümüzde 24 ülke bu projeye dâhil olmuş ve 300’ün üzerinde fasikül yayımlanmıştır.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE) Başkanı Sayın Prof. Dr. Ali Dinçol’un önerisi ile Enstitü bünyesindeki Seramik Bilim Kurulu’nun bir projesi olarak CVA Türkiye Cumhuriyeti (CVA Turkish Republic) projesi başlatılarak, Türkiye müzelerinde ve özel koleksiyonlarında bulunan seramiğin, CVA Komisyonu’nun belirlediği koşullarda yayına hazırlanmasına karar verildi. Bu serinin ilk fasikülü olarak Silifke Müzesi’ndeki malzemenin yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izniyle 2007 yılında başlatıldı. Bu ilk fasikül için Silifke Müzesi’nin seçilmesinin temel nedeni; corpusa girecek malzemenin çoğunluğunun Kelenderis kökenli olması, bunlar üzerinde daha önce bir katalog çalışmasının başlatılmış ve belli bir düzeye gelmiş olması yanında, Müze Müdürü Sayın İlham Öztürk’ün böyle bir corpusun hazırlanması yönündeki istekliliği ve

desteğidir. Silifke Corpus'u için seçilen malzeme Geç Arkaik, Klasik ve Erken Hellenistik Çağ'a ait Attik, Attik benzeri ve literatürde "East Greek" olarak bilinen ve büyük çoğunluğu İyonya coğrafyası ile biçim ve süs bağlantısı olan aynı döneme ait vazolardı. 2 yıl süren çalışmalar sonunda, değerli meslektaşımız Ahmet Boratav'ın da desteği ve katkısıyla *CVA Turkish Republic 1, Silifke Museum* Ege Yayınları tarafından 2009 yılı başlarına yayınlandı.

CVA Türkiye Cumhuriyeti serisinin ikinci ve belki de üçüncü bantları Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonundaki Arkaik ve Klasik Çağlara ait vazolara ayrılmıştır ve bununla ilgili çalışmaların sonuna gelmiş olup, 2012 başlarında bu corpusların da yayınlanacağını ummaktayız. Buna ek olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde muhafaza edilen vazoların corpusunun hazırlanması çalışmaları da başlatılmıştır. Burada desteklerini gördüğümüz müzelerdeki meslektaşlarımıza şükranlarımız sunarken, ayrıca onların da yayına katkıda bulunmalarını beklediğimiz de belirtmek isteriz.

TEBE KÜTÜPHANESİ YENİ ADRESİNDE HİZMETİNİZDEDİR !

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE) Kütüphanesi tüm araştırmacılar, öğrenciler ve bilim insanları için yeni yerinde hizmet vermeye başlamıştır. Yeni adresi ve hafta içi açık olduğu saatleri aşağıda belirtilmiştir.

TEBE Kütüphanesi
İstiklal Caddesi, Merkez Han No: 181, Kat: 2
Beyoğlu/İstanbul

TEBE Kütüphanesi'nin Açık Olduğu Gün ve Saatler:

Salı: 09:00-12:00   Perşembe: 09:00-14:00
Çarşamba: 09:00-17:00   Cuma: 14:00-17:00

Sponsorlarımız

ve Enstitüye Kazandırdıkları

Borusan: Nakit olarak enstitünün yıllık giderleri.

Bülent Eray: Eray Reklamcılık tarafından teşekkür plaketi ve ajanslarımızın yapılması.

Cengiz Üstüner: Maddi yardım.

Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi: Yıllık konferanslarımıza salon tahsisi.

Sacit Akdemir: Toshiba marka bir fotokopi makinası başışı.

Enstitü Yayınları

Bilimsel Dizi

Savaş, Ö.S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları/Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul, 1998.

Corpus Vasorum Antiquorum, Türkiye Cumhuriyeti (Turkish Republic 1, Fascicule 1), Silifke Museum (K. L. Zoroğlu), İstanbul, 2008.

Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 2 / Anamur Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2007.

Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 3 / Çanakkale Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc. (O. Tekin - S. Altınoluk - F. Körpe), İstanbul, 2009.

Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 4 / Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıkulu (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2010.

Alparslan, M. (Haz.), *Hititolojiye Giriş, Instrumental Linguarum Antiquarum 1*, (Dizi Editörü B. Demiriş), İstanbul, 2009.

Bilimsel Toplantılar Dizisi

Diñçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul, 1999.

Fischer, B. - H. Genz - E. Jean - K. Köroğlu (eds.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.

Delemen, İ. - O. Casabonne - Ş. Karagöz - O. Tekin (eds.), *The Achaemenid Impact On Local Populations and Cultures in Anatolia*, İstanbul, 2007.

Sürelî Yayın

Colloquium Anatolicum I, (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan), İstanbul, 2002.

Colloquium Anatolicum II, (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2003.

Colloquium Anatolicum III, (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2004.

Colloquium Anatolicum IV, (eds. M. Doğan-Alparslan - G. Ergin), İstanbul, 2005.

Colloquium Anatolicum V, (eds. H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2006.

Colloquium Anatolicum VI, (eds. M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2007.

Colloquium Anatolicum VII, (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan - H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2008.

Colloquium Anatolicum VIII, (eds. M. Doğan-Alparslan - Y. G. Ergin - M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2009.

Colloquium Anatolicum IX, (eds. M. Alparslan - Y. G. Ergin - H. Peker - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2010.

Klasik Filoloji Seminerleri I, (2004), II (2005), III (2006) (eds. O.F. Akyol - E. Öyken)

Kazı Monografileri

Köroğlu, K. (ed.), *5. Yılında Yumuktepe/The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul, 1998.

Popüler Dizi

Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001².

Alparslan, M., *Eski Anadolu'da Ticaret (MÖ II. Binyıl)*, İstanbul, 2010.

Altınoluk, S., *Eskiçağ'da Irmak Tanrıları*, İstanbul, 2010.

Anadolu (Usman), M., *Antik Çağda Et ve Balık Pazarları*, İstanbul, 2003.

Bursa, P., *Antikçağ'da Anadolu'da Balık ve Balıkçılık*, İstanbul, 2010.

Çete, İ., *Geçmişe Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul, 1996 (Tükendi).

Çokay, S., *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 2000².

Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul, 2003².

Delemen, İ. - S. Çokay-Kepçe, *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*, İstanbul, 2009.

Demiriş, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002³.

Diñçol, B., *Eski Önasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul, 2003².

Diñçol, B., *Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, İstanbul, 2003².

Dürüşken, Ç., *Eskiçağ'da Spor*, İstanbul, 1995 (Tükendi).

Dürüşken, Ç., *Roma Dini*, İstanbul, 2003.

Eğilmez, M., *Hitit Ekonomisi*, İstanbul, 2005.

Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağ'da Dokuma*, İstanbul, 2001².

Gülbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004.

Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul, 2000³.

Hürmüzlü, B., *Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri*, İstanbul, 2008.

İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003.

Karagöz, Ş., *Eskiçağ'da Depremler*, İstanbul, 2005.

Köroğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.

Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004.

Salman, B., *Eskiçağ'da Güneş Saatleri*, İstanbul, 2007.

Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul, 2002².

Tekin, O., *Eskiçağ'da Para, Antik Nüvizmatığa Giriş*, İstanbul, 1998³.

Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul (Byzantion)*, İstanbul, 2005³.

Uzel, İ., *Anadolu Tıp Tarihine Giriş*, İstanbul, 2008.